

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI**

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ’NİN PARLAMENTER MUHALEFETİ

Yüksek Lisans Tezi

Dilek KELEŞ

Ankara-2009

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI**

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'NİN PARLAMENTER MUHALEFETİ

Yüksek Lisans Tezi

Dilek KELEŞ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ülkü DOĞANAY

Ankara-2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'NİN PARLAMENTER MUHALEFETİ

Yüksek Lisans Tezi

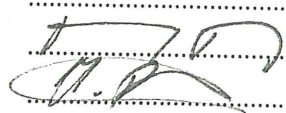
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ülkü DOĞANAY

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
Prof. Dr. Eser KÖKER
Doç. Dr. Ülkü DOĞANAY
Yrd. Doç. Dr. Gülşen Adaklı
.....
.....

.....

.....
.....

Tez Sınavı Tarihi ...28.01.2009...

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i – iv
-------------------	--------

GİRİŞ	1
-------------	---

I. BÖLÜM: 1960 SONRASI DÜŞÜNCE AKIMLARININ GÜÇLENİŞİ VE TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ	14
---	----

1. 1960' lı Yıllarda Sol Akımlar	14
--	----

2. Türkiye İşçi Partisi'nin Kuruluşu ve TBMM'de Solun Temsili	21
--	----

2. 1. TİP'in İlk Yılları: 1962 – 1965	25
---	----

2. 1. 1. TİP Tüzüğü	25
---------------------------	----

2. 1. 2. Parti Programı Işığında TİP'in Politik Tavrı	35
---	----

2. 1. 3. TİP'in Seçim Çalışmaları ve Partiye Yönelik Saldırıları	44
---	----

2. 2. TİP'in Parlamento Yılları ve Parti İçi Muhalefet: 1965 – 1971	52
--	----

2. 2. 1. Milli Demokratik Devrim Tezi'nin Parti İçinde Etkinlik Kazanması	55
--	----

2. 2. 2. Türkiye İşçi Partisi'nin Kapatılması	59
---	----

II. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ MİLLETVEKİLLERİ'NİN PARLAMENTER MUHALEFETLERİ 61

1. Türkiye İşçi Partisi'nin TBMM'de İlk Kez Temsili ve 1965 Genel Seçimleri'yle Gelen Muhalefet 61

1. 1. Konuşmalarda Öne Çıkan Temalar 73
 1. 1. 1. Dış Politikanın Meclis Gündemine Taşınması 73
 - a. Ulusal Bağımsızlık ve Anti-Emperyalizm 73
 - b. Milli Menfaatler / Ülke İçin Doğru Yolun Tercih Edilmesi 77
 - c. NATO Yerine Üçüncü Dünya Ülkeleri ile İşbirliği 80
 1. 1. 2. Topraksız Köylülerin Sorunlarının Meclis Gündemine Taşınması 81
 - a. Anti-Feodalizm ve Toprak Reformu 81
 - b. Doğu Sorunu 83
 1. 1. 3. İşçi Hakları ve Sorunlarının Meclis Gündemine Taşınması 84
 - a. İş Güvenliği ve Çalışma Koşulları 85
 - b. Grev ve Toplu Sözleşme Hakları 86
 - c. Ücretler ve Yaşam Standartları 87
1. 2. Konuşmalarda Öne Çıkan Dilsel Özellikler 89
 1. 2. 1. Kanıt Göstererek İspatlama 89
 - a. Otorite 90

b. Örnek / Örneklerle Açıklama	99
c. Sayı Oyunu	102
1. 2. 2. Karşılaştırma	104
a. Bir Karşılaştırma Stratejisi: “Ders Olarak Tarih”	105
b. Biz ve Onlar Ayrımı	108
i. Emperyalistler, Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Türkiye	108
ii. Toprak Ağaları ve Köylüler	110
iii. Köylüler ve Hükümet	112
iv. İşçiler ve İşveren	113
v. İşçiler, Sendikalar ve Hükümet.....	115
1. 2. 3. Kutuplaşma	116
1. 2. 4. Dil Oyunları	120
a. Metaforlara / İroniye Başvurma	120
b. Genelle(ştir)meler	122
c. Kanı Birliği (Politik Strateji)	124
d. Abartma	127
e. Sözde Bilgisizlik	128
f. Eğretileme	129
g. Yineleme	131
h. Tanık Gösterme	134
SONUÇ	138

KAYNAKÇA	143
ÖZET	153
SUMMARY	154

GİRİŞ

Bu tez çalışması, TBMM’de temsil edilen ilk sol parti olan Türkiye İşçi Partisi (TİP) milletvekillerinin parlamenter muhalefetini konu edinmektedir. Çalışma, TİP milletvekillerinin parlamento kürsüsünden yaptıkları konuşmalardaki siyasal muhalefeti dile getiriş biçimini incelemeyi amaçlamaktadır ve muhalefetin hangi unsurlar üzerinden tanımlandığı, bunların ifade edilme biçimleri ve konuşmalarda öne çıkan dilsel özellikler üzerine odaklanmıştır.

Türkiye İşçi Partisi’nin Meclis’e giren ilk ve tek sol parti olması, konunun belirlenmesinde etken olurken, bu durum aynı zamanda çalışmanın önemini de ortaya koymaktadır. Bir diğer etken ise konuyla ilgili olarak yapılmış çalışmaların oldukça kısıtlı olmasıdır. Parlamenter muhalefetle ilgili sınırlı sayıda akademik yayın ve tez bulunmaktadır¹. Fakat bunların, siyaset bilimi ya da tarih bilimi içinden konuyu ele aldıkları görülmüştür. Bu tez çalışmasında ise Türkiye İşçi Partisi’nin parlamenter muhalefeti incelenirken, iletişim çalışmaları perspektifinden hareketle, partili vekillerin muhalif söylemleri üzerine odaklanılmaya çalışılacaktır.

Muhalefet, bir görüşe, duruma, olaya karşıt görüş bildirme ya da bir kişiye karşı olma durumudur. Siyasal muhalefet ise,

“Belli bir toplumsal yapıda ve herhangi bir zaman sürecinde var olan siyasal rejime ya da içerisinde yaşanan sosyo-ekonomik düzene veya bunlardan yalnızca birine veya sadece siyasal iktidarı ellerinde bulunduranlara ve/veya bunların faaliyetlerine karşı olmayı, karşılığında alternatif bir program

¹ Bu yayınlar arasında şunlar öne çıkmaktadır: Nükhet, T., *Siyasal Muhalefet*; Birey Toplum Yayınları.; Yücekök, A. N., *Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye’de Parlamantonun Evrimi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983.; Tekin, Y. ve Çiftçi, S., *1877’den Günümüze Türkiye’de Parlamento*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007. Bununla birlikte parlamenter muhalefetle ilgili iki yüksek lisans tez çalışması yapıldığı görülmüştür. Soner, A., *Parliamentary Oppositions in Turkey: Oppositional Trends of Parliamentary Parties (1960 – 1980)*, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1996.; Doğan, E., *Parliamentary Experience of the Turkish Labour Party 1965 – 1969*, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2000.

sunarak ya da sunmayarak, yasal sınırlar içinde veya yasal olmayan çeşitli yollara başvurarak bunları eleştirmeyi ve istenilen amaç doğrultusunda sonuçlar yaratmayı içeren bir olgu, bir davranıştır” (Turgut, tarihsiz: 8).

Siyasal muhalefetin kendini dile getirme zeminlerinden biri parlamentodur. Parlamentolar, konuşmaların yapıldığı, parlamento üyelerinin yasa önerilerini tartıştığı, sorularla hükümetin çalışmalarının tetkik edildiği aynı zamanda hükümet üyelerinin kendi politikalarını açıkladığı ve doğruladığı kurumlar (Bayley, 2004: 7) olmaları nedeniyle siyasal muhalefet odağı olarak da önem taşırlar. Genelde parlamentolar, grup kimliği ve birbirine muhalif gruplar tarafından yansıtılan kimlik tanımı ve ayrışma süreçlerinin prototipik örneğidir. Parlamento üyeleri, sadece kendilerini müdafaa etmez ve politik muhaliflerine saldırmaz; aynı zamanda parti ideolojisi ve politikalarının üstün gelmesini de sağlarlar (Illie, 2004: 35). Bu üyeler, tartışmalara açık söylem topluluğunun özel niteliklerine sahiptirler (Antaki ve Leudar, 2001: 467). Karar alma süreçlerinde parlamenterlerin müdahalesini merkezi bir konuma koyarsak, onların faaliyetleri, dilsel faaliyetler olarak görülebilir. Bu süreçler Batı demokrasilerinde merkezi bir konum teşkil ederler. Parlamenterlerin karar alıcı rolleri reddedilse bile onlar, direkt olarak yasamayı içermesi gerekmeyen birtakım önemli işlevlere sahiptir. Örneğin bakana soru sormak yasamayla ilgili bir faaliyet değildir; fakat hükümetin mensubu olduğu partinin, kendi seçim bölgesine hesap verebilmesini sağlar. Bununla birlikte, politik dile gösterilen ilgi ve parlamento dili ile ilgili kısıtlı sayıda çalışmaya rağmen bütün parlamento söylemleri, resmi doküman haline ve serbestçe elde edilebilir duruma gelmiştir (Bayley, 2004: 14 – 17).

Parlamento, kelimenin etimolojik anlamında, müzakere ve tartışma konumundadır; parlamento aktivitesi dilsel bir aktivitedir ve parlamento söylemi, dış dünyadaki somut eylemler, oluşturulan kurallar ile topluma yerleştirilen

yapılması ve yapılmaması gerekenler içinde sonuçlanır. Onun yapısı genellikle konuşmacıdır ve parlamento, anlamlar üzerinden bir mücadelenin yanındadır. Bu süreçte parlamento üyelerinin konuşmaları önemli bir yer tutar. Parlamento konuşmaları, en resmi ve kurumlaşmış çeşidinin içinde politik dilin ve temsilin alt dilidir. Konuşmalar, tam oturumlu meclis gündemleri, heyetler, informal olarak parlamento koridorları gibi farklı kurumsal bağlamlarda meydana gelebilir ve farklı yapısal iskeletlere sahiptir. Bu farklı yapıların her birinin içinde meydana geldiği anayasal eğilimleri üniter, bölgesel ya da federal devlet olarak sınıflandırmak mümkündür. Bunların içindeki güçler sonucu parlamentoların fonksiyonları farklı şekilde dağılmıştır. Dilsel boyutları bayağı bir biçimde yansıtan parlamentolar arasındaki büyük farklılık, parlamento konuşmalarının öznesinin kurumdan kuruma değişmesidir. İkinci olarak dikkate alınması gereken nokta ise yasama ve yürütme arasındaki güç dengesidir. Bu farklılıklar, parlamenter dili yansıtmaktadır; çünkü parlamenter sistem tartışmaları başkanlık sisteminin gerekli olmadığı durumlarda genellikle hükümet ve muhalefet arasındaki uyuşmazlıklar üzerine inşa edilirler (Bayley, 2004: 7 – 9). Parlamento konuşmaları, esas olarak ve açık bir biçimde muhalif öğeleri içerir ve bunlar arasındaki “ihtilaflar, aslında parlamenter söylemde ortak özelliştir” (Carbo, 2004: 65). Fakat bu açıklığa rağmen bazı nitelermelere de ihtiyaç vardır. İlk olarak, birçok parlamentoda, çoğu teklif iki taraflı bir üslupta oylanır. Bundan başka bütün parlamentolar, esas politik meselelerle ilgili olmayan önemli miktarda rutin işi çözmek için uğraşır (Bayley, 2005: 26).

Parlamento dilinin karakterini sorguladığı makalesinde, bu dilin birtakım özel olmayan karakteristikleri olduğunu belirten John Bayley, parlamento konuşmalarını etkileyen faktörler arasında öncelikle kültürü sayar. Bu, genel kibarlık kuralları, agresif dilsel davranıştaki hoşgörü, hiciv ve mizah düşüncesi gibi

dilsel ve dilsel olmayan çok sayıda değişkeni içerebilir. İkinci olarak, temsil biçimi, parlamento konuşmalarını etkileyen bir özellik olarak ortaya çıkar. Parti sistemleri ise bir diğer özelliktir. Buna göre; güçlü merkezi partilerin olduğu siyasal sistemler, muhtemelen zayıf parti yapıları tarafından karakterize edilen sistemlerden daha farklı söylemler üretirler. Son olarak prosedürler parlamento konuşmalarını etkileyen bir özellik olarak öne çıkmaktadır (2005: 19).

Bir alt tür gibi politik söylem ve parlamento tartışmaları, müzakere, ikna, ideolojik ve parti çizgisi içinden ve boyunca yer belirleme gibi birtakım spesifik kurumsal amaçların başarılması anlamına gelmektedir (Illie, 2001: 235). Metinsel bakış açısından parlamento söylemi, monoloğu adres olarak göstermektedir; fakat söylemin doğası monolog değil diyalogdur (Bayley, 2005: 24).

Türkiye’de ilk sol muhalefet 1965 Seçimleri’nin ardından açılan Parlamento’da mümkün olmuştur². Geçmişten günümüze solun parlamentoda

² Fakat burada, sol muhalefetten bahsederken, CHP gibi merkez sol partiler dışarıda tutularak bu çalışma yürütülmüştür. Böyle bir ayrıma gidilmesinin sebebi ise sosyal politikalarındaki farklılıkların dikkate alınması gerekliliğidir. Merkez sol, ekonomik ve toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldıracı, somut, pozitif bir program inşa edici özellikte olan partileri kapsamaktadır. “Türkiye’de sosyal demokrasiyi temsil eden bir parti olma iddiasında bulunan CHP” (Uçan Çubukçu, 2009: 541), Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu kadrosu ve ideolojisiyle de özdeşlik içinde ve 1950’ye kadar modernleştirmeci, merkeziyetçi, devletçi, patriarkal, elitist ve laik bir programa sahiptir (Uçan Çubukçu, 2009: 519). 1945’ten sonra Avrupa ülkelerinde sosyal demokrat politikaların ve sosyal devlet anlayışının güçlenmesi ve Türkiye’nin çok partili hayata geçme arzusu, 1950 sonrası CHP’de farklı bir arayışı gündeme taşımıştır. Bu dönemde, merkez solu temsil eden bir parti olarak CHP’nin sosyal demokrat kimliği ön plana çıkmaktadır. İstihdam politikalarında eşitlik, sosyal adalet, sendikal haklar söylemi ve sendikaların devletle girilen müzakere sürecinde temel bir toplumsal aktör olarak kabul edilmesi, sınıflar arası eşitsizliğin azaltılması ve sosyal güvenlik sisteminin bunun için vazgeçilmez bir devlet politikası olduğunun kabul edilmesi gibi politikaların Avrupa’da olduğu gibi Türkiye’de de hakim ideolojiler olarak kabul görmesi, “sosyal demokrat” ideolojinin “merkez sol” olarak okunmasını beraberinde getirmiştir. 1950-1980 arası dönemde de sosyal devlet anlayışının hakim olduğu politikaları, “ortanın solu” kavramıyla birlikte söylem düzeyinde görmek mümkündür (Uçan Çubukçu, 2009: 519). Merkez sol siyaset, Kemalizm’in yeniden inşası ile birlikte “ortanın solu” kavramını getirmiştir (Uçan Çubukçu, 2009: 625). 1980 sonrası dönemde ise CHP, Türkiye merkez solunun devletçi ve merkezci geleneğine uygun bir konumlanma çabası göstermektedir ve ideolojik bir süreklilik söz konusudur. Tarihsel olarak bakıldığında sosyal demokrasi, toplumun ezilen, sömürülen grupları lehine sınıflar arası uzlaştıracı bir siyaset izler. Sosyal demokrasilerde aynı alanda çok sayıda

temsiline baktığımızda Türkiye İşçi Partisi bir istisnadır; bununla birlikte Türkiye İşçi Partisi'nin ortaya çıkışı da bir rastlantı ürünü değildir. Türkiye'de sol akımlar Yeni Anayasa'nın getirdiği özgürlükler ortamının etkisiyle 1960 sonrası canlanma göstermekle beraber öncesinde bir hareketlenme ve birikimin olduğunu söylemek mümkündür. Bu birikimden kasıt ise 1900'lerin başından beri süregelen ve kendini farklı oluşumlar içinde gösteren cılız bir işçi hareketi³ ve baskılarla uğraşarak yer altında faaliyetlerini sürdürmek zorunda kalan, 1960 öncesi dönemin en etkili ve günümüze kadar gelen partisi TKP'dir. Fakat yine de TKP dışında bazı küçük sol örgütlenmelerin bulunduğunu da hatırlatmakta fayda vardır⁴.

27 Mayıs İhtilali ile son bulan dönem yeni bir başlangıca da vesile olmuştur. İhtilal, 1946'da çok partili hayata geçişle başlayan görece demokratik rejimi sona erdirmiştir. Fakat sonrasında hazırlanan yeni Anayasa daha demokratik bir siyasal hayat olanağı sağlamıştır. Zaten anti-demokratik durumun geçici ve amaçlarının demokrasinin yeniden işlerlik kazanması olduğunu belirten darbeciler, kısa süre sonra yapılan seçimler ve hazırlanan yeni anayasa ile bunu sağlamışlardır.

aktörün olması, çevre, kadın gibi sorunları temel alan yeni toplumsal hareketlerin ve onları temel alan örgütlerin belirleyici bir aktiviteye sahip olması gerekmektedir. Türkiye merkez solunun Avrupa'daki sosyal demokrat partilerden önemli bir farklılığı ise toplumsal sınıflara bakışından gelmektedir. Türkiye'de merkez sol Avrupa'dakinin aksine varlığını, sınıflı bir toplumdaki çalışan sınıflardan ya da sınıflar arası eşitsizliklerden değil "sınıfsız bir toplumdaki" alır. "CHP'nin halkçılık söylemindeki "sınıfsız toplum" kabulü, Türkiye merkez sol siyasetinin ya da sosyal demokrasisinin ontolojisinde önemli bir parametre olarak ortaya çıkmaktadır" (Uçan Çubukçu, 2008: 523-524). Bununla birlikte, sınıfsız bir toplum amacının yanında CHP'nin, cinsiyetler arası eşitsizliği de yalnızca söylem düzeyinde konu edinmesi merkez sol anlayışın dışında kalmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, Sevgi Uçan Çubukçu, Türkiye'de merkez solu temsil eden CHP ile ilgili olarak; "kutuplaşmayı çoğaltan, dışlayıcı, varoluşun "karşı olmak" üzerinden inşa edildiği, negatif bir politik söylemle varlığını inşa etmiştir" (2009: 537) eleştirisini yapmaktadır. "Genellikle solcu dendiğinde ise özgürlük kavramını reddetmemekle birlikte, eşitliği öne çıkaran insan doğası ve potansiyeli hakkında iyimser görüşler taşıyan ve insanın kendisini ve çevresini akıl ve bilinçli eylem yoluyla değiştirebileceğine inanan biri akla gelmektedir" (Demirel, 2009: 414).

³ Bkz. Dimitır Şişmanov (1990), Lütfü Erişçi (1951), Mete Tunçay (1986), Kemal Sülker (1968, 1985).

⁴ Mete Tunçay (1986, 2000), Tarık Zafer Tunaya (2007), Erik Jan Zürcher (2007), Tevfik Çavdar (2004), Y. Doğan Çetinkaya ve M. Görkem Doğan (2007).

Kişi hak ve özgürlükleri açısından önemli kazanımlar getiren 1961 Anayasası sola açılım sağlayan bir gelişmedir. Yeni anayasada yer alan örgütlenme haklarındaki gelişmelerle, sendikaların güçlenmesi ve siyasi aktörler olarak öne çıkması sağlanmış; düşünce ve ifade özgürlüğünden yana düzenlemeler, solun yayınlarla ve çeşitli organizasyonlarla⁵ kendini ifade edip yandaş toplamasını kolaylaştırmış ve siyasal partilere getirilen güvencelerle de yeni sol partiler kurulup faaliyet gösterebilmişlerdir. Böylelikle bazı aydın grupları başta olmak üzere toplumun çeşitli kesimleri örgütler ya da siyasi partiler kurarak toplumsal ve siyasal hayatta yer almışlardır. Sol birikimin meşruiyet kazanarak Türkiye İşçi Partisi ile birlikte parlamenter muhalefet olanağına kavuşması da sosyal devlet ve sosyal hukuk anlayışına dayanan ve kendinden önceki iki anayasaya göre daha demokratik⁶ olan 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlük ortamında mümkün olabilmektedir.

1961 Anayasası, Cem Eroğul'un deyimiyle "Türk Anayasacılık tarihinde bir dönüm noktası oluşturmuştur" (Eroğul, 2000: 283). Temel hak ve özgürlükler konusuna oldukça geniş yer veren 61 Anayasası, bireyin devlet karşısında korunmasını gerektiren olumsuz haklarda, kişi güvenliği ve düşünce özgürlüğüne ilişkin büyük yenilikler getirmiştir. Bireyin devletçe korunmasını gerektiren olumlu haklarda da yenilikler getiren 1961 Anayasası, bu alanda çalışanlara sendikal haklar tanımış, grev hakkını da yasal bir statüye kavuşturmuştur. Anayasanın bir diğer

⁵ Sosyalist Kültür Derneği'nin kuruluş toplantısında, katılımcılar arasından derneğin adında "Sosyalist" sözcüğünün bulunmasına itiraz edenler olmuştur. Alaettin Tiritoglu, eylemin başarısı için sosyalist sözcüğünün kullanılmamasını istemiş, buna karşılık diğer katılımcılar, "Eğer bu sözcük şimdiki uygun koşullara rağmen açıkça kullanılmazsa, Türkiye'de bunun bir daha kullanılmayacağını kabul etmemiz gerekir" demişlerdir (Aktaran: Kanbolat, 1979: 41).

⁶ Oysa 1921 ve 1924 Anayasaları'nda demokrasiden farklı amaçlar güdülmüştür. 1921 Anayasası, savaş koşullarında çıkarılmıştır ve diğer bütün anayasalardan farklıdır. Kişi hürriyetlerine ait hiçbir hüküm içermez. 1924 Anayasası'nda ise amaç egemenliğin millete ait olduğunu ve rejimin değiştirilerek şahsi iktidar rejimine dönülmenin imkansız olduğunu göstermektir. Yani bu anayasayla rejimin ve inkılapların tehlikeye girmesini önlemek amaçlanmıştır.

yeniliği de siyasi partilerin anayasa konusu haline gelmesidir (Eroğul, 2000: 287). Bu anayasa ile siyasi partiler, “ister muhalefette ister iktidarda olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları” olarak tanımlanmış ve anayasal güvenceye kavuşturulmuştur.

Türkiye İşçi Partisi, 1965 yılında uygulanan seçim sisteminin de yardımıyla 15 milletvekili çıkararak Parlamento’ya girebilmiştir. Politik söylemleri ve temsil ettiği toplumsal sınıf açısından Meclis’teki diğer partilerden⁷ farklı bir konumda olan Partinin parlamenter muhalefeti, 71 Muhtırası ile başlayan süreçte sol faaliyetlerin baskı altına alınmaları sonucu kapatılıncaya dek sürmüştür, bu dönemden sonra da sol, bir daha parlamenter temsil imkanı bulamamıştır. TİP, yasal bir parti olarak, içinde Türkiye Komünist Partisi (TKP) kökenliler de olmak üzere farklı grupları barındırdığı gibi, siyasal hayatta önemli yeniliklere de imza atmıştır. Bunlara çalışmamız içinde sırayla değinilecektir. Bununla birlikte kendi içinde de tam anlamıyla bir birlik oluşturamayan Parti, ilerleyen dönemlerinde iktidar stratejisine karşı dışarıdan gelen eleştiriler, parti içi anlaşmazlıklar ve de yönetici kadronun izlediği yanlış politikalar nedeniyle dağılma sürecine girecektir. Özellikle ilk dönemlerinde öğrenci gençlik üzerinde de etkili olacak olan Parti, bu etkinliğini koruyamayacaktır. Bunu kaybetmesinde ise parlamentarizm stratejisinin iktidar için bir yol olarak benimsenmesi etkili olacaktır.

Parti’nin parlamenter temsili gerek sol çevrelerde gerekse de parti içinde tartışma konusu olmuştur. Tartışmalar, öncelikle yine parlamentarizmin bir strateji olarak seçilmiş olması etrafında yoğunlaşmıştır. İkinci olarak ise Parti’nin parlamenter muhalefetini etkin bir biçimde gerçekleştirip gerçekleştiremediği tartışma konusudur. Gerek parti içi anlaşmazlıklar, gerekse Parti’nin 1965

⁷ Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Millet Partisi, Yeni Türkiye Partisi.

seçimlerinde aldığı oyların profili bu tartışmaların bir sebebidir. Bir diğer sebep de Türkiye İşçi Partisi'nin, parlamenter muhalefeti sırasında çeşitli tepkilere, suçlamalara, engellemelere ve hatta saldırılara maruz kalmasıdır.

Tezin konusunu oluşturan Türkiye İşçi Partisi'nin 1965 yılı parlamenter muhalefetine bakılırken Parti'nin, işçi sınıfını temsil eden bir örgütlenme olarak parlamenter muhalefetin sınırlarını genişletmiş olabileceği varsayımından hareket edilmiştir.

Türkiye'de parlamentonun işleyişine bakıldığı zaman Türkiye Büyük Millet Meclisi İ Tüzüğü'ne göre yasa tasarıları ya da önerilerinin genel kurulda görüşülmesi bazı belli kurallara dayandırılmıştır. Öncelikli olarak tasarı ya da önerinin tümü üzerinde konuşacaklar belirlenmiştir. Buna göre siyasi parti grupları temsilcileri, esas komisyon temsilcileri, hükümet temsilcileri ve milletvekilleri tasarı ya da önerinin tümü üzerinde konuşabilmektedir. İkinci olarak ise söz alma ve konuşma koşulları gelmektedir. İ tüzüğü göre genel kurulda konuşabilmek için başkandan izin alınması gerekmektedir. İzin, önceden adını kaydettirme ya da oturum sırasında başkandan söz alma şeklinde olabilir. Genel kurulda konuşma sırasını ise alınan izin sırası belirlemektedir. İ tüzüğün konuşma süresi ile ilgili maddesi ise bu süreleri şu şekilde açıklamaktadır: Siyasi parti grupları tarafından hükümet ve komisyon adına yapılacak konuşmalar 20 dakika; üyeler tarafından yapılacak konuşmalar ise 10 dakika ile sınırlıdır; fakat bu sreler Genel Kurul kararıyla değiştirilebilmektedir. İkinci defa söz alınmak istendiğinde ise bu süre, siyasi parti grupları için 10 dakika, milletvekilleri için ise 5 dakikadır. İ tüzük konuşabileceklerin sayısını da siyasi parti gruplarının sayısı ile doğru orantılı olarak belirlemiştir. Her siyasi parti grubunun bir temsilcisi ile iki milletvekili konuşma hakkına sahiptir.

TBMM İç Tüzüğü'nde, konuşma yöntemleri ile ilgili bir madde de yer almaktadır. Buna göre; üç tür konuşma yöntemi bulunmaktadır. İlki, başkanlığa ve genel kurula hitaben konuşma kürsüsünden yapılır. İkinci olarak, konuşma çok kısaysa – konuşmanın kısa olduğunu konuşacak olan üye belirtecektir – konuşan, başkanın izniyle bulunduğu yerden konuşabilir. Üçüncüsü ise konuşmanın bir yazının okunması biçiminde olması halinde, yazının, sahibi tarafından kürsüden ya da başkanın izniyle bir katip üye tarafından okunmasıdır. Bunların dışında, İç Tüzük, Genel Kurul'da kaba ve yaralayıcı biçimde konuşmayı da yasaklamıştır. Bu şekilde konuşan konuşmacı, uyarıldığı halde, aynı şekilde konuşmaya devam ederse, başkan, kürsüden ayrılmasını isteme, hatta kendisini salondan çıkarma yetkisine sahiptir (Bakırcı, 2000: 412 – 420).

Çalışmada, TİP'in parlamenter temsil bulduğu dönemde siyasal muhalefeti dile getirme biçimine bakmak amacıyla aşağıdaki sorular üzerinde durulmuştur:

Türkiye İşçi Partisi milletvekilleri politik muhalefetlerini hangi temalar üzerine kurmuşlardır?

Türkiye İşçi Partili vekiller odaklandıkları temaları hangi bağlamsal açılardan dile getirmişlerdir?

Türkiye İşçi Partisi milletvekilleri, konuşmalarında, kendi partilerini ve iktidar partisini nasıl konumlandırmışlardır?

Türkiye İşçi Partisi milletvekilleri parlamenter muhalefetlerinde nasıl bir dil kullanmışlardır?

Konuşmalarda odaklanılan temalar ve başvuru stratejiler, Parti'nin politik duruşuyla uyumlu mudur?

Türkiye İşçi Partisi, parlamenter muhalefetin çalışma sınırlarını genişletebilmiş midir?

Parti milletvekillerin muhalif söylemlerinde ortaya çıkan muhalefet öğeleri doğrultusunda Parti'nin parlamenter muhalefetin belirleyici unsurlarını ortaya koymak amacıyla söylem analizi yapılmıştır. Söylem analizinin yöntem olarak seçilmesinin nedeni, ideolojik çözümlemeye uygun olmasıdır. Söylem analizi, “dil içinde kurulan farklı güç / iktidar ilişkilerinin kurulma süreçlerine ilişkin bir yöntemdir” (Van Dijk, 1998, Aktaran: İnal, 1996: 107) ve ideolojik eğilimin ortaya çıkmasına olanak sağlar. Bu analiz türü, dilsel tanımlamalar üzerine şekillenen sosyal bilimler gibi hermenetik bakış açısı içinde ve onun birçok eylem şeklini paylaşarak görülebilir ve bizim makul beklentilerimizin, değişmeye ihtiyaç duyan sosyal, politik, ekonomik alanlarda ve pratikte, sağlam stratejik müdahaleler üretebilmesiyle beslenir (Carbo, 2004: 62). Parlamento söylemleri, özelde, onun karmaşık karakterini yöneten kavramsallaştırmanın ve hesap verebilirliğin üretiminin bakış açısı içinden söylem analizine ilginç bir meydan okuma tavrıdır (Carbo, 2004: 64). Parlamenter söylem analizleri devamlı karışıklıkların, bölünmelerin, ikiliklerin, çatlakların ve yüzleştirmelerin kendi oluşumunun objesi olabilirler ve bu çoğu zaman canlı tutulur.

Söylemin birçok çeşidinde, sosyo-kültürel uygulamalarda ve inançlarda dilin taciz edici kullanımı ortaya çıkar ve bu muhtemelen, güç farklılıklarının dikkat çekici, tansiyonun yüksek ve toplam faydanın meclis başkanına ricaya bağlı bulunduğu yerdeki bağlamlar içinde meydana gelir. Söylemsel normlar, etkileşimin tercih edilmeyen şekli gibi meydan okuyucu davranışın cesaretini kırıcı eğilim gösteren en kurumsal düzenlemelerin altını çiziyorken; parlamento tartışmalarının ön şartlarından biri ihtilafları çözümek, anlaşmazlıkların neden ve sonuçlarını müzakere etmek ve bu nedenle duygusal önyargıların açık ve sert ifadelerini ele almaktır (Ilie, 2004: 3).

Çalışmada, söylem analizine tabi tutulan ilk bir yıllık süreçte öncelikle Parti'nin odaklandığı ana temalar bağlamsal süreçleri içinde açıklanmaya çalışılmıştır. “Söylem analizinde bağlam, buluşsal bir kavram gibi, bağlamlarının içinde örülen asıl metnin görünümü için zenginleştirilmeye ihtiyaç duyar” (Carbo, 2004: 72). Temaların anlamlandırılma çerçevesini de bağlamlar oluşturur ve herhangi bir tema farklı gruplar tarafından farklı bağlamsal açılardan değerlendirilebilmektedir. Türkiye İşçi Partisi'nin üzerinde en çok durduğu tespit edilen, Kıbrıs Sorunu, işçi hakları ve sorunları ile köylülerin sorunlarını kapsayan temaların; “Ulusal bağımsızlık ve anti-emperyalizm”, “milli menfaatler / ülke için doğru yolun tercih edilmesi”, “NATO yerine Üçüncü Dünya Ülkeleri ile işbirliği”, “anti-feodalizm ve toprak reformu”, “Doğu sorunu”, “iş güvenliği ve çalışma koşulları”, “grev ve toplu sözleşme hakları” ile “ücretler ve yaşam standartları” bağlamında ele alındığı görülmüş ve temalar bu çerçevede incelenmiştir.

Çözümleme yapılırken ise Teun Van Dijk referans alınmış ve yazarın, “Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım (2003)” makalesinde geliştirdiği ayrımlardan yola çıkılarak araştırma kategorileri oluşturulmuştur. Dört başlık altında toplanan bu kategoriler şunlardır: Kanıtsallık, karşılaştırma, kutuplaşma ve dil oyunlarına başvurma.

Kanıtsallık, konuşmacıların iddialarının ya da görüşlerinin daha akla yakın görünmesini sağlayan bir stratejidir. İnanırcılığı ve iknayı arttırıcı bir unsur olan kanıtsallıkta konuşmacıların, deliller sunarak bu yola başvurusu, güvenilirliği ve konuya olan inancı arttırması bakımından önemlidir. Karşılaştırmalar da Meclis konuşmalarında sıklıkla başvurulmuş bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuşmalarda “BİZ” ve “ONLAR” sınıflandırması şeklinde bir karşılaştırma yoluna gidilirken “ders olarak tarih” de diğer bir karşılaştırma stratejisi olarak yer

almıştır. Geçmişte meydana gelmiş olayların bugünle karşılaştırıldığı bu stratejiyle ilgili olarak Teun Van Dijk, “bu tür karşılaştırmalar tartışımsal zorlamaların adeta bir tarih yasası gibi kabul edildiği “Tarihten alınan dersler”in daha genel temasına genellenebilir” (2003:92) demektedir. Sergiy Taran da politik söylem zamanı karıştırabilir diyerek, “Politik söylemde eğer propaganda amacı gerekliyse, geçmiş veya gelecek şimdiden daha önemli olabilir” (tarihsiz: 125) yorumunu yapmaktadır. Çalışmada yer alan üçüncü kategori ise kutuplaşmadır ve Teun Van Dijk’ın çözümleme kategorisine uygun olarak “ötekileşme” bağlamında ele alınmıştır. Biz – onlar sınıflandırması, olumsuz ötekini sunma, olumsuz kendini sunma ve yadsıma stratejileri de bu kategori ile ilgili olarak analizde yer almıştır. Oluşturulan kategorilerden sonuncusu olan dil oyunlarına başvurma, parlamento konuşmalarından yola çıkılarak dilsel özelliklerin ortaya konmasını amaçlamaktadır. Konuşmalarda en çok kullanılan dilsel özellikler belirlenmiş ve bunlar Teun Van Dijk’ın kategorileştirmesine uygun olarak ironi ve metaforların kullanılması, genelleştirme, kanı birliği, abartma, sözde bilgisizlik, eğretilme, yineleme ve tanık gösterme başlıkları altında açıklanmıştır.

Araştırmanın sınırlılıklarını, zaman darlığı ve TBMM Genel Kurul Tutanak Metinleri’nin tamamının incelenemeyecek kadar çok olması oluşturmaktadır.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkiye İşçi Partisi’nin kuruluşu, katıldığı seçimler, partiye yönelik eleştiriler ve parti içi muhalefet işlenmiş ve bölüm, Parti’nin görüş ayrılıkları sonucu bölünmesi, sonrasında kapatılması ve bunun nedenleri ile bitirilmiştir. İkinci bölümü ise tutanak metinlerinin incelenmesi oluşturmaktadır. İlk bölümde Türkiye İşçi Partisi ile ilgili olarak, ikinci bölümde incelemeye tabi tutulan parlamento konuşmalarının ilgili olduğu konuların dışında başlıklar da yer almaktadır. Bölümün bu şekilde geniş tutulmasındaki amaç ikinci

bölümde incelenen parlamento konuşmalarındaki eğilimlerin daha açıklıkla ortaya çıkarılmasını sağlayarak, bu konuşmaların partinin politik duruşuyla uyumlu olup olmadığı konusuna yardımcı olmasını sağlamaktır. Çalışmada öncelikle tutanak metinleri incelenerek ilk bir yıla ait konuşmalar içinden Parti'nin muhalefeti odaklandığı temalar seçilmiştir. Bu temalar, sıklıkla zikredilen ideolojik yönelimlerin kurulmasına imkan tanıyan temalardır. Bu aşamada, literatür taraması yapılırken yararlanılan kaynakların yardımıyla TİP'in programında yer alan görüşlerinin kilit kavram ve terimleri işaretlenmiştir. Bu kavram ve terimlerin bağlamlarını açıklayabilmek için birinci bölümde partinin kurumsallaşma etkinliklerine yer verilmiş, belirlenen bu bağlamlar temalarla ikinci bölümde yeniden şekillendirilmiştir. Meclis'te toplam 727 konuşma yapıldığı, bunlardan 195'inin ilk yıla ait olduğu tespit edilmiştir. Yapılan 195 konuşma irdelenirken, konuşmaları kimin yaptığı, bunlarda hangi temalar üzerinden gidildiği ortaya konulmaya çalışılmış, konuşmaların dilsel kullanımları çözümlenmiştir. Bu çözümleme çabasında kanıtlama ve karşılaştırmaya dayalı iddiaların nasıl geliştirildiğine ağırlık verilmiş; genelleştirilmiş ve abartılı yargılama biçimleri açıklanmaya çalışılarak, ironiye başvurma, eğretileme, yineleme, tanık gösterme gibi diğer dil oyunları stratejilerinin nasıl kullanıldığına bakılmıştır. Genel bir değerlendirme ise sonuç kısmında yapılmıştır.

I. BÖLÜM: 1960 SONRASI SOL DÜŞÜNCE AKIMLARININ GÜÇLENİŞİ VE TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ

1. 1960'lı Yıllarda Sol Akımlar

1961 Anayasası'ndan önce, zaman zaman legal bir statüde olsa da çoğunlukla illegal olarak varlığını sürdüren sol hareketler, bu dönemden itibaren seslerini daha gür duyurmaya başlamıştır. 60'lı yıllarda sol akımlarda var olan ortak özellik ve genellikle hakim olan görüş tabandan değil de yukarıdan gelen atılımlarla ülkenin kalkınabileceği yolundadır. 1960 – 1971 arası dönemin solunu üç ana akım halinde tanımlayan Gökhan Atılğan, bunları şöyle sıralamaktadır: Yön – Devrim Hareketi, Türkiye İşçi Partisi ve Milli Demokratik Devrim (MDD) Hareketi (2007: 597).

Bu kısımda ilk olarak, Yön Hareketi⁸ açıklanacak, ardından Türkiye İşçi Partisi anlatılacaktır. Milli Demokratik Devrim Hareketi ise gerek Yön Hareketi'ni anlatırken gerekse de Türkiye İşçi Partisi'nin anlatılacağı bölümde ortak olarak değinilecek son ana akımdır. Yön Hareketi, fazla ayrıntıya girilmeden, asıl konumuzla ilgili olan bölümleri üzerinde ağırlıkla durularak anlatılmaya çalışılacak; ayrıntılandırılacak kısmı ise Türkiye İşçi Partisi ile MDD Hareketi oluşturacaktır.

Yön Hareketi, Yön Dergisi etrafında şekillenmiş ve dergi, yayın hayatına Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşundan yaklaşık on ay kadar sonra başlamıştır. Konuların kronolojik olarak sıralanıp anlatılabileceği düşünüldüğünde Türkiye İşçi Partisi'nin daha önce ele alınması gerektiği kanısı ortaya çıkabilir. Fakat böyle bir sıranın takip edilmeyecek olmasında üç neden bulunmaktadır. Bunlardan ilki Yön'ün

⁸ Yön Hareketi'nin içinde yer aldığı örgütlenmelerden birisi Çalışanlar Partisi'dir. Bu girişimin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine kendilerini hem bir parti kuruluşu için hazırlamak hem de sosyalizm tartışmalarına açık zinde kuvvetlere de bilinç kazandırmak isteyen Yöncüler, bir dernek kurmuşlardır. Bu ise Sosyalist Kültür Derneği'dir (Atılğan, 2007: 606).

o zamana kadar konuşulmayan konuları ilk kez dile getiren hareket olmasıdır. “Sosyalizm” ve “Kürt Sorunu” bunların başında gelmektedir. Bu dönemde TİP, sorunu “Doğu Sorunu” olarak tanımlayacak, “sosyalizm”i ise 1968 yılına kadar telaffuz etmeyerek yerine “toplumcu” sözcüğünü kullanacaktır. Dolayısıyla daha sonra TİP’in de dile getireceği bu konularla ilgili tabuları yıkan ilk hareket Yön’dür. MDD tezi de ilk önce Yöncüler tarafından ortaya atılacak, bu tezin TİP’te bölünmelere varacak kadar etkili ve önemli bir konu halini almasıysa 1965 yılından sonra olacaktır. Bir diğer neden ise Yön Hareketi içinde yer almış kişilerin TİP’ten çok daha önce başka yayınlar ve örgütler aracılığıyla bir muhalefet yürütüyor olmaları, hatta kimilerinin⁹ sonradan TİP’e geçecek olmasıdır. TİP, kurulduğu dönemden itibaren yaklaşık bir yıl boyunca etkili bir hareket olamamış, bu dönemde işçilerin kurduğu pasif bir parti izlenimi vermiştir. Oysa sonraki dönemlerde TİP’e geçecek olan bir takım sol görüşe sahip aydınlar çeşitli yayınlar ya da gruplar yoluyla varlık göstermektedirler. Dolayısıyla ileride partililerin temel argümanlarını oluşturacak iddialar, daha önce başka gruplarda dile getirilmiş olacaktır.

Yön Dergisi, 27 Mayıs İhtilali öncesi DP iktidarına karşı muhalefet yürüten ve içinde aydınların, öğrencilerin, kentli küçük burjuvazinin, memurların ve bir kısım subayın yer aldığı kendilerini başta Forum Dergisi¹⁰ olmak üzere çeşitli dergi ve

⁹ Yahya Kanbolat, Hasan Hüseyin Korkmazgil (Kanbolat, 1979: 17, 42) ve Sadun Aren bu kişilere örnek olarak verilebilir. Aren, Yön’de bir süre başyazı da yazmıştır (Özdemir, 1986: 29). Korkmazgil ise aynı zamanda Yöncüler’in, Çalışanlar Partisi girişiminden sonra oluşturdukları Sosyalist Kültür Derneği’nin kurucularındandır (Kanbolat, 1979: 42).

¹⁰ Forum Dergisi etrafında örgütlenen bu grup, DP’nin baskıcı politikalarına karşı olan liberal DP’liler ile CHP’nin sol kanadına yakın kişilerin demokratikleşme görüşü çerçevesinde birleşmeleriyle oluşmuştur. 1950’li yılların ortasında genelde akademisyen liberallerin yayın organı görevindedir (Heper, 2006: 250). 27 Mayıs sonrasında ise derginin katılımcılarında değişiklikler olmuş, bu dönemde, Sadun Aren, Türkkaya Ataöv, Nejat Erder gibi “Mülkiye Kökenli”, Yahya Kanbolat, Suat Aksoy, Burhan Cahit Ünal gibi “Ziraat Fakülteli”, öğretim üyelerinin yanı sıra Hasan Hüseyin Korkmazgil gibi şair ve yazarlar 1961 yılında *Forum*’un “serbest sütun” bölümünde, kimi asıl adıyla, kimi takma adla görüşlerini ortaya koyabilmiştir (Ünsal, 2002: 73).

gazeteler¹¹ aracılığıyla ile ifade eden muhalefet bloğunun içinden çıkacaktır (Atılğan, 2007: 597). Bu muhalif kişiler arasında Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, İlhami Soysal, İlhan Selçuk gibi isimler bulunmaktadır. Fakat siyasi liberalizm, Forum Grubu'nun amacını oluştururken, Yöncüler düzen değişikliğinin peşindedirler. Her ikisinde ortak olan görüş ise siyasi projeleri hayata geçirmek için yapılacak ilk işin baskıcı hükümetin iktidardan indirilerek yerine demokratik bir idarenin kurulması gerektiğidir. (Atılğan, 2007: 597 – 598). Hikmet Özdemir, Yön için; Kadro¹² ve Forum'dan sonra, 1960'lı yıllarda Cumhuriyet Türkiye'si'nin en etkin üçüncü dergisi yorumunu yapmaktadır (1986: 49).

Yön'ün ortaya çıktığı dönemde, iki önemli gelişme, bu hareketin aydın desteği bulmasını kolaylaştırmıştır. Bunlardan birisi SSCB'nin, bağımsızlık mücadelesi veren Asya, Afrika ve Güney Amerika'nın pek çok ülkesi için kapitalist olmayan kalkınma yolunu önermesi ve bu öneriyi takip eden ülkelerin önemli sayılabilecek mesafeler katetmiş olmalarının Türkiye'de de Yöncüler'e destek sağlanabilmesini kolaylaştıracağı düşüncesidir. İkinci gelişme ise Yön'ün önerdiği siyasi projenin benzerinin Mısır'da Nasır Hareketi olarak ortaya çıkması ve başarılı olmasıdır (Atılğan, 2007: 598 – 599).

¹¹ Akis ve Kim Dergileri ile Ulus Gazetesi örnek olarak verilebilir.

¹² Kadro, 1932 yılında, içinde Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tokin gibi isimlerin bulunduğu aydınların, Atatürk'ün yakın arkadaşı ve CHP'nin ileri gelen yöneticilerinden Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun başkanlığında yayımlamaya başladıkları bir dergidir (Şişmanov, 1990: 135 – 136). Bu aydınları bir araya getiren şey, hem devrimci hem de ulusçu görüşlerle, güçlü bir iktidarın, ilerici bir ekonomik ve sosyal politikayla Türkiye'de sınıf çatışmalarının ortadan kaldırılabilceği düşüncesidir (Ünsal: 2002: 51). “Kadrocular, Kemalist Devrim Hareketi'ni, bir yarı sömürge ülkenin, büyük kapitalist devletlere karşı, gerçekleştirdiği bir ihtilal olarak nitelendiriyorlardı. Devrimi, milliyetçilik açısından yorumladıklarından, yurtsever aydınları, Kemalizm'in bayrağı altında toplayabilmek için, Kemalizm'e, Batı kapitalizmini, Batı demokrasisini reddeden, antiemperyalist, antifaşist bir öz kazandırmaya çalışıyorlardı” (Şişmanov, 1990: 136). Kadro'daki yazarların zaman zaman Marx'tan, Lenin'den, söz etmeleri “sosyalist bir dergi olarak tanınmasına yol açmıştır” (Şişmanov, 1990: 136). Kadro Dergisi, CHP tarafından tehlikeli bir unsur olarak görülmüş ve 1935 yılında kapatılmıştır.

20 Aralık 1961 tarihinde yayın hayatına başlayan ve kendisini “haftalık fikir ve sanat gazetesi” (Atılgan, 2007: 599) olarak tanımlayan Yön, Doğan Avcıoğlu, Cemal Reşit Eyüboğlu ve Mümtaz Soysal tarafından kurulmuştur¹³ (Özdemir, 1986: 50). Dergi, “darbeye destek olan ve bu yolla “ülkenin kalkınmasının önündeki engellerin” temizleneceğini uman ve siyasi görüşleri esas olarak Kemalizm’le tanımlanabilecek aydınlar için geniş bir platform oluşturmuştur” (Akdere ve Karadeniz, 1996: 221). Toplumsal evrimde öncü kuvvetin aydınlar olduğuna inanan Yöncüler’de “yukarıdan devrimci” bir eğilim söz konusudur (Aydınoglu, 2007: 77). Yön Dergisi yazarlarına göre, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ve demokrasi rejimini sağlam temeller üzerine oturtmak iktisadi alanda hızla kalkınmakla mümkün olabilirdi. Zaten belli başlı bütün sorunlar iktisadi temelden kaynaklanmaktadır ve sosyal sıkıntıların kaynağı da iktisadidir. Dolayısıyla en başta iktisadi hayat düzene sokulmalı, iktisadi hayatın yeniden düzenlenmesi ise kapitalist esaslara göre olmamalıdır. Yöncüler, Türkiye’nin kurtuluşunu sosyalizmde görmektedirler; fakat onlara göre az gelişmiş ülkelerin gelişmiş kapitalist ülkeler gibi doğrudan doğruya sosyalizme geçme şansları yoktur. Türkiye de az gelişmiş bir ülkedir ve Türkiye’de de kapitalist olmayan yoldan sosyalizme ulaşılmalıdır (Atılgan, 2007: 631 – 633). Bu aşamada öncülüğü ise sivil ve asker aydınlar ile gençliğin bileşiminden oluşan “ara tabakalar” yapacaktır¹⁴.

Yöncüler, Türkiye’deki sorunların çözümüne yönelik bir tartışma platformu yaratmayı amaçlamışlar, kendileri de çözüm yolunu “yeni devletçilik” adı altında hazırladıkları bildiride sunmuşlardır. Bildiride yer aldığı şekliyle yeni devletçiliği şöyle açıklamaktadırlar:

¹³ Gökhan Atılgan, Yön kurucularını altı kişi olarak saymaktadır: Mümtaz Soysal, İlhami Soysal, İlhan Selçuk, Cemal Reşit Eyüboğlu, Hamdi Avcıoğlu ve bütün bu isimleri bir araya getiren Doğan Avcıoğlu.

¹⁴ TİP’in politik tavrı da iktisadi hayatın düzenlenmesi için kapitalist olmayan kalkınma yolundan yanadır; fakat öncülük konusundaki görüşleri farklılaşmaktadır. TİP, ara tabakalar yerine işçi sınıfının demokratik öncülüğünü kabul etmektedir.

Atatürk Devrimleri ile amaç edinilen çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak, milli üretimi yükseltmekte gösterilecek başarıya bağlıdır. Bu nedenle, topluma şekil vermek durumunda olan aydınların belli bir kalkınma felsefesinin ana hatları üstünde anlaşmaya varmaları gerekmektedir. Böylece bir kalkınma felsefesinin hareket noktaları, bütün insanların seferber edilmesi, kitlelerin sosyal adalete kavuşturulması ve demokrasinin kitlelere mal edilmesidir. (Aktaran: Özdemir, 1986: 51).

“Kemalizm’in radikalist tadilatı” (Belge, 2006: 168) denilebilecek öğeler içeren Yön’ün politikası, anti-feodal, devletçi, ancak Üçüncü Dünyacı’dır. Büyük bir işçi sınıfı olmadığı ve köylü nüfus, ezici çoğunlukta olduğu için, Yön, bütün anti-feodal ve anti-emperyalist güçlerin, ulusal bir demokrasi yaratmak için birleşebilecekleri “milli cephe¹⁵”yi savunmaktadır. Yön’ün bu “milli cephe” kavramı, ileride seçkinlerin, aydın ve subayların savunduğu Milli Demokratik Devrim Tezi¹⁶ içerisinde anlamını bulacak, özellikle 1964’ten sonra Mihri Belli ve Erdoğan Berktaş gibi “Türk sol literatüründe MDD’ciler denilen grubun önde gelen mensuplarının” (Özdemir, 1986: 61) yazıları dergide yayımlanacaktır. Hikmet Özdemir, eski TKP’lilerin Yön’de yazmasıyla ilgili olarak; “bu durumu, anılan kişilerin, Yöncü tezleri, bütünüyle benimsedikleri şeklinde değerlendirmek yerine, Yön’ün kendi

¹⁵ “Milli cephe” kavramı, Yön Hareketi’ni Türkiye İşçi Partisi’nden ayıran stratejik bir konudur. Doğan Avcıoğlu’na göre “Türkiye’de işçi sınıfı henüz yeni gelişmektedir ve işçilerde sınıf şuuru ve mücadele geleneği mevcut değildir”. Onun için işçi sınıfının öncülüğünden söz etmek doğmacılıktır. Bunun sonucu olarak da cephe sorunu ortaya çıkmaktadır ve anti-feodalist, anti-kapitalist mücadele etrafında bütün devrimci kuvvetler bir araya getirilmelidir (Aktaran: Kanbolat, 1979: 38). Oysa Türkiye İşçi Partisi tüzüğünde bu konuda net bir biçimde ortaya çıkan işçi sınıfının öncülüğüdür; fakat, Parti, toplumun diğer kesimlerini de işçi sınıfı öncülüğünde mücadeleye katılmaya çağırmaktadır (TİP Tüzüğü, 1962: 5).

¹⁶ MDD Tezi’nin ortaya çıkmasında Yön Dergisi’nde yazan ve TKP geleneğinden gelen eski solcuların içinde yer aldığı çevre etkili olmuştur. Fakat MDD Hareketi’nin 1961 – 1967 Yön Hareketi ile hiçbir ideolojik bağlantısı yoktur (Aydınöğlu, 2007: 143). Bununla birlikte MDD görüşüne sahip olanlar kendi içlerinde bir birlik oluşturamamışlardır. Bir tarafta Mihri Belli, diğer tarafta Hikmet Kıvılcımlı çevresi bulunmaktadır. Bu eski TKP’liler ileride, özellikle 1965 yılından sonra TİP’e karşı açık bir muhalefet yürütecek, bu muhalefetin başını da özellikle Mihri Belli çekecektir.

deyimiyle, statükoya karşı çıkan herkese sayfalarını açması olarak yorumlamak gerekir” (1986: 61) diyecektir.

Yöncüler’e göre Türkiye’nin en önemli temel sorunları bağımsızlık, kalkınma ve demokrasi ile ilgilidir. Dergide çıkan yazılarda, bağımsızlık¹⁷ sorunu ile ilgili olarak, “ABD ile ilişkiler ve ikili Anlaşmalar”, “NATO üyeliği”, “Türk – Sovyet ilişkileri”, “Üçüncü Dünya Ülkeleri ile ilişkiler” ve “Kıbrıs”a (Özdemir, 1986: 189 – 198) değinildiği görülürken, kalkınma ile ilgili olarak “yeni sömürgecilik”, “az gelişmişlik”, “kapitalizm”, “özel teşebbüs”, “küçük işletmeler”, “ağalık ve toprak reformu”na (Özdemir, 1986: 189 – 213); demokrasi ile ilgili olarak da “serbest seçimler”, “halkın seçmen olması”, “çok partili rejim” (Özdemir, 1986: 219 – 225) gibi konulara yer verildiği görülmüştür¹⁸.

Yöncüler’e göre, az gelişmiş ülkelerde burjuvazinin, bugün gelişmiş ülkelerin gelişmeleri sırasında oynadığı tarihi rolü oynamasına imkan yoktur. Ekonomiyi kalkınma hızına kavuşturacak yatırımlar için özel teşebbüs cılız kalmaktadır. Türkiye’de Batılı anlamda bir burjuva sınıfı ve kapitalizm hızla gelişmektedir. Yalnız bu burjuvazi sanayide öncülük yapamadığı gibi; toprak ağasına karşı köylüyle birleşerek tarım alanında da ilerici bir rol oynayamamakta; aksine toprak ağasıyla işbirliği yaparak sosyal gelişmeyi önlemekte çıkarı olan statükocu kuvvetlerin safında

¹⁷ Yöncüler bağımsızlık konusunda Türkiye’nin içinde bulunduğu durumu şu şekilde betimlemektedirler: Amerika, nüfuz bölgesinde saydığı ülkelerin iç politikasına aktif bir biçimde müdahale etmektedir ve Türkiye de bunların arasındadır. NATO üyeliği, Türkiye’yi ABD’nin ileri bir karakolu durumuna getirmektedir. Türkiye’nin, bağımsızlığını koruyabilmesi ve milli çıkarlarına uygun haysiyetli bir dış politika uygulayabilmesi için iki büyük devlet olan ABD ve Rusya’ya eşit mesafede durması gerekmektedir. Emperyalizme karşı ilk bağımsızlık savaşını başlatan ülke Türkiye’dir ve Türkiye’nin yeri Üçüncü Dünya Ülkeleri’nin yanındır; fakat Türkiye hep emperyalist devletlerin tarafında olmuştur (Avcıoğlu, Yön, sayı 211, s. 11; sayı 203, s. 8, sayı 124, s. 3, Aktaran: Özdemir, 1986: 190, 192, 196). Bu görüşürler, TIP’in politik duruşuyla da kesişmektedir. Parti, dış politika konusunda, ileride Yön’üne benzer bir tavır sergileyecek ve bu konudaki anlayışını, bağımsızlık ve anti-emperyalizm temaları çerçevesinde şekillendirecektir.

¹⁸ Aynı konular, Türkiye İşçi Partililer tarafından da Türkiye’nin temel sorunları olarak görülmüş ve bu sorunlara gerek parti programında gerekse de parti yayınlarında sıkça yer verilmiştir. Bkz. Sosyal Adalet Dergisi, 1963, sayı: 8, 10, 14; Sosyal Adalet Dergisi, 1964, sayı: 1, 3, 4, 5, 6, 7; Sosyal Adalet Dergisi, 1965, sayı: 4, 11, 13, 16.

yer almaktadır. Türkiye'nin kalkınması ne pahasına olursa olsun, çoğunluğun, yani köylünün uyanmasına bağlıdır.

Yön Dergisi'nde demokrasi ile ilgili olarak da genel oy ilkesinin, az gelişmiş ülkelerde azınlığın çoğunluğa hükmetmesi sonucunu verdiği iddia edilmektedir. Bu ülkelerde iki grup vardır. Bunlardan birisi çoğunluğu oluşturan köylüler, diğeri de azınlıkta kalan ağalardır. Fakat genel oy hakkı, ağaların oylarını çoğaltan bir araç halini almıştır; çünkü köylülerin çoğu siyasal hayata ağalar vasıtasıyla katılmaktadır. Dolayısıyla genel oy geçerli olduğu sürece ağalar, reformcu kentli aydınların karşısında etkili bir güç olarak durmaktadır. Yöncüler'e göre, Türkiye'de halkın seçmen olması, çok partili rejime geçişin en önemli kazancını oluşturmakla birlikte (Özdemir, 1986: 187 – 222), seçmenlerin sol formüllere yaklaşması için neler yapılabileceği araştırılmalıdır. Mümtaz Sosyal, konuyla ilgili olarak yazdığı makalesinde, “sol formülleri birer formül olmaktan çıkarıp, toplumun yapısını düzeltici madde haline getirmek, toprak, ekmek ve iş şekline dönüştürmek, bunun için ise durumu en iyi değerlendirebilecek kadrolar yetiştirmek (Soysal, Yön, Sayı: 133, s.3, Aktaran: Özdemir, 1986: 223 – 224) şeklinde bir çözüm yolu sunmaktadır.

Yön Dergisi, 30 Haziran 1967 tarihinde dergi yöneticileri tarafından kapatılmıştır. Yön'ün yerini ise 21 Ekim 1969 tarihinde yayın hayatına başlayan Devrim Dergisi almış ve bu dönemden itibaren, iktidara ulaşmak için öngörülen devrim stratejisi açıkça ortaya konmuştur. Dergiyi kuran kişiler Mümtaz Soysal eksiği ile Yön kurucularıdır. Yön, Türkiye'nin nasıl kalkınacağını cevabını ararken, Devrim ise bu soruya verilmiş cevapların nasıl uygulama safhasına geçirilebileceğini sorgulamıştır (Atılgan, 2007: 610). Yön Türkiye ile ilgili analizlerin yapıldığı bir fikir dergisidir ve teorik yönü ağır basmaktadır. Yön'de çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için belirlenmiş bir yönde hareket etme hedefi yoktur; fakat buna karşılık Devrim

Dergisi daha ilk sayısından itibaren parlamentarizme açık hedef alarak bunun yerine devrimci bir yolu benimsemiştir. Doğan Avcıoğlu, ilk sayıda parlamentarizmi “cici demokrasi” olarak niteleyecektir (Atılgan, 2007: 611). Devrim, parlamento dışı yollarla iş başına gelecek devrimci bir hükümetin siyasi programını oluşturmayı amaçlamaktadırlar. Bu dönem artık parlamentarizmin açıkça yanlış bir yol olarak düşünüleceği yılların başlangıcıdır ve bu konu diğer sol çevrelerde de tartışma yaratacak, TİP de bu tartışmalara dahil olacaktır.

1969 yılından itibaren kesin bir iktidar hazırlığı içinde olan Yön – Devrim Hareketi, ordu içindeki cuntalarla ilişki kurarak iktidar darbesine doğru yönelmeye başlamıştır. Fakat hareket ilk ortaya çıkışından itibaren bu yolla iktidara gelmeyi benimsemiş değildir. Her ne kadar var olan ortamda hedefe parlamenter yollardan varılamayacağının bilincinde olunsa da (Ünlü, 2002: 171) 1963 yılı da dahil olmak üzere bu döneme kadar parlamenter bir çizgide olan hareket, 1967 yılında Yön Dergisi’nin kapanmasına kadar geçen dönemde parlamenter olmayan yoldan iktidara geliş imkanlarını aramıştır. Bu dönemde, artık parlamentarizmin düzen değişikliği için uygun bir yol olmadığı, bunun için parlamento dışı yollarla mücadele verilmesi gerektiği temel tartışma konularından biri olacaktır.

İktidara geliş yolunun devrimci ya da ihtilalci mi yoksa parlamenter mi olacağının tartışma konusu halini alacağı sol akımlardan birisi de aşağıda ayrıntılarıyla görüleceği gibi Türkiye İşçi Parti’dir.

2. Türkiye İşçi Partisi’nin Kuruluşu ve TBMM’de Solun Temsili

Türkiye İşçi Partisi, Milli Birlik Komitesi Yönetimi’nin, siyasal partilerin kurulması için tanıdığı sürenin dolduğu 13 Şubat 1961’de o günün tek işçi

konfederasyonu olan Türk-İş'e bağlı 12 sendikacı¹⁹ tarafından İstanbul'da kurulmuştur.

Ekonomik ve siyasal haklarını elde etmek isteyen işçilerin kurduğu Türkiye İşçi Partisi'ni Cem Eroğul, "1961'den sonra Yön'ün dışında gelişen ikinci büyük sosyalist hareket" (2006: 148) olarak nitelendirmektedir. Bununla birlikte, TİP'in Türkiye'de sosyalist hareketle ilgili olarak, birbiriyle çelişik iki yapılanmanın temelini hazırladığını belirten Aylin Özman, bu iki yapıyı şöyle açıklamaktadır:

Parti bir yandan Türk siyasal hayatında o güne kadar var olan boşluğu sosyalist bir parti olarak doldurup, sosyalistler için birleştirici bir alan oluştururken, diğer yandan, özellikle 1970'lerde Türkiye'de sol harekete damgasını vuran bölünmelerin ve hizipleşmelerin temelini hazırlamıştır (1989: 141).

İhtilal'in ardından gelen dönemde ülkenin tek işçi konfederasyonu olan Türk-İş'in sol kanadına mensup kurucular, iktidar partilerinin yıllardan beri görmezden geldiği sendikal örgütlenme, iş mevzuatı, grev ve toplu sözleşme gibi sorunların, siyasal düzeyde çözüme kavuşturulabilmesi için artık harekete geçilmesi gerektiğine inanıyorlar, ancak bunun mevcut siyasal yapı içinde mümkün olmadığını düşünüyorlardı²⁰. Bu sendikacılar, Cumhuriyet Halk Partisi'ni, işçi sınıfının

¹⁹Sendikacılar şunlardır: Kemal Türkler (Maden-İş Genel Başkanı), Avni Erakalın (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Başkanı), Şaban Yıldız (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Genel Sekreteri), İbrahim Güzelce (İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası Genel Sekreteri), Rıza Kuas (Lastik-İş Genel Başkanı), Kemal Nebioğlu (Oleyis Sendikası Üyesi), Hüseyin Uslubaş (İstanbul Yaprak Tütün İşçileri Sendikası Başkanı), İbrahim Denizcier (Müskirat İşçileri Sendikaları Federasyonu Başkanı), Adnan Arkın (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği İcra Heyeti Üyesi), Ahmet Muşlu (Türkiye Çikolata Sanayi İşçileri Sendikası), Saffet Göksüzoğlu (İlaç ve Kimya İşçileri Sendikası Başkanı). Ahmet Muşlu, Saffet Göksüzoğlu ve Hüseyin Uslubaş daha sonra TİP'ten ayrılmışlardır. Öncesinde bu kişilerin polis hesabına çalıştığı iddia edilmiş; fakat Saffet Göksüzoğlu ve Hüseyin Uslubaş ile ilgili iddialar kanıtlanamazken, Ahmet Muşlu'nun MİT mensubu olduğu ortaya çıkmıştır (Belge, 1985: 2120). 12 sendikacı, 1967 yılında Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu (DİSK) kuracaktır.

²⁰ TİP kurucuları, Türk-İş'e mensup sendikacıları ve işçileri Meclis'e sokma amacıyla bir parti kurmuşlardır. Fakat bu partiye ilk tepkilerden birisi de yine Türk-İş'ten gelecektir. Türk-İş, Türkiye İşçi Partisi kurucularını, işçi hareketini bölmekle suçlayacaktır. Türk-İş'e göre, herhangi bir parti ile işbirliği yapmamak ve bütün partileri, işçi davasını benimsetmeye çalışmak gerekmektedir. "Zira Türk-İş için hedef, bir baskı grubu olarak bütün partilere tesir

sorunlarına eğilecek bir parti olarak görmemekteydiler (Ünsal, 2002: 2). İşte yeni bir parti kurma fikri bu boşluğun doldurulması ihtiyacından doğmuştur. Türkiye İşçi Partisi ile birlikte Türkiye’de ilk defa farklı toplumsal tabandan gelen kişiler; yani sendikacı işçiler tarafından sol bir parti kurulmuş olmaktadır. Kurucuların, partinin kuruluşuyla ilgili olarak basına yaptıkları açıklamayı Aybar şu şekilde anlatmaktadır: “TİP’in ezilen işçi sınıfının haklarını korumak için kurulmuş olduğunu; işçinin, şimdiye dek çeşitli siyasi partilerin kadroları içinde eriyip kaybolduğunu; açıklıyorlardı” (1988: 197). TİP, ezilen işçi sınıfının haklarını korumak amacındaydı.

TİP’in nasıl bir parti olacağı konusu belirlenince ilk görev dağılımı da yapılmıştır. Buna göre Avni Erakalın Genel Başkan; Kemal Türkler İkinci Başkan; Şaban Yıldız da Genel Sekreter olmuştur.

İlk zamanlar, TİP’in kuruluşu toplumda büyük bir yankı uyandırmamıştır. Zaten partinin kurulduğu dönemde arka arkaya birçok yeni parti²¹ kurulduğu gibi Yön çevresinin de parti kurmak amacıyla iki farklı girişimi olmuştur. Bunlardan ilki Çalışanlar Partisi²², ikincisi ise Sosyalist Kültür Derneği²³’dir. Bu dönem oldukça

etmek, Meclis’teki bütün milletvekillerini işçi menfaatlerine uygun çalıştırmaktır” (Abadan, 1966: 228).

²¹ TİP dışındaki bu partiler “Millele Hizmet Partisi”, “Düstur Partisi”, “Güven Partisi”dir (Aybar, 1988: 169).

²² 1962 yılında Türk-İş’te de parti kurma konusu tartışılmış, böylece, Çalışanlar Partisi fikri gündeme gelmiştir. Bir süre sonra Cumhuriyet Gazetesi Doğan Avcıoğlu, İlhami Soysal, Mümtaz Soysal, Sadun Aren, Muammer Aksoy, Bahri Savcı gibi tanınmış ve önemli isimlerin yer aldığı Türkiye Çalışanlar Partisi’nin hazırlık çalışmalarının tamamlandığını duyuracaktır (Ünsal, 2002: 85). Çalışanlar Partisi adı altında kurulması tasarlanan parti girişimine önderlik eden sendika liderleri, Yöncüler’in ilişki içinde olduğu kişilerdir ve Yöncüler, partinin kuruluş çalışmalarına katılarak iki önemli rol oynamışlardır. Bunlardan ilki, partiyi, bir işçi sınıfı partisi olmanın ötesinde “toplumun zinde kuvvetleri” olarak tanımladıkları kesimleri kapsayacak geniş bir örgüt haline getirmeye çalışmaktır. İkincisi ise parti programının hazırlanmasında doğrudan rol oynayarak partiyi, belirledikleri hedeflerle uyumlu bir çizgiye çekmektir ve bu başarılmıştır (Atılğan, 2007: 603 – 605). Fakat Çalışanlar Partisi girişimi bir ilerleme kaydedememiş, bir süre sonra da silinip gitmiştir.

²³ Yön Hareketi’nin içinde yer aldığı Çalışanlar Partisi projesinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından yine aynı çevrenin ortaya çıkardığı bir dernektir ve 1962 yılının Aralık ayında kurulmuştur. Kurucuları önce bir dergi çıkarmış, ardından partileşme çabası içine girmişlerdir. Bu kurucular arasında Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy’dan Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Senatörü Niyazi Ağırnaslı’ya, üniversite hocalarına kadar

pasif bir görünüm sergileyen partiyi canlandırmak için kurucular bir süre sonra harekete geçmişlerdir. Bu amaçla aydınların ilgisini partiye çekmeye çalışan ve bunun için de bir aydının genel başkan olması gerektiğini düşünen kurucular, bazı aydınlara genel başkanlık için öneri götürmüşlerdir. İlk başlarda, partinin, aydınların hakimiyetine geçeceği endişesiyle bazı üyelerin karşı çıktığı bu fikir, sonrasında benimsenerek aralarında Orhan Aarsal, Prof. Orhan Tuna, Prof. Cahit Talas, Nadir Nadi, Sadi Irmak, Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve ardından Yaşar Kemal, Esat Çağa, Esat Tekeli ve Mehmet Ali Aybar gibi isimlerin de bulunduğu aydınlar yeni genel başkan adayları olarak düşünölmeye başlanmış ve sonunda bu isimlerden Mehmet Ali Aybar üzerinde anlaşarak kendisine teklif götürölmüştür (Ünsal, 2002: 93-94). Önce genel başkanlığa pek sıcak bakmayan Aybar, daha sonra bir şartla²⁴ teklifi kabul etmiş ve 9 Şubat 1962’de, TİP’in kuruluşundan yaklaşık bir yıl sonra, yeni genel başkan olmuştur.

Türkiye İşçi Partisi’nin kuruluş ve gelişme süreci dikkate alındığında Aybar’ın genel başkan oluşu Parti için bir dönüm noktasıdır. Parti, bu dönemden itibaren sosyalistleşme sürecine girecek, ideolojik ve örgütsel olarak kimliğini oluşturmaya Aybar’la birlikte başlayacaktır. Fakat ileride yine Aybar yüzünden, özellikle de parti

birçok isim vardır. Kuruculardan Doğan Avcıoğlu, kuruluş amacıyla ilgili olarak yapılan toplantıda “Kurulacak derneğin, sosyalizm, sosyal demokrasi, sol çerçevede olmak kaydıyla farklı görüştekileri bünyesinde barındırabilen, olabildiğince geniş katılımıla kurulmasını öngördüklerini anlatmıştır” (Sargın, 2001: 101). Derneğin amacını tüzüğünün 2. maddesinde yer aldığı şekliyle Hikmet Özdemir şöyle açıklamaktadır: “Emeği toplumun değeri sayan Sosyalist Kültür Derneği, her türlü sömürücülüğü ortadan kaldıracak olan gerçek bir demokrasi düzeninin kurulması için gerekli koşulları bilim ışığı altında incelemek ve bunların yayılmasına çalışmak amacındadır” (1986: 58). Yöncüler’e göre TİP, sınıf önderliği davasını en önemli mesele olarak ortaya attığı ve böylece sosyalizm yolundaki engelleri kaldıracak kuvvetleri dağıttığı için gerçekçi değildir. Akademik bir görünümde ve bu nedenle de özlenen bir parti olamamıştır (Atılgan, 2007: 606).

²⁴ Aybar’ın bu şartı tüzük değişikliği yapılmasıdır. Böyle bir şart koşmasının nedenini ise kendisi şöyle açıklamıştır: “Yeni bir tüzük hazırlanması gerekiyordu. Kurucuların Orhan Aarsal’la birlikte bir gecede hazırladıkları tüzük, TİP’in kazandığı yeni kişiliğe uygun değildi. Parti programının hazırlanması zaman alacağı için yeni tüzüğün ilk maddelerinde programın ana çizgilerini özetlemeyi düşünüyordum” (Aybar, 1988: 214). Böylece yeni tüzük Aybar tarafından kaleme alınmıştır.

içinden gelen birçok eleştiri ve fikir ayrılıkları ortaya çıkacaktır. Aybar'ın genel başkan oluşuyla birlikte başlayan yeni sürecin Parti'yi anlamak açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu nedenle ağırlıklı olarak üzerinde durulacak dönemi Aybar'ın genel başkan oluşundan itibaren başlatacak, bu dönemi de iki bölüm halinde anlatmaya çalışacağız. Önce 1962 yılından 1965 yılına, yani Meclis'e girene kadar geçen süre; ikinci olarak da 1965'ten 1971 yılında kapatılıncaya kadar geçen süre esas alınacaktır. Böyle bir ayrıma gidilmesinin sebebi, Meclis'e girmeden önceki dönemde Parti'nin örgütsel ve ideolojik olarak kendini tamamlama ve var olma çabası içerisinde olduğunun düşünülmesi, Parlamento temsiliyle birlikte ise meşruluğunu kanıtlayarak kendini daha açık ifade etmesidir. Böyle bir ayrıma gidilmesinin bir diğer nedeni de 1965 – 1971 arası dönemde Parti içi muhalefetin ortaya çıkmasıyla birlikte bölünmelerin yaşanmış olmasıdır.

2. 1. TİP'in İlk Yılları: 1962 - 1965

Yukarıda ayrımını yaptığımız Parti'nin ilk dönemi Mehmet Ali Aybar'ın genel başkan oluşunun ardından yapılan tüzük değişikliği ile belirginlik kazanmıştır. Tüzük, Parti'nin karakterinin belirlenmesi açısından önemlidir. Bu nedenle partinin kuruluş süreci tüzük ve programında öne çıkan maddeler ışığında anlatılmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte bölüm içinde, partililerin anılarından ve konuyla ilgili olarak yapılmış çalışmalardan faydalanılarak parti faaliyetlerine de değinilecektir.

2. 1. 1. TİP Tüzüğü

Türkiye İşçi Partisi'nin iki farklı tüzüğü bulunmaktadır. Parti'nin ilk tüzüğü 1961 yılında, parti kurulurken oluşturulan tüzüktür. “TİP kurulurken, kendisinden yaklaşık on yıl kadar önce kurulmuş olan bir sol partinin (Demokrat İşçi Partisi)

tüzüğünü birkaç ufak değişiklikle benimsemiştir” (Aydınoglu, 2007: 95). Mehmet Ali Aybar’ın yönetiminde hazırlanan ikinci tüzük ise Nisan 1962’de kabul edilmiştir. Öncesinde tüzüğünde tam bir sosyalist parti özelliği gösteremeyen, işçi sınıfı partisi olmaktan çok bir yığın partisi olma özelliği gösteren, “hatta sınıf partisi olma özelliğinden uzak olarak 1961 seçimlerine katılmadığı gibi Genel Başkanı Avni Erakalın, bir sağ parti olan YTP’nin aday listesinde yer almakta sakınca görmeyen” (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 6, 1998) Türkiye İşçi Partisi, bu tüzük değişikliği ile birlikte işçi önderliğinden söz etmeye başlamış ve sosyalistleşme sürecine girmiştir (Ünsal, 2002: 109). 1965 yılında Parlamento’ya girene kadar, parti programını oluşturup tabanına anlatma, parti teşkilatını tamamlama ve seçim çalışmalarıyla uğraşan partililer, Türkiye İşçi Partisi’nin yasalar çerçevesinde kurulmuş bir parti olduğunu belirterek meşruluğunu kanıtlama çabası içinde olmuşlardır. Bu çaba içinde Anayasa ve Kemalizm’e yapılan vurgu dikkat çekerken, iktidar yolu için parlamentarizm hedef olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla partinin ideolojisi konusuna fazla açıklık getirilmemiş, sosyalizm vurgusu partililerin konuşmalarında, açıklamalarında yer almamıştır. Parti Meclis’e girdikten sonra ise partililer bu konuda daha açık olmuşlardır. Oysa öncesinde yeni anayasa ile siyasi partilere güvenceler getirilmiş ve bu anlamda TİP’in meşruluğu sağlanmış olsa da Parti, toplumsal anlamda meşru görülmemiştir. Bu durum en iyi şekilde kendisini Parti’ye yönelik saldırılarda ve diğer partilerden gelen suçlamalarda göstermektedir.

Aybar’ın genel başkan oluşu ve tüzük değişikliği ile başlayan yeni dönemde, “Parti’nin Karakteri” başlığı ile tüzükte yer alan ikinci maddede partinin kimliği şu şekilde tanımlamaktadır:

Türkiye İşçi Partisi, Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların (ırgat ve küçük köylülerin, aylıklı ve ücretlilerin, zanaatkârların, küçük esnaf ve dar gelirli serbest meslek

sahipleri ile ilerici gençliğin ve toplumcu aydınların) kanun yolundan iktidara yürüyen siyasi teşkilatıdır (TİP Tüzüğü, 1962: 5).

Tüzük'te, işçi sınıfının demokratik önderliğinden söz edilmiş ve bir 'işçi diktası' yaşanmayacağı da belirtmiştir (TİP Tüzüğü, 1962: 5). Bu vurgu, işçi sınıfının demokratik bir biçimde bütün tabanlara öncülük edeceği, sadece işçileri değil, toplumun diğer kesimlerini de kapsayacak bir sosyalist proje geliştirmek amacıyla olduğu iddiasını taşımaktadır²⁵. Aybar tarafından yazılan bu madde, 1964 yılındaki parti programında da aynen kabul edilecektir. Aybar ise bu konuyu ilerleyen yıllarda da dile getirecektir. 1966 yılında İstanbul İl Kongresi'nde yaptığı bir konuşmada "İşçi sınıfının demokratik öncülüğü etrafında bütün emekçi sınıf ve zümreler kurar sosyalizmi. (...) Türkiye'de halkın geri olduğunu ve sosyalizme yatkın olmadığını söyleyenler dalalet içindedirler" (Aybar, 1968: 488) diyecektir²⁶.

Parti tüzüğünün 3. maddesinde ise 2. maddede belirtilen bu iktidar amacına ulaşmada parlamenter mücadelenin temel alındığı belirtilmiş ve şöyle denilmiştir: "Halkın oyu ile kanun yolundan iktidara gelen TİP, halkın oyunu kaybedince, yine kanun yolundan iktidardan çekilir" (TİP Tüzüğü, 1962: 6). Murat Belge'ye göre, TİPliler'in parlamenter mücadeleye olan inancı, iki temel varsayıma dayanmaktadır:

Bir kere, Türkiye'de kapitalizmle birlikte, işçi sınıfı da nicel ve nitel olarak hızla geliyordu ki bu, bir sosyalist partinin iktidarını mümkün kılan maddi koşulların oluşması demektir. İkincisi, Türkiye'de "burjuva demokratik devrim" geniş ölçüde tamamlanmıştı – Yeni Anayasa bunun en iyi kanıtıydı – bu da

²⁵ Bu görüş özellikle 1965 sonrasında daha da belirginlik kazanacak ve Parti gittikçe köylüye yönelmeye başlayacaktır. 1969 yılına gelindiğinde ise Parti'nin amblemi bile değişecek ve "çark-başak"lı amblem artık yerini "kasketli bir köylü"nün yer aldığı ambleme bırakacaktır. Aslında ilk dönemlerinden itibaren işçi, köylü ve memuru iktidar yolunda birlik olmaya çağıran parti, ortak paydaya seslenmektedir. Fakat ilerleyen dönemlerde daha açık bir şekilde ortaya çıkacak olan bu durum, kimi partililerin daha çok oy toplama amacıyla bu yolun seçildiği iddiası doğrultusunda eleştirileri beraberinde getirecektir. Bu dönemde özellikle Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, popülizm yapmakla suçlanacaktır.

²⁶ Köylü ittifakına önem veren Parti, bunu amblemine de yansıtacaktır. Parti'nin bu dönemki amblemi işçi – köylü ittifakını gösteren (Aren, 2006: 120) bir çark bir de başaktan oluşmaktadır.

seçimleri kazanan bir sosyalist partinin sosyalizmi kurmaya girişmesinin meşru hale gelmesi demekti (1989: 39, Aktaran: şener, 2007: 408).

Mustafa şener, bu varsayımlara bir üçüncüsünü de eklemek gerektiğini belirtmektedir. TİP’liler, 1960 ve 1970’lerin başında Türkiye’de ihtilalci bir ortamın olmadığı kanısındadırlar (Boran, 1969, 1970; Aren, 1969, Aktaran: şener, 2007: 408) ve işçi ve emekçi sınıfların aktif desteğine dayanmayan tepeden inme bir ihtilalle sosyalizme gidilemeyeceğine inanmaktadırlar. Dolayısıyla ihtilali gerçekleştiren zinde güçlerin iyi niyetli oldukları varsayılsa bile, arkasında halkın bulunmadığı bir hareket önünde sonunda emperyalizmle uzlaşmak zorunda kalacaktır (2007: 408).

Parlamentarizm yolundaki umutların artmasına sebep olan etken ise 1965 Seçimleri’dir. Parlamentarizmi iktidar stratejisi için başlıca yol olarak gören Parti, seçimlerde 15 milletvekili çıkarmış, bu durum özellikle Genel Başkan Mehmet Ali Aybar’da fazlaca umut doğurmuştur. “1969 Seçimleri’nde başa güreşeceğiz” sloganı bu dönemde, artan umutların bir göstergesi olarak ortaya atılmıştır. 1965 seçimlerinde Parti’nin Millet Meclisi’nde grup kuracak güce erişmesi, solcuların TİP’e bağladıkları umutların da epey güçlenmesine yol açmıştır (Belge, 2006:149). Fakat bir sonraki seçim dönemi bu umutların yerini hayal kırıklığına bırakmıştır. Parlamentarizmin mücadele yolu olarak seçilmesi ilerleyen dönemlerde özellikle partili gençler tarafından çok eleştirilecektir. Bunu sorun haline getiren gençler farklı yollara yönelecekler, bu durum ise parti içi muhalefetin nedenlerinden biri olacaktır.

Parti’nin karakterini belirleyen bu iki madde dışında tüzükte yer alan ve çok tartışılacak olan bir de 53. madde²⁷ vardır. Parti içi görüş ayrılıklarının çıkmasına da

²⁷ Maddenin tüzüğe konmasıyla ilgili olarak da farklı iddialar vardı. Aybar, kurucuların, aydınların partiye girmesini kısıtlayıcı hükümlerin konmasını kendilerinin istediklerini belirtirken, Kemal Türkler de anılarında Aybar’ın bu maddeyi istediğini belirterek, “Maddeyi bulan hocadır. Buna neden gerek duyduğunu sorduğumuzda, gülümseyerek bize, ilerde anlarsınız demişti” (Aktaran: Kanbolat, 1979: 31) ifadelerine yer verir.

zemin hazırlayacak olan bu madde işçilerin partide hangi oranda temsil edileceği ile ilgilidir ve Parti'nin her düzeydeki yönetici organlarına seçileceklerin yarısının emekçi olmasını öngörerek, işçi ve sendikacıların parti bünyesinde yönetici mevkilere gelmesini güvence altına almak amacını taşımaktadır. Daha çok sendika yöneticilerinin işine yaraması, vasıfsız işçilerin, bir işçi partisi olan Türkiye İşçi Partisi'nin yönetici kadrosunda bulunamaması nedenleriyle çok tartışılan ve “uvriyerist” bir eğilim taşıyan (Belge, 1988: 2120) madde, partinin büyük kongrelerinde gündeme gelmesine rağmen ne bir değişikliğe uğramış ne de kaldırılabilmiştir. Partili vekillerden biri olan Yahya Kanbolat da Murat Belge'nin aksine, 53. maddenin uvriyerist bir eğilim taşımadığını iddia ederek şöyle demektedir:

TİP, işçi sınıfının öncülüğünden, hiçbir zaman işçi sınıfının fiziki öncülüğünü anlamış değildir. İşçi sınıfının öncülüğünden söz edilirken, işçi sınıfının ideolojik öncülüğü savunulmuştur. Tüzüğün 53. maddesinin, yönetim kurullarında işçilere ve diğer emekçilere yarı yarıya seçilme hakkını tanıması da bir ouvrierisme değildi (1979: 98 – 99).

Bu madde aynı zamanda partideki ilk görüş ayrılıklarının da çıkma sebebi olmuştur. 1964 yılında, İzmir'de gerçekleştirilen ilk kongrede bu maddeye bağlı olarak “kafa işçileri” ile “kol işçileri”nin; yani işçilerle aydınların eşit biçimde temsil edilmeleri konusunda çıkan anlaşmazlıklar sonucu, partiden ihraçlar ve istifalar gündeme gelmiş, işçiler ve aydınların eşit oranda temsil edilecek olmasından bazı aydınlar şikayetçi olup bu yönde eleştiri getirirlerken; başka bir eleştiri de bu maddenin sendika yöneticilerinin işine yarayacağı düşüncesi ile ilgili olarak gelmiştir. Aydınların bu maddeye karşı çıkış nedeni işçi nüfus oranının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Buna bir örnek Fethi Naci'den verilebilir. Artun Ünsal, Fethi Naci'nin bu konudaki görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

1964 TİP I. Büyük Kongresi'nde, 53. maddeye karşı çıkan aydın grubunun sözcülerindendir ve işçilere, daha doğrusu sendikacılara açık bir ayrıcalık tanıdığı görüşündedir. Naci, işçilerin Türkiye nüfusunun %9'unu oluşturduğunu öne sürerek, TİP yönetim kurullarında işçilere yarıdan fazla kontenjan tanınması konusunda “%51'i nasıl %9'un emrine verebilirsiniz” eleştirisini yöneltmiştir (2002: 160).

Buna karşın, işçilerde de partiyi aydınlara kaptırma endişesi vardır. Kurucular arasında Parti'nin kuruluşundan beri var olan ve bu nedenle aydınların partiye katılması konusunda başlarda çekimser olan kurucu işçiler, sonrasında bu maddeyi bir önlem olarak düşünmüşler, kimi aydınlardan da bu konuda destek görmüşlerdir.

Mehmet Ali Aybar ise Parti Tüzüğü'nde asıl eleştirilmesi gereken maddenin 52. madde olduğunu söylemektedir. Bu madde yukarıdan aşağıya hiyerarşi getiren bir maddedir ve tüzükte şu şekilde yer almıştır:

Parti organları birbirine kademeli olarak bağlıdır. Bir üst organın kararı bütün alt organları bağlar. Her organın kendi kademesinde aldığı kararlar ancak kendinden aşağı organları bağlar. Her üst kademedeki organ alt kademedeki organları denetler (TİP Tüzük, 1962: 29) .

Bu maddenin koyulmasının sebebini yasaların böyle gerektirmesine bağlayan Mehmet Ali Aybar, partiler yasası ve dernekler yasasının merkezci bir sistem getirdiğini, sol partiler için önerilen örgütlenme biçiminin de bu olduğunu belirttikten sonra, “bu maddeyi kaleme aldığım günlerde, örgütlenme *modelinin* sosyalizm için çok önemli bir sorun olduğunu henüz fark etmemiştim. Merkezci örgütlenmenin sosyalizmi engellediğini henüz görmemişim” (Aybar, 1988: 218) diyecektir.

Parti'nin örgütlenişinin, iller ve ilçeler düzeyinde gerçekleştiği tüzüğe göre; partiye üyelik başvurusu Siyasal Partiler Yasası'nın öngördüğü “tek tip” örgütlenme şeması uyarınca, öteki siyasal partilerde olduğu gibi, ilçe örgütüne yapılmaktadır ve üyelik her vatandaşa açıktır (TİP Tüzüğü, 1962: 6). Parti, kendini, parti içine sokulmak istenebilecek ajanlardan korumak ve de ciddi olmayan üyelikleri

önleyebilmek için de bazı kurallar benimsemiştir. Buna göre üye olmak isteyen kişi, önce oturduğu yerin İlçe Yönetim Kurulu'na başvuracak; burada aday üye olarak kaydı yapıldıktan sonra, kişinin üyeliği İl Yönetim Kurulu'na gönderilecektir. İl Yönetim Kurulu'nun üyeliği Genel Merkeze bildirmesinin ardından Genel Merkez'in, kimlik kartını göndermesi halinde üyelik kesinleşmektedir. Aday üyeliğin süresi, başvurudan itibaren 6 ay içinde tamamlanmaktadır²⁸ (Ünsal, 2002: 157). Üyelerin kaydedilecekleri listelerin, coğrafi mi yoksa iş yeri temelli mi olacağı ise aslında komünist ve sosyalist partilerin örgütlenme şeklinin bir örneğidir²⁹. Bu örgütlenme biçimiyle ilgili olarak Nihat Sargın şu açıklamayı yapmaktadır:

5. maddeye göre “üyelerin kaydı, çalıştığı veya oturduğu ilçede yapılır” genel hükmü getirilmekle birlikte bu yeterli görülmemiş, konuya ilişkin ayrı bir madde, 38. madde getirilmiştir: Bu maddede üyeler “... Oturdukları mahalle veya çalıştıkları işyeri yahut oturdukları köy listeleri olmak üzere üç listeden birine kaydedilirler. Her liste yüz kişiliktir”... (Sargın, 2001: 89).

Ergun Aydınoglu maddeyle ilgili, “TİP'te parti üyelerinin coğrafi ve iş yeri temelli olarak listelere yazılmaları, komünist ve sosyalist partilerin örgütlenme tarzını akla getirebilir. ... TİP'te söz konusu olan ise henüz sadece üye listelerinin bu düzeyde bir sınıflandırılmasıdır” (2007: 97) yorumunu yapmaktadır.

²⁸ Fakat TİP'in genel seçimlere katılma arzusu beraberinde bazı yanlışları da getirmiştir. 1965 Genel Seçimleri Dönemi'nde, seçimlere katılmak için 15 ilde bütün il ve ilçeleriyle örgütlenmiş olma şartının bulunması TİP'i biran önce teşkilatını tamamlama amacıyla gelişigüzel üye kaydetmeye itmiştir. Dolayısıyla tüzükte yer alan ve aslında bu tür üyelikleri önlemek amacıyla konulan madde kağıt üzerinde kalmış, Parti'ye, ilgisi olmayan kişiler de üye yapılmıştır. 1965 seçimleri öncesinde de 1964 Kısmi Senato Seçimleri'ne katılabilmek için aynı şartın bulunuyor olması Parti'yi 13 gün içerisinde 22 il ve 184 ilçe teşkilatını tamamlamaya itmiştir. Bu örgütlenmeler bilinçli yapılmamış, bir süre önce TİP'e geçen eski CKMP Senatörü Niyazi Ağırnaslı, bu Parti'nin birçok örgütünü, sadece tabela değiştirerek bütün üyeleriyle TİP'e transfer etmiş (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 6: 1999), böylece seçim şartı yerine getirilerek örgütlenme tamamlanmıştır.

²⁹Çünkü bu tip partilerde örgütlenme birimi coğrafi ve işyeri temelli olarak saptanmaktadır. Bunlar en alt düzeydeki örgütlenme birimleridir ve bunlara “hücre” adı verilmektedir. Komünist partilerde örgütlenme birimi olarak hücreler, mahalle ve köylerde bulunduğu gibi fabrika, okul gibi yerler de hücre olabilmektedir (Aydınoglu, 2007: 97).

Fakat, bu madde TİP'in 1964 yılındaki kongresinde kaldırılmıştır. Bunun sebebi ise Siyasal Partiler Yasası'nın bu iptali zorunlu kılmasıdır (Sargın, 2001, cilt 1, s. 89 Aktaran: Aydınoglu, 2007: 96). 27 Mayıs sonrasında çıkarılan siyasi partiler kanunu, ilçe altındaki idari birimlerde parti örgütlenmesini olanaksız kılmıştır. O nedenle TİP'in tüzüğünde komünist partilerdekine benzer bir örgütlenme biçimi formüle edilmesi yasal olarak olanaksız hale gelmiştir (Aydınoglu, 2007: 97). Artun Ünsal'ın belirttiği gibi "TİP'in örgütlenişi, Türkiye'nin genel idari yönetim sistemine uydurulmuştur" (2002: 157) ve komünist bir örgütlenme biçimini andıran yapı böylece engellenmiştir.

Parti açısından önemli bir diğer konu da genel başkanın görev ve yetkileri ile ilgilidir. Zira ilerleyen yıllarda Parti içi muhalefetin bir nedenini de Genel Başkan Mehmet Ali Aybar'ın yetkilerini aşarak kişisel yönetim kurduğu iddiası oluşturacaktır. Parti Tüzüğü'nün, 34. maddesinde genel başkanın görev ve yetkilerine dair açıklamalar getirilmiştir. Buna göre:

Genel Başkan Parti'yi temsil eder. Parti adına demeç vermek yalnız Genel Başkan'ın hakkıdır. Genel Başkan'ın yetki vereceği Merkez Yürütme Kurulu üyelerinden biri de bu hakkı kullanabilir. (...) Genel Başkan, program ve Büyük Kongre kararları ışığında Parti siyasetini çizmekte, Parti'yi sevk ve idare etmekte, Parti'nin birliğini korumakta, Parti organlarının çalışmalarını ahenkleştirmekte, hülasa Parti'nin etkin bir siyasi kuvvet haline gelmesi için gerekli bütün işleri yapmakta, Parti Genel Yönetim Kurulu ve Merkez Yürütme Kurulu ile birlikte ve ortaklaşa görevli ve sorumludur (TİP Tüzük, 1968: 20).

Bu maddeyle kendisine birtakım yetkiler verilen Mehmet Ali Aybar, bir süre sonra tek başına hareket etmeye başlayacak, kimi zaman Merkez Yönetim Kurulu'nun (MYK) haberi olmadan Parti adına açıklamalarda bulunacaktır. Bu durum 9 Kasım 1968 tarihinde yapılan Üçüncü Büyük Kongre³⁰'de iyice açığa çıkmış, Aybar, bu

³⁰ Türkiye İşçi Partisi, 1971 yılında kapatılınca dek ikisi olağanüstü olmak üzere, toplam 6 Büyük Kongre toplamıştır. Bunlardan ilki, 1964 yılında İzmir'de; ikincisi, 1966 yılında

kongrede delegelerin büyük çoğunluğunun haberi olmadan görüşülüp kabul edilen kararlarda sosyalizmin, yeni yorum ve nitelermelerine yer vermiştir. Aybar'ın tek başına hareket etmesi ise parti kadrolarında huzurlusuzluğa neden olarak, 2. Olağanüstü Büyük Kongre'nin toplanmasının nedenlerinden birisi olmuştur (Aren, 1993: 130 – 131). Bundan sonra Genel Başkan'ın yetkilerinin kısıtlanması amacıyla tüzükteki ilgili maddeye ek madde konulması yoluna gidilmiştir. Yapılan değişiklik şöyledir:

Partinin temel görüşleri (Tüzük, Program, Büyük Kongre ve Genel Yönetim Kurulu kararları) doğrultusunda yeni yorumlar yapılması ve yeni görüşler ortaya atılması ihtiyacı duyulduğu vakit, Genel Başkan, bu konuyu Merkez Yürütme Kurulu'na götürür ve ancak bu kurulun onayından sonra açığa vurabilir (Aktaran: Aren, 1993: 133).

Görüldüğü gibi maddeye, “yeni yorumlar yapılması ve yeni görüşler ortaya atılması ihtiyacı duyulduğu vakit... Merkez Yürütme Kurulu'nun onayının alınması gerekliliği” ifadesinin eklenmesi ile Aybar'ın sosyalizme yeni yorumlar getirmesi ve kendi isteğine göre açıklamalarda bulunması önlenmek istenmiştir. Fakat bu durum Aybar için bir engel teşkil etmemiş ve keyfî tutumlarını devam ettirmiştir.

Yerel ve ulusal düzeyde organların işleyişlerinin de tanımlandığı tüzükte, ulusal düzeydeki organlardan Büyük Kongre'ye katılım ve delege sayısını düzenleyen 10. madde ve bu konuda yapılan değişiklikler de Parti içi tartışmalar açısından önemlidir. Daha fazla işçi barındıran büyük şehirlerle, işçi sayısı az olan küçük şehirlerin Kongre'ye ne oranda delege göndereceğini tanımlayan madde ilk kongreden itibaren değişikliğe uğramıştır. İlgili madde, 1962 Tüzüğü'nde şu şekilde yer

Malatya'da; üçüncüsü, 1968 yılında Ankara'da ve dördüncüsü de 1970 yılında yine Ankara'da gerçekleşmiştir. Birinci kongre, 1965 Genel Seçimleri'nden yaklaşık bir yıl önce yapılmıştır. Katılımı beklenen 72 delegeden 52'si Kongre'de hazır bulunmuştur. Katılan delege sayıları göz önünde bulundurulduğunda, bu sayıyı umut verici ve önemli bulan Artun Ünsal, kongrenin diğer bir önemini de bu kongreyle Türkiye'de bir sol partinin ilk kez Büyük Kongresi'ni toplayacak kadar yayılmaya başladığını göstererek ortaya koyduğunu söylemektedir (Ünsal, 2002:168).

almaktadır: “Her ilde kayıtlı ve aidatını ödemiş, ilk 1000’e kadar olan üye sayısı için 1, 1001’den sonra gelen her tam 1000 üye sayısı için yine 1 delege hesabı ile seçilecek delegelerden kurulur” (TİP 1962 Tüzüğü, 1962: 10). Bu madde önce 1964 yılındaki I. Büyük Kongre’de yapılan değişikliklerle Yeni Siyasi Partiler Kanunu’na göre düzenlenmiş ve delegelerin “ilk 500’e kadar üye sayısı için 1, 500’den sonra gelen her tam 500 üye sayısı için yine 1 delege hesabı ile kongrelerce seçileceği” belirtilmiştir (TİP 1964 Tüzüğü, 1966: 9). 10. maddenin 1966 yılında Ankara’da toplanan I. Olağanüstü Büyük Kongre’de üye sayısı az olan illerin göz ardı edildiği iddiasıyla bu iller lehine değiştirilerek, tartışma yaratacak biçimde aldığı yeni şekil şöyledir: “İlk 500’e kadar üye sayısı için 4, sonra gelen her 200’e kadar üye sayısı için de 1’er delege, o ile kayıtlı üyeler arasından seçilir” (TİP 1964 Tüzüğü, 1968: 8). Yapılan bu değişikliklerle büyük iller dışında, 31 üyeye 1 delege düşerken İstanbul’da 454 üyeye 1 delege düşmektedir. Büyük merkezlerde işçi üye sayısı çok daha fazladır; fakat bu değişiklikle hala dinamik örgütler hak ettikleri oranda temsil edilmemektedir. Artun Ünsal bu durumu, “100 civarında üyesi olan bir il örgütü de 4 üye gönderirken 100 üyeli başka bir örgüt Kongre’ye 4 + 2 + 2 olmak üzere toplam 8 delege sokabiliyordu. İstanbul’un bazı ilçelerinde 500’den fazla üye kayıtlıyken, tüzüğün bu maddesinin eleştirilmesi doğaldı” (2002: 167) şeklinde yorumlamaktadır. Madde değişikliği ile ilgili olarak Rasih Nuri İleri de Aybar ve diğer yöneticileri suçlayıcı bir tavır içine girerek “Bir oyun oynanmıştı, buna büyük il düşmanlığı diyebiliriz. Amaç, büyük illerin, işçi sınıfının ve sosyalist aydınların yoğun olduğu büyük illerin delegasyonunu kısmaktı” (1987: 54) demektedir. İleri, büyük illerin delegasyonunun kısılmak istenmesinin sebebini de Aybar’ın bu dönem bazı teorik arayışlar içine girmesi ve bunu da Parti’ye kabul ettirebilmek için Parti’nin en bilinçli unsurlarını tartışmanın dışında bırakarak otoriter bir yönetim kurmak istediği iddiasına bağlamaktadır. Bunun

için Siyasi Partiler Kanunu'nun İl Başkanları ve İl Haysiyet Divanı Başkanları'nın kongre delegesi olabilmelerini ortadan kaldıran maddesinin gerekli fırsatı sağladığını belirten İleri; ikinci fırsatı da Aybar'ın kendisinin tüzük değişikliği ile yarattığını iddia etmiştir (1987: 53 – 54).

Parti'nin tüzüğün, Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu'na uygun olarak düzenlenmiş, örgütlenme sosyalist yapıya uygun bir biçimde olmamış (Aydınoğlu, 2997: 97), üye kayıtlarının alınışı ise başta komünist partilerinkine benzer yapıda olmasına karşın yasalar buna izin vermediği için ilk kongrede değişikliğe uğramıştır.

2. 1. 2. Parti Programı Işığında TİP'in Politik Tavrı

Türkiye İşçi Partisi'nin esas programı 1964 yılındaki I. Büyük Kongre'de kabul edilmiştir. Bu program sonraki kongrelerde küçük değişikliklere uğramış olsa da parti kapatılıncaya dek ana kaynak olmaya devam etmiştir.

Parti'nin amacının, Kemalist Devrim'i tamamlamak olarak vurgulandığı ve hem 1961'de hem de 1964'te Kemalist reformlara bağlılığın belirtildiği Türkiye İşçi Partisi'nin programında “sosyalizmden çok, Sol Kemalizm'e yakın bir çizgi vardır” (Ünsal, 2002: 119). Bu durum 1965 seçimleri sonrasına kadar devam edecek, Parti, Meclis'e girebilmesinin etkisi ile (Aren, 1993: 102) sosyalist olduğunu açıklayabilecektir. Türkiye İşçi Partisi için söylenebilecek önemli bir özellik olan Kemalizm'e, Anayasa'ya ve 27 Mayıs'a yapılan vurgu, parti programının giriş kısmında kendini göstermektedir. Burada, “Atatürk Diyor ki;” başlığı ile Nutuk'tan alıntı yapılarak, Atatürk'ün, halkçılık ile ilgili olarak, toplum düzenini emeğine, hukukuna dayandırmak isteyen bir sosyal doktrin ve Türk milletinin de bağımsızlığını korumak için emperyalizm ve kapitalizme karşı milletçe savaşmayı uygun gören bir doktrini izleyen insanlar olduğunu belirten sözlerine yer verilmiştir (TİP Programı,

1964: 11). Parti'nin özellikle dış politika anlayışı da Atatürkçülük'e dayanarak açıklanmaktadır. Programda Atatürk'ün konuyla ilgili konuşmalarından alıntılar yer almakta, "Türkiye İşçi Partisi, Kurtuluş Savaşı Türkiye'si'ne yaraşır, kıskançlıkla bağımsız, emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı, Birleşmiş Milletler ilkelerine bağlı, barışçı bir dış politika izler" (TİP Programı, 1964: 11) denmektedir. Parti kadroları da Anayasa ve 27 Mayıs'a bağlılıklarını yayınlar, mitingler başta olmak üzere çeşitli ortamlarda dile getirmişlerdir. Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, 1966 yılında yapılan Fatih İlçe Kongresi'nde, Anayasa'yı överek, onu savunmanın devrimci bir hareket olduğunu söylemiş ve şöyle konuşmuştur:

Anayasalar, genellikle hakim sınıfların ideolojisini dile getirir ve hakim sınıfların çıkarlarını savunur. Oysa bizde 27 Mayıs Anayasası, türlü tarihi nedenler dolayısıyla, toprak ağalarının, kapkaççıların değil, emekçi halkın çıkarlarını savunmaktadır (Aybar, 1968: 481).

Her ne kadar 1968 yılına kadar "sosyalizm" sözcüğü kullanılmayıp, yerine "toplumcu" sözcüğü kullanılsa da Nermin Abadan, TİP'in sadece emekçi sınıflara dayanmakla açık bir sosyalist kimlik taşıdığını belirtmektedir (Abadan, 1966: 239). Artun Ünsal da Parti'nin özellikle ilk dönemleri için şu yorumu yapmaktadır:

Türkiye'nin görece az gelişmiş ekonomik ve sosyal yapısı içerisinde işçi sınıfının henüz gelişmemiş, "kendisi için" olmak bir yana "kendi başına" bir sınıf olma özelliklerini bile yeterince taşımamış olmasının ve bunun yanı sıra köylülüğün türdeşlikten uzaklığının da "tüm emekçi sınıflar"a seslenen TİP Programı'na "işçi sınıfı"nın siyasal ittifakları ve sosyalizme geçiş aşamaları konusunda, çeşitli belirsizlikler, çelişkiler ve eksiklikler olarak yansımaları kaçınılmazdı (Ünsal, 2002: 113).

Sosyalizme geçiş konusundaki belirsizliklere rağmen TİP'in I. Büyük Kongresi'nde Türkiye sorunları geniş ölçüde tahlil edilerek bunlara sosyalist anlayış içinde çözüm arayan bir program kabul edilmiştir. Tarık Zafer Tunaya ise tahlilinde

TİP’i esas itibariyle demokratik sosyalizmle bağdaşır görmektedir (Tunaya, Milliyet 1965 Aktaran: Abadan, 1966: 239).

Bilimi tek yol gösterici olarak tanıyan TİP, eylem planını bilimsel sosyalizme göre yapmaktadır. Fakat bunu açıkça belirtemeyen ve kalkınmanın birinci yolu olarak gördüğü ‘kapitalist olmayan kalkınma yolu’ söylemini kullanan parti, açıkça ‘sosyalist ekonomiye geçiş şarttır’ diyemeyecektir. Bu, ancak 1965’ten sonra mümkün olacak ve Partililer, bu alanda sosyalizmi ön plana çıkaran bir söyleme ağırlık vereceklerdir. TİP programına göre kapitalist olmayan yol, henüz kapitalist gelişme aşamasına ulaşmamış ülkeleri, sosyalizme götürmek üzere önerilen bir görüştür ve devletçi, plancı, karma ekonomici bir yoldur. Devletçilik de emekten yana, planlı bir devletçiliktir. Ayrıca, “TİP Programı’na göre kapitalist olmayan kalkınma yoluna girmek ancak emekçi sınıfların öncülüğünde mümkün olabilirdi; ara tabakaların öncülüğü ya da milli cephe çözüm değildi” (Şener, 2007: 391).

Planın hazırlanması ve uygulanması sürecine de halkın bizzat katılması gerekmektedir. Bu süreçte, üretim sistemi, devlet eliyle ve hızla çağdaş seviyeye getirilecek; bu amaçla da büyük üretim araçları; yani büyük topraklar, fabrikalar, madenler devletleştirilecektir. Ulaşım araçlarının, dış ticaret ve bankaların da devletleştirilmesinin öngörüldüğü Program’da (1964: 116) özel sektöre de yardımcılık görevi verilmiştir.

Parti programında mülkiyet hakkına da saygılı olduğu, bu hakkın sınırlandırılmasının ancak kamu yararı söz konusu olduğu zaman mümkün olabileceği belirtmiştir.

Mülkiyet hakkıyla bağlantılı olarak üzerinde en çok durulan konu toprak reformudur ve bu reformun hem ekonomik hem de siyasal boyutlarıyla ele alınacağı belirtilmektedir. Bu bakış açısı özel mülkiyet düzeninde bir değişikliğe gidilmesi

anlamına gelmektedir. Toprağın, üzerinde çalışanlara verilmesi, marabalığa, kiracılığa son verilerek, ağalık sisteminin ortadan kaldırılması öngörülmektedir. Nüfuz sahibi büyük toprak ağalarının politik alanda söz sahibi olmaları ise işin bir diğer boyutudur ve toprak reformunun mülkiyeti sınırlayıcı önlemleriyle bu durumun önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Böylece ekonomik ve siyasal güçlerini kaybeden büyük toprak sahiplerinin politik alandaki sözleri kısıtlanacak ve köylü kütleleri de hürriyet içinde kalkınma olanaklarına kavuşacaklardır. Bu bakımdan da toprak davası bir köylü hareketi olmasına rağmen işçi sınıfının, toplumcu aydınların ve bütün ilerici kuvvetlerin desteğine sahip olmalıdır.

Parti'nin programında “Vatandaşa neler getireceğiz?” başlığı ile hedeflerin anlatıldığı bölümde, tarıma, sanayi ile birlikte ayrıntılı olarak yer ayrılmıştır. TİP’e göre Türkiye’nin geri kalmışlıktan kurtulması gelişmiş bir sanayiyle mümkündür. Bu nedenle ekonominin merkezinin tarımdan sanayiye kaydırılması ama bu sırada tarımın da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Tarım ve toprak reformlarıyla birlikte sağlanan artı değer endüstriye yöneltilmeli, burada öncelik ise toprak reformuna verilerek emekçiler büyük toprak sahiplerinin toplumsal ve siyasal baskısından kurtarılmalıdır. Programda, toprak reformu anlayışı, “Türkiye İşçi Partisi, toprak reformunu topraksız ya da yeteri kadar toprağı olmayan köylüyü toprak sahibi etmek ve sömürücü toprak mülkiyetini sınırlamak anlamında kabul eder” (TİP Programı, 1964: 88) ifadesiyle yer bulmuştur³¹. Bu bağlamda büyük toprak sahiplerinden bedelleri karşılığında kamulaştırılacak topraklar, yoksul köylülere bedava dağıtılacaktır. Parti programına

³¹ Toprak reformuna geniş yer ayrılan ve sömürücü toprak mülkiyeti düzeninden bahsedilen parti programı dışında, Parti'nin yayını Sosyal Adalet Dergisi'nde de konuya sıkça değinilmiştir. Yazılarda konuyla ilgili olarak CHP'ye yönelik, “Cumhuriyet Tarihi'nin aynı zamanda hazine topraklarının ağalar tarafından yağma edilmesinin tarihi” olduğu iddiası yer almıştır. Yasanın, ağaya dokunmayıp, yoksul köylüye mülkiyet değil ırgatlık vaad ettiği vurgusuyla mevcut yasa tasarını eleştirilmiştir; fakat tasarının içeriğine ve maddelere ilişkin bir açıklama yapılmamıştır.

göre, hem toprak reformu hem de tarım reformu³² aynı derecede önemlidir ve ikisi birlikte ele alınmalı, aynı anda ve birlikte uygulanmalıdır. Köklü bir toprak reformu yapılmadan halkın yararına tarım reformunun gerçekleştirilemeyeceği ve tarımsal kalkınmanın yoksul köylünün yararına gerçekleştirilmesi gerektiği, programda açıkça belirtilmektedir. Reformun bir an önce gerçekleşmesi için alınması gereken tedbirler ise şu şekilde sıralanmıştır:

- a. Reforma bölge bölge değil, memleket genişliğinde aynı zamanda girişilecek ve reformun tamamlanması için en uzun müddet kanunla tespit edilecektir.
- b. Kadastro işlerinin bir an önce tamamlanması için modern ve süratli sonuç veren usul ve araçlardan ve ilgili bölgenin Köy Kurulları'ndan yararlanılacaktır.
- c. Reformun uygulanmasına geçilinceye kadar büyük toprak sahiplerinin hileli ve danışıklı yollara başvurmalarını önlemek üzere gerekli bütün tedbirler alınacaktır (TİP Programı, 1964: 90 – 91).

Geri kalmışlığın sanayileşme ile çözümlenebileceğinin öngörüldüğü Parti Programı'nda; gerçek ve halka dayanan politik tavır, sanayileşmek için eksik olan bir unsur olarak gösterilmiş ve bu eksikliğin olması sebebiyle gerekli reformların yapılamadığı belirtilerek şöyle denilmiştir:

Türkiye İşçi Partisi, Türkiye'nin ekonomik hayatının, uzunca bir süre karma bir ekonomi çerçevesi içinde yürütülmesi zorunluluğunu kabul eder. Ancak, bu karma ekonomide, yönetim ve denetimine emekçilerin de katıldığı emekten

³² Tarım reformunun gündeme gelmesi 1940'ların sonuna dayanmaktadır. ABD'nin 1950 yılında toprak reformunu az gelişmiş ülkeler siyasetinin içine alması ve Türkiye için de önerilerde bulunması, o dönemde Türkiye'de var olan tarım reformu anlayışının oturmasını sağlamıştır. 1951 yılında konuyla ilgili ABD temsilcisi, Roma'da, ülkesinin bu konudaki resmi görüşünü şöyle açıklamaktadır: “Bizim toprak reformu anlayışımız büyük mülkleri parçalamaktan daha fazla bir şeydir. Bu anlayış köylülerin durumunu düzeltecek bir seri tedbiri kapsamaktadır. Bu anlayışın içinde tarımsal hayatın ve üretimin düzeltilmesi için gerekli kolaylıkların sağlanması vardır. Bunun içinde de pazarlamada kolaylıklar, çok ağır olmayan tarımsal vergiler, teknik bilginin öğretilmesi, sulama tedbirleri v.s. bulunmaktadır. Bu tedbirler sınırlı bir şekilde sıralanmamakta, tarımsal üretimin ve hayatın düzenlenmesi için alınabilecek bütün tedbirler bu anlayışın içine sokulmaktadır. Hatta buna, tarımda elektrik kuvvetinin kullanılması bile girmektedir. İşte ABD'nin toprak davasının çözümlenmesi için az gelişmiş memleketlere ve bu arada Türkiye'ye yaptıkları nasihat budur” (Suat Aksoy, Sosyal Adalet, 1965, sayı. 4, s.21). Bu dönemden itibaren uygulanan tarım politikasını “tam bir iflas” olarak değerlendiren Suat Aksoy, “Köylünün toprak isteği daha fazla artmış ve Türkiye dışarıdan hala buğday ithal etmek, ürettiği şekeri tüketememek ve nebati yağ ithal etmek durumuna düşmüştür. İşte bugün bu siyasetin adına tarım reformu denilmektedir” (Sosyal Adalet, 1965: 21) demektedir.

yana planlı bir devletçilik hakim kılınacak; özel sektör bu planlı devletçiliğin önemi gittikçe azalan bir yardımcı durumuna getirilecektir. Böylece piyasa mekanizmasının düzenleyici rolü de tedricen ortadan kalkacaktır (TİP Programı, 1964: 101).

Programa göre, karma ekonomi içinde de sistem, iki temel üzerinden yürütülecektir. Bunlar emekten yana devletçilik ve planlamadır. Planlama ile güdülen hedefse her vatandaşın teker teker refah seviyesini yükseltmektir. Bu hedefe varmak için de öncelikle milli gelirin artması sonrasında ise gelirin adil bir biçimde bölüşülmesi gerektiği belirtilmektedir. Bölgesel planlamada özellikle Doğu'ya ağırlık verilecek, Doğu'nun kalkınması ön planda tutulacaktır.

Programda ayrıca vergi reformu da ele alınmaktadır: “TİP, verginin bir sosyal adalet aracı olarak kullanılmasını savunmaktadır. Gelirden alınacak vergi arttırılacak; ayrıca tarımdan da vergi alınacaktır” (Ünsal, 2002: 139).

Partinin hedefleri arasında yer alan bir diğer konu da ticaret, bankacılık ve sigortacılıkla ilgilidir. Programda faaliyet konularının devletleştirilmesi öngörülmektedir. Ticaret alanında, dış ticaretin devletleştirilmesiyle ilgili olarak şöyle denilmektedir:

- Toprak ve tarım reformunu, sanayileşmeyi gerçekleştirmek;
- İhraç ürünlerimizi, bu ürünleri yaratanlar ile milli ekonominin menfaatine uygun olarak değerlendirebilmek ve dış pazarda gerçek değerleriyle satabilmek;
- İthalatımızı, kalkınmamızı gerçekleştirecek programlara göre düzenlemek, ithal fiyatlarını kontrol edebilmek;
- Dış ödeme açığını kapatmak;
- Vergi ve döviz kaçakçılıklarını önleyerek iç sermaye birikimini hızlandırmak (TİP Programı, 1964: 117 – 118).

Milli bir ekonomi anlayışı öngören TİP, ticaretle ilgili uygulamaların da bu doğrultuda olmasını arzu etmektedir. Programda, iç ticaretle ilgili olarak da “Toptancılık ve iç ticaret konuları, dış ticaret alanındaki yönetim ve denetimin

varlığıyla ahenkli olarak temel yapı reformları açısından yeniden düzenlenir” denmektedir (TİP Programı, 1964: 119).

TİP’in hedefleri arasında yer alan bankacılığın devletleştirilmesine neden olarak, bu alanın, kapitalist olmayan yoldan kalkınmayı gerçekleştirebilmek için toprak ve tarım reformu, sanayileşme gibi temel meselelerle iç ilişkilerinin olması gösterilmiştir (TİP Programı, 1964: 119).

Parti Programında, sigortacılıkla ilgili faaliyetlerin ise bir kurum çatısı altında toplanması öngörülerek, şöyle denilmiştir: “Genel Sigorta Kurumu” oluşturularak, hayat, yangın ve kaza dallarındaki sigortacılık faaliyetlerinin bu kuruma aktarılması hedeflenmiştir (1964: 120).

TİP, sosyal haklarla ilgili olarak işverenleri koruyan lokavta karşı çıkarken, grev, toplu sözleşme, miting ve gösterilerin yasalarla korunması gerektiğini savunmaktadır. Sendikalaşmanın gerekliliğinin vurgulandığı programda ister memur isterse de işçi olsun bütün çalışanların sendikalaşarak hepsinin sosyal sigortalardan yararlanması gerektiği öngörülmektedir.

Türkiye İşçi Partisi’nin siyasal hayata getirdiği önemli yeniliklerden birisi dış politikayla ilgilidir. TİP’le birlikte, “Türkiye’de ilk defa bir siyasal parti, programında, dış politikanın geleneksel çizgisine karşı çıkıyor ve dış ilişkilerin yeni bir anlayışla yürütülmesini öneriyordu” (Fırat, 1997: 98-99). İktidar partilerinin yıllardan beri sürdürdüğü dış politik tavrı eleştiren ilk muhalefet partisi olan TİP, dış politikanın kamuoyu önünde tartışılmasına ve bu konuda halkın bilgilendirilmesine önayak olmuştur. Parti yöneticilerine göre, hükümetin, yabancı ülkelerle olan ilişkilerinde ekonominin çok etkisi vardır. Türkiye, geri kalmış bir ülke olduğu için bağımlı bir dış politika izlemektedir; çünkü ekonomik desteğe ihtiyacı vardır. Bunun için de önce ekonomik bağımsızlık sağlanmalıdır. Bu amaçla petrol şirketleri ülkeden çıkarılmalı,

dış ticaret devletleştirilmeli, ulusal sanayi geliştirilerek montaj sanayine son verilmelidir. Bunun yanında Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile imzalanan Ortaklık Anlaşması'ndan da vazgeçmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Parti'nin iddiasına göre, ülkenin önündeki sorunlar özellikle dış politikada izlediği yanlış yoldan kaynaklanmaktadır.

Atatürk'ün ölümüne kadar Türkiye'nin dış politikası Kurtuluş Savaşı'na yaraşır nitelikte olmuştur (...) Fakat 1947 – 1948'den beri dış yardım ile yaşayan bir devlet haline gelen ülke geri kalmışlıktan kurtulamadığı gibi her seferinde biraz daha bağımlı hale gelmiştir (TİP Programı, 1964 aktaran: Aybar, 1988: 257 – 259).

Tarihin ilk milli kurtuluş savaşını kazanmış olan Türkiye'de hükümetlerin, Atatürk Devri dış politikasını büsbütün bırakarak kişiliği olmayan, bağımlı bir dış politika izlediğinin iddia edildiği TİP programında, dış politikanın “bu ibret verici durumun göz önünde tutularak belirlenip uygulandığı” ifade edilmektedir (1964: 161).

Melek Fırat da TİP'in dış politika ilkelerini şu şekilde sıralamaktadır:

Milli bağımsızlığı, egemenlik haklarını ve Cumhuriyeti kiskançlıkla korumak,
Anavatanın toprak bütünlüğünü korumak,
Uluslar arası ilişkilerde tam eşitliği sağlamak,
Sömürge halklarının, bağımlı milletlerin milli kurtuluş hareketlerini barışçı yoldan ve bütün güç ile desteklemek,
Emperyalizme ve sömürgeciliğe, dolaylı da olsa milletlerin iç işlerine karışılmasına kesinlikle karşı çıkmak,
Barışçı olmak ve meşru müdafaa dışında savaşın bir insanlık suçu olduğuna inanmak,
Nükleer silahlara karşı çıkmak ve silahsızlanma için çalışmak,
Barışı tehdit eden ve bir nükleer savaş tehlikesi yaratan askeri blokların ve yabancı ülkelerdeki üslerin tasfiyesi için gayret göstermek,
Anavatan topraklarının ilk hedef teşkil etmesini veya geçici bir süre için de olsa, topraklarımızın düşman kuvvetlerine bırakılmasını öngören ittifaklara karşı çıkmak,
Atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanılması için aktif politika izlemek,
Dünya ticaretinde hammaddeci ülkeler aleyhinde fiyat politikası izlenmesine karşı çıkmak (1997: 99-100).

Uluslararası ilişkilerde emperyalizm ve sömürgeciliğe karşı, eşitlikçi bir dış politikanın gerekliliğinin savunulduğu Parti programında, NATO ve CENTO ile yapılan anlaşmalara, yabancı üslere ve Amerika ile yapılan ikili anlaşmalara karşı bir tavır alınmış; fakat bu konudaki görüşler açıkça ifade edilememiştir. Bunlar ilerleyen zamanlarda netlik kazanacaktır.

Dış politikada üzerinde önemle durulan konulardan biri de Kıbrıs Sorunu olmuştur. Kıbrıs Sorunu'nda çözümün NATO bünyesinde aranmasına karşı çıkan TİP, Kıbrıs'ın askerden arındırılıp, Ada'da bulunan üslerin kaldırılmasını, uluslararası güvenceler altında Ada'nın tarafsız ve bağımsız bir ülke olmasını, her iki toplumun haklarının ve çıkarlarının karşılıklı olarak korunmasını savunmaktadır. Fakat "TİP, ancak 1964 Kıbrıs olaylarından sonra dış politikada daha açık bir tavır almıştır" (Fırat, 1997: 101).

Parti'nin programında ve özellikle yayınlarında üzerinde durduğu bir diğer konu da Üçüncü Dünya Ülkeleri ile olan ilişkilerdir. Bu ülkelerle ilişkilerin hep göz ardı edildiğini iddia eden yayınlardaki yorum ve yazılarda, artık yakınlaşma zamanının geldiği belirtilmektedir.

Parti üyeleri, ilerleyen dönemlerde dış politika ile ilgili konularda daha ayrıntılı değerlendirmeler yapacakları gibi, kamuoyunda dış politika ile ilgili meselelerin tartışılmasında da önemli rol oynayacaklardır. Parti'nin programının netlik kazandığı bu ilk büyük kongre aynı zamanda Parti içi anlaşmazlıkların çıkmasına da vesile olmuştur. İlerde artarak ve çeşitlenerek devam edecek olan tartışmalar gittikçe bölünmelere kayacak ve Parti'den kopmalar yaşanacaktır.

2. 1. 3. TİP'in Seçim Çalışmaları ve Partiye Yönelik Saldırıları

Bu başlık altında TİP'in eylemleri, yaptığı toplantılar, katıldığı yerel seçimler ve seçim çalışmaları ile Parti'ye yönelik saldırılar ele alınacaktır. Bu bölümle analizde incelenen konular arasında bağ yokmuş gibi gözükmesine karşın, bölüm parlamento konuşmalarındaki muhalefetin etkinliğinin değerlendirilmesine yardımcı olacak niteliktedir. Zira Parti'nin seçim çalışmalarında kullandığı hitap şekilleri parlamenter dönem öncesi meşruiyet eksikliğinin bir ürünüdür ve bu konuşmalarda “sosyalizm” sözcüğü geçmemekle birlikte parlamento konuşmalarında ileride görüleceği üzere durum değişecektir. Bu dönemde var olan saldırıların engellenmesinde ise Parti'nin meşru bir zeminde temsil edilmesi etkili olamayacak ve bunlara yenileri eklenecektir. Çalışmanın başında da belirtildiği gibi Meclis içinden gelen saldırılar, TİP'in etkinliği konusunda eleştirilere neden olmuştur. Bu eleştirilerin yerinde olup olmadığı ise parlamenter muhalefetin analiz edildiği bölümde anlaşılabacaktır. Ayrıca Meclis'e girerek bir ilke imza atan Parti, seçim dönemlerindeki konuşmalarda da ilkleri yaşatacaktır. Bu konuşmaların Meclis oturumlarına nasıl yansıdığı, parlamenter söylemdeki yeri ve şekli yine analiz kısmında açıklanmaya çalışılacaktır. Bütün bu sebepler bölümün varlığını daha anlamlı kılmaktadır.

Parti'nin daha tanınır olmasını sağlayan faaliyetlerinden ilki, Kasım 1962'de İstanbul Beyazıt'taki Beyaz Saray Toplantısı³³ (Anayasa'yı Savunma Toplantısı)'dır. Anayasa'ya aykırı yasaların yürürlükten kaldırılması ve Anayasa'nın eksiksiz, tastamam uygulanması amacıyla (Aybar, 1988: 222) gerçekleştirilen toplantı, sağ görüşlü gruplar tarafından basılarak ve “Kahrolsun Komünizm”, “Tanrı Türk'ü Korusun”, “Bu Moskova uşaklarına karşı milliyetçi gençliğin ilk tepkisidir; TİP gizli

³³ Beyaz Saray saldırısından 4 gün sonra, bir basın toplantısı düzenleyerek, Parti'ye, sabıkalı komünistlerin girmesine engel olamadığını söyleyen Ahmet Muşlu, TİP'ten istifa etmiştir (Ünlü, 2002: 185). Bu durumu, Parti'ye sadece dışarıdan gelen değil; aynı zamanda içeriden de gelebilecek tehlikelerin bir göstergesi olarak düşünmek mümkündür. Parti, henüz içte birliğini sağlayamamışken, bir taraftan da dışarıdan gelen saldırılarla uğraşmaktadır.

komünist partisidir” gibi sloganlar atılarak engellenmeye çalışılmıştır (2001: 1098 – 1099). Saldırlara rağmen gündem maddelerinin başarıyla tamamlandığını belirten Nihat Sargın, saldırganların dağıttığı bildirinin bir bölümünü anılarında şu şekilde aktarmaktadır:

Türk Gençliği’nin milli davalarını sol emellerle birleştirmeyecek kadar zeki, kavrayışlı ve hassas oluşu, bu yolda en sağlam direğimiz ve güvenimizdir. K. Atatürk

TİP’nin Genel Başkanı M. A. AYBAR KİMDİR?

M. A. Aybar, Atatürk’ün lanetlediği ve Türk Milleti’nden görüldüğü yerde ezilmesini istediği kanlı ve kamçılı rejim komünizmin propagandasını yapmaktan, İzmir ve Ankara Adliyesi’nde mahkum olmuş bir müsecceldir. Şimdi de bu yollu faaliyetlerinden İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi’nde yargılanmaktadır (Sargın, 2001: 1099).

Atatürk ilkelerine ve Anayasa’ya bağlılığını bir meşruiyet aracı olarak kullanan TİP’e yönelik suçlamalar, yine Atatürk’ün sözleri dayanak oluşturularak yöneltilmiş ve TİP’in yasal bir parti olması, bu saldırıları önleyememiştir. Beyaz Saray Toplantısı ile aynı yıl içinde Parti’nin İstanbul Şişli’deki lokal açılışı da saldırıya uğramıştır (Nida, 1989: 73).

Her ne kadar fiziksel şiddet içerikli olmasa da sözlü şiddet içeren suçlayıcı bir tavır da Parti kurucularının içinden çıktığı Türk-İş’ten gelmiş ve Konfederasyon, 22 Aralık 1962 günü Komünizmi Telin Mitingi yapmıştır. “... NATO ve CENTO’yu destekliyoruz!”, “İslamiyet komünizmi reddeder!” gibi sloganların atıldığı mitingde, Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy bir konuşma yaparak şöyle söylemiştir:

Türk işçisinin ne hami ne de vasiye ihtiyacı yoktur. Yeni yeni hamiler, vasiler türedi. Boy gösteriyorlar. Niyetleri başka. Fakat arzuları kursaklarında kalacaktır. (...) Komünistlerin (...) adetlerinin artmasına göz yumacak değiliz. Ya sinerler ya da Nazım Hikmet gibi defolup giderler (Aktaran: Ünlü, 2002: 186).

Bu sözlerin TİP’i hedef aldığını belirten Barış Ünlü (2002:186) saldırılar için de “TİP’in büyüdüğü ve güçlendiğinin bir kanıtı” yorumunu yapmaktadır (2002: 184).

TİP’i hedef alan oluşumlardan bir diğeri de “Komünizmle Mücadele Derneği”dir. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel’in fahri başkanlığına getirildiği dernek basın yoluyla partiye “komünist” suçlamalarında bulunmuştur (Belge, 1988: 2121).

Kuruluşunun ilk dönemlerinde çeşitli suçlamaların hedefinde olan TİP, sesini daha çok duyurmak için seçimlere katılmak istemiş, bu nedenle de örgütsel eksikliklerini tamamlamaya çalışmıştır. İlk kez 1963 Yerel Seçimleri’ne katılan Parti, etkili ve ses getirecek bir propagandanın yürütüldüğü seçim döneminin ardından daha çok tanınacaktır; fakat bu durum aynı zamanda partiye yönelik saldırıların da artmasına da sebep olacaktır.

Seçim dönemi, Parti açısından önemli bir yıl olmuştur. Kendini kamuoyuna tanıtmak, felsefesini, dünya görüşünü anlatmak amacıyla yerel seçimlere katılmak isteyen Parti, 9 il ve 35 ilçede katıldığı seçimlerden, 35 bin civarında oy alarak Diyarbakır’dan Belediye Meclisi’ne üye sokabilmiştir (Ünsal, 2002: 100). Seçim çalışmaları çerçevesinde radyo konuşmaları yapan ve tabanına sesleniş tarzıyla yankı uyandıran Parti’nin ilk radyo konuşmasını Genel Başkan Mehmet Ali Aybar yapmıştır. Fakat asıl ses getirecek konuşma ikinci gün Genel Sekreter Orhan Arsal tarafından yapılandır. Orhan Arsal’ın bu konuşması hem diğer bütün partilerin kendi tabanlarına seslenişlerinden hem de TİP adına yapılan konuşmalardan farklı olmuştur. Konuşmanın tamamı şöyledir:

Bir tarafta israf, bir tarafta yoksulluk. Yıllardır, bu güzelim memlekette görülen manzara bu. Bir tarafta aç insanlar, bir tarafta bomboş topraklar. Bir tarafta işsiz gençler, bir tarafta susuz, elektriksiz, yolsuz köyler ve şehirler. Bir tarafta sıtmadan dalakları şişen, veremden ciğerlerini kusan, trahomdan gözleri kör olan yurttaşlar, bir tarafta Amerika’da yerleşen doktorlar. Bir tarafta 70 bin

dönüm toprağının her dönümünden, yalnız pamuktan 350 bin lira aldığı için yılda 24 milyon 500 bin lira kazanıp daha düne kadar 24.5 kuruş vergi vermeyen toprak ağaları, bir tarafta traktörün işsiz bıraktığı ve tuzundan bile vergi alınan köylüler. Bir tarafta Ataköy Sarayları, bir tarafta gecekondu. Bu, halkın, halk tarafından, halk için idaresi değil. Kabahat kimin? Sistemin. Çünkü insanlar ve iktidarlar ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar devlet idaresinde esas felsefe değişmedikçe bu soyguna son verilemez. Bu sebeple işte Türkiye İşçi Partisi'nin temel politikası: Yoksula toprak veya iş bularak onu ev, ekmek sahibi kılmak. İsrafi önleyerek yatırımları çoğaltmak, verimi arttırarak sefaleti yok etmek. Hükümet ve belediye işlerinde alın teriyle geçinen halkı söz ve karar sahibi kılarak Devlet ehramını (pramidini) kaidesi (tabanı) üzerine oturtmak.

...
İşçim,
Köylüm,
Esnaflım,
Dar gelirli kardeşim,
Genç arkadaşım!

Etme eyleme, gel beni dinle. Bu böyle gitmez. Saçı bitmemiş yetimin acısını dindirmek lazım. Sana ev, ekmek, su, ışık, yakacak lazım. Sana okul, doktor, ilaç lazım. 70 bin dönüm toprağı yalnız bir adam elinde tuttukça, traktör seni ağanın toprağından kovdukça, sen sırtında yorgan, yollara düşer, gurbette iş arar, sefil olursun. Köyünde Fadime'n hasretinden kavrulur. Tosun'un acından ölür.

(...)

Etme eyleme, gel beni dinle. Hep bir olalım. Seçim sandıklarına koşalım. Türkiye İşçi Partisi adaylarını kazandıralım. Türkiye İşçi Partisi adaylarını kazandıralım ki onlar Türkiye'de toprak reformunu gerçekleştirebilsinler. Hiç toprağı olmayanlarla az topraklı köylülere, ailelerini geçindirmeye, evlerine su, ışık, yakacak alabilmeye yetecek kadar mahsul veren toprak dağıtabilsinler (Aktaran: Sargın, 2001: 179 – 180).

“Yalnız TİP'in değil, tüm partilerce yapılanların da yıldızı olan bu konuşmanın” (Sargın, 2001:181) sahibi Genel Sekreter Orhan Aarsal, konuşmasında TİP'in emeğıyle geçinenlerin partisi olduğunu anlatmıştır. “İşçim”, “köylüm”, “esnafım” gibi ifadelerle halka seslenen Aarsal'ın, bu tarzıyla, “aziz hemşerilerim”, “sevgili vatandaşlarım” gibi hitaplarla konuşan diğer partililerden farklı olduğunu belirten Nihat Sargın, anılarında şöyle söylemektedir:

O güne kadar karşılaştıklarının dışında, aykırı, ayrı bir parti, emeğı ile geçinenlerin partisi olduğunu gösteren ifadeler, değerlendirmeler. Ayrıca kısa,

yalın tümceler, kuvvetlendirici yinelemeler, çoğu kez eskilerin deyimiyle müsecca (uyaklı) sözcükler. Ama hepsinin ötesinde o seslenişler, o gür, o tok sesin “işçim, köylüm, esnafım” diye doğrudan kendilerine seslenişi. (...) Arsal’ın o unutulmaz ses tonuyla, tek tek, açık açık, doğrudan kendilerine seslenişi en azından şaşırtmıştı dinleyenleri (Sargın, 2001: 181).

Bu konuşmayla, ilk defa bir Parti, sınıf esasını dikkate alarak tabanına seslenmiş olmaktadır. Yahya Kanbolat da konuşmanın yarattığı etkiyi anılarında şöyle dile getirmektedir: “Metin basitti ama okuma biçimi çok etkiliydi. Tutucu çevreler deliye dönmüştü. Sıkıyönetim Komutanlığına ve Ankara Savcılığı’na ihbarlar yağdırmaktaydılar. Ve Niyazi Ağırnaslı yoluyla Parti’ye itidalli davranması gerektiği salık verilmişti” (1979:122).

Radyo konuşmaları, dinleyenleri şaşırtmış; aynı zamanda partiye baskı uygulamak için de bir bahane olmuştur. Zamanın Ankara Sıkıyönetim Komutanı, milleti bölücü konuşmalar yapanlar hakkında takibat başlatılacağını belirtmiş, İçişleri Bakanı ise TİP’in seçim konuşmalarının, Yüksek Seçim Kurulu’nun saptadığı esaslara aykırı olduğunu iddia etmiştir. Diğer bütün partiler de TİP’i “Komünizmin sadık bir uşağı” olmakla suçlamışlardır (Sargın, 2001: 185).

1963 Yerel Seçim Dönemi, seçim öncesi çalışmalar ve seçim kurulları hakkında bilgiler veren ilk seçim genelgelerinin yayımlanmasına da vesile olmuştur. Bu genelgelerde yer alan propagandanın biçim ve içeriğine yönelik açıklamalar için “Elbette TİP’lilerin propagandası da başka olacaktır” yorumunu yapan Nihat Sargın (2001: 184), ilgili bölümü şöyle aktarmaktadır:

Emekçi halkımızı bir numaralı yurttaş yapmak için tekrar tekrar çalışacağız. Bizim partimizin başka partilere benzemediğini, aşağıdan yukarıya kurulmuş, yani emekçi halkın kurduğu ilk parti olduğunu tekrar tekrar anlatacağız. Ve partinin en alt kademelerinden en üst yönetim kadrosuna kadar, bütün kademelerde görev alanların en az yarısının koluyla çalışan yurttaşlardan kurulu olduğunu tekrar tekrar belirteceğiz (2001: 184).

Bu propaganda metninde aynı zamanda sloganlara da yer verilmiş, “Başka partiler halka, ‘oyunu bize ver’ dediler. Biz, ‘oyunu kendine ver’ diyoruz” (Sargın, 2001: 184) ifadeleriyle Parti tabanında sahiplenme duygusu yaratılmaya çalışılmıştır denilebilir.

Parti’nin sonraki genelgesinde “Partimiz Atatürk Devrimleri’ne ve 27 Mayıs’a yürekten bağlıdır” (Sargın, 2001: 185) şeklinde bir ifade göze çarpmaktadır. Atatürk Devrimleri’nin, sömürgeciliğe milletçe karşı koyuluşunun ürünleri, 27 Mayıs’ın ise çalışan yoksul halkın bilinçaltında yatan sosyal adalet ve demokrasi özlemini açığa çıkaran bir hareket olduğu vurgulandıktan sonra, TİP’in politikasının bu sebeplerden Atatürk Devrimleri ve 27 Mayıs’a sahip çıktığı ifade edilerek, partililerin bu politikaya yüzde yüz sadık kalacakları belirtilmiştir (Sargın, 2001: 185).

Yerel seçimlere katılmak için il ve ilçe örgütleri kurma gerekliliği de yurt içi gezilerinin nedenlerinden biri olmuştur. Bu gezilerde, halkta, Parti’ye yönelik önyargıların ve korkuların olduğu da belirginlik kazanmıştır. Samsun il ve ilçe teşkilatının oluşturulması sırasında, il başkanı bulmakta zorluk çektiklerini anlatan Halit Çelenk, bu amaçla maddi durumu iyi olan ve siyasal düşünceleri bakımından böyle bir göreve layık gördükleri bir doktora öneri götürdüklerini ve doktorun bu öneriyi “Ya hapse girersem?” diyerek geri çevirdiğini belirtmektedir. TİP’in legal bir parti olduğunu, yürürlükteki yasalara göre kurulduğunu, böyle bir tehlikenin bulunmadığını, kendinden ve bu kişinin tanıdığı arkadaşlarından örnekler vererek anlattığını belirten Çelenk, bu kişinin yine de teklifi kabul etmediğini ifade etmektedir (2003: 37).

1963 Mahalli Seçimleri’ne katılma ve seçimlerdeki başarı Parti’nin meşruiyetini ve Parti içinde umutları arttırması bakımından önemli olmuştur. Seçimler için “burjuvazi Türkiye tarihinde ilk kez, Parti’nin legal durumunu kabul etmekteydi”

yorumunu yapan Yahya Kanbolat, “zaten sonraları “başa g re ece iz” sloganını ortaya atacaktık” diyerek (1979: 112) Parti’de iktidar için doğan umutları ifade etmiştir.

1963 Mahalli Seçim Dönemi’nin ardından 1965 Genel Seçimleri’ne kadar “hükümetin tutumundan ötürü” (Aren, 1993: 100) Parti’ye yönelik saldırılar devam etmiştir. Akhisar’da tütün mitingi sırasında “Kahrolsun Komünistler”, “Komünistler Moskova’ya” ya da “Komünistlere  l m” sloganları atılmı ³⁴, Parti’nin Bursa’da yapılan kongresinde, salondaki Komünizmle Mücadele Derneği mensuplarının “Moskova’ya Moskova’ya” ve dışarıdaki saldırganların da “Komünistlere  l m” sloganları nedeniyle siyasi konuşmalar yapılamamı tır³⁵. Bu saldırılar dışında, Turgutlu, Mersin ve Kırıkkale’de de saldırılar meydana gelmiş, bunlardan birinde Amasya il başkanı vurularak öldürülmüştür (Aybar, 1988: 247, 252). Genel seçim tarihi yakla tı ca saldırıların, aleyhte gösteriler olmaktan çıkıp, T P ve yöneticilerini yok etmeyi amaçlayan vuru lar niteliği aldığını söyleyen Aybar, bu olayların ucuz atlatılmasını, Komünizmle Mücadele militanları, İmam Hatip   rencileri ve AP Gençlik Kolları kimi mensuplarının oluşturduğu saldırgan grupların, halk y  ınlarını arkalarından s r kleyememi  olmalarına borçlu olduklarını ifade etmektedir (Aybar, 1988: 241 – 242). Siyasal hayatta sol bir partinin yer almasını istemeyen sa  gruplardan gelen demokrasiye aykırı bu saldırılar devam ederken, Parti’nin 1965

³⁴ Bu miting, hoparlörün tellerinin kesilmesiyle son bulmuştur. Saldırganların, alandan ayrılmalarına izin vermedikleri Partililer, s  ındıkları belediye binasından bir taksiyle ayrılmak istemişler, taksinin yolda bozulması sonucu ise ta lı saldırıya u ramı lardır. Bu saldırıda aracın camları kırılmıştır (Aybar, 1988: 243 – 244).

³⁵ Bu kongre sırasında meydana gelen gerilim üzerine olay yerine gelen valiyi, saldırganların omuzlarına aldığını ve aynı davranışı Beyaz Saray olayları sırasında da gösterdiklerini belirten Aybar, bu davranışlarla ilgili olarak, “böylece, güvenlik güçleri ve kamu görevlilerine karşı saygı ve sevgilerini, ‘milli birlik ve beraberlik içinde olduklarını’ gösteriyorlardı” (Aybar, 1988: 245) yorumunu yapmaktadır. Kongredeki saldırılar sadece sözlü şiddet içermeyip diğerleri gibi fiziksel şiddete de d n  m  t r. Kongre salonundan çıkan üyelerden yakaladıklarını d ven saldırganlar genel sekreter ve yönetim kurulu üyelerini hastanelik etmişlerdir (Aybar, 1988: 246).

Seçimleri ile birlikte Meclis'e girmesi bu saldırıların türünü değiştirecek; bu sefer saldırılara Meclis içinden gelenler de eklenecektir.

Türkiye İşçi Partisi'nin katıldığı ikinci yerel seçim ise parlamenter temsil dönemine denk gelmektedir. Haziran 1968'deki yerel seçimlere katılan Parti'nin yayımladığı seçim bildirgesinde öne sürülen eleştirilerin ülkenin "1968 koşullarındaki durumu ile çelişmeyen gerçekçi analizlere dayandığı"nı belirten şükran Kurdakul (2003: 162), anılarını yazdığı kitabında, bildirmede yer alan sloganlara da yer vermiştir. Bunlardan bir kısmı³⁶ şunlardır:

- Bizi ağaya kul eden toprak düzenine Hayır.
- Bizi patrona kul eden sömürü düzenine Hayır.
- Bizi ezen, horlayıp kahreden ceberut devlete Hayır.
- Bizi Amerika'ya, yabancı sermayeye köle eden kapitalist düzene Hayır.
- Emekçi sınıfların iktidarı için İLERİ.
- Köylüye toprak herkese iş için İLERİ.
- Emeğe göre gelir için İLERİ.
- Anayasa'yı yaşatmak için İLERİ.
- Amerikan askerlerini yurdumuzdan çıkarmak için İLERİ (Aktaran: Kurdakul, 2003: 163).

Parti'nin seçim bildirgesinde yer alan sloganlar, programında yer alan ilkelerle uyumludur. Sloganlarda, Anayasa'yı yaşatma amacı, ekonomide, milli ve antikapitalist bir düzen gerekliliği vurgulanmıştır. Programında da milli ve devletçi bir ekonomi düzeni öngören Parti, geniş yer ayırdığı toprak reformunun önemini sloganlara da yansıtmıştır. Atatürkçü bir anlayışla sürdürülecek olan dış politika da programda olduğu gibi sloganlarda yer almıştır.

³⁶ Diğerleri ise; - Bizi büyük tüccara kul eden vurgun düzenine Hayır. - Bizi tefeciye kul eden soygun düzenine Hayır. – Bizi cahilliğe mahkum eden (karanlıklara gömen) gerici, tutucu düzene Hayır. – Millet malını zengine peşkeş çeken yağmacı iktidara Hayır. – Sanayi Devrimi için İLERİ. – Yabancı nüfuzundan kurtulmuş, üslerden arınmış tam bağımsız demokratik Türkiye için İLERİ.

2. 2. TİP'in Parlamento Yılları ve Parti İçi Muhalefet: 1965 – 1971

1965 yılı, Türkiye İşçi Partisi için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Parti'nin Meclis'e girmesiyle başlayan bu dönem Türkiye tarihi için de önem teşkil etmektedir. Halkın Meclis'e gönderdiği³⁷ bir parti olarak meşruluğunu pekiştiren TİP, daha etkin faaliyet gösterecek ve partililer dile getirdikleri iddialarda daha açık olacaklardır. 1963 yerel seçimlerinde alınan oylar ve özellikle 1965 Genel Seçim sonuçları partililerde parlamenter yoldan iktidar için umutları arttırırken bu durumu, Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, “1969 seçimlerinde başa güreşeceğiz” sloganını ortaya atarak tanımlamıştır. Seçim sisteminin de yardımıyla bu başarıyı elde eden Parti, 1969 Genel Seçimleri'nde, aynı başarıyı sistemin değişmesi nedeniyle gösteremeyecek, başarısızlık, yeni bir muhalefetin de doğmasına neden olacaktır (Aren, 1993: 102). Sadun Aren, anılarında, konuyla ilgili olarak, 1965 Seçimleri'ndeki başarıda seçim sisteminin payı olduğunu, 1969 seçimlerinde başarısız olunacağını kendini belli ettiğini ifade ederek “Öyle anlaşıyor ki “1969'da başa güreşeceğiz” sözünü, Aybar sadece partilileri yüreklendirmek için değil; fakat aynı zamanda buna sahiden inandığı için de söylemiştir” (1993: 126) yorumuna yer vermektedir. 1969 Seçimleri'nde aynı başarının gösterilememiş olması ve bundan dolayı parti içi muhalefetin artması, Sadun Aren'in iddialarını kanıtlar niteliktedir. Ayrıca Aren'in sözlerinden, kendisinin, TİP'in parlamenter yollardan iktidara geleceğine gerçekten inanmadığı şeklinde başka bir anlam çıkarmak da mümkündür. Bununla birlikte 1965

³⁷ Milletvekilliğine seçilen isimler şunlardır: Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Sadun Aren, Rıza Kuas, Şaban Erik, Yahya Kanbolat, Tarık Ziya Ekinci, Kemal Nebioğlu, Cemal Hakkı Selek, Ali Karcı, Adil Kurtel, Çetin Altan, Yusuf Ziya Bahadınlı, Yunus Koçak ve Muzaffer Karan. Muzaffer Karan, Milli Birlik Komitesi'ndendir. Karan, seçildikten 6 ay sonra partiyi kötüleyerek istifa etmiştir. Sadun Aren, konuyla ilgili olarak Milli Birlik Komitesi'nin Karan'ı bu doğrultuda yönlendirdiğini iddia etmektedir (2006: 123). Aren, Karan'ın Milli Birlik Komitesi üyesi olarak Parti'de yer almasını ise şöyle değerlendirmektedir: “O sırada partiler, ordu ile iyi ilişkilerde bulunmak amacıyla milletvekili olmak isteyen Milli Birlik Komitesi üyelerini paylaşmışlardı (2006: 123). Bu nedenle Karan, TİP'ten milletvekili olmuştur. Çetin Altan ise bağımsız aday olarak seçimlere girmiş, milletvekili olduktan sonra TİP'e geçmiştir.

seçim sonuçları Parti’nin iktidara parlamenter yollardan ulaşma umudunu güçlendirse de Partililer kendilerini Meclis’e ait hissedemeyeceklerdir. Anılarında bu durumu dile getiren Sadun Aren şöyle söylemektedir:

... dünya ve Türkiye sosyalist ve kapitalist cephe diye ikiye ayrılmıştır. Ben de sanıyorum öteki arkadaşlar da sosyalizmin mahiyetinden ötürü Meclis’i benimsemedik. Bundan ötürü de Meclis’i dolaşmadık Çünkü eğer elimizde olanak olursa biz daha başka bir şey yapacağız öyle düşünürdük (2006: 125).

Bu yorumu da parlamentarizmin, ileride hayal kırıklığı yaratacağının bir belirtisi olarak düşünmek mümkündür. Oysa, bu konuda oldukça iddialı olan TİP’liler, parlamenter temsil öncesi farklı platformlarda aynı stratejiye vurgu yapmışlardır. Parti’nin, kendini tanııtma amacıyla yaptığı yurt içi gezileri bunlardan birisidir. Anılarında bu gezilere yer veren Çetin Altan, gezilerden birindeki sohbetlerde parlamentarizme yapılan vurguyu ve Aren’in ifadesiyle inancı (19913: 126) şu cümlelerle dile getirmiştir: “Emekçi kardeşler bizim partiye oy verince kendileri Meclis’e girmiş olacaklardı. Kendileri Meclis’e girince de Türkiye sosyalist olacaktı. Bunun lami cimi yoktu” (2005: 158).

Parti’nin parlamenter temsili aslında bir taraftan da parti içi bölünmelerin nedeni olacaktır. Seçimlere gelinceye kadar, parti önderlerini sosyalizmin savunucuları olarak gören partililer, parlamenter temsille birlikte onları artık senatör ve milletvekilliği maaşı alan, milletvekilliğinin her türlü olanaklarından yararlanan kişiler olarak görmeye başlayacaklardır. Üstelik, “Nasırlı eller Meclis’e” sloganı (Ünsal, 2002: 12) ile seçimlere giren TİP’in çıkardığı vekillerin çoğunluğunu aydınlar oluşturacaktır. Seçimlerden sonra Parlamento çalışmalarına ağırlık verilirken kitleler üzerindeki çalışmalar ihmal edilmiş; bu durum aynı zamanda parti içi rekabeti arttırmıştır. Artun Ünsal, bunun nedenini, “TİP’te ağırlığın 1965 seçimleri sonucunda Meclis’e ve TİP Meclis Grubu’na kaymış olması”na bağlamaktadır (2002: 12).

Sonuçta ise milletvekillerinin çalışmaları ve genel merkez titizlikle izlenir ve eleştirilir olmuştur. Dolayısıyla baştan beri Aybar ve Parti merkez yönetimine karşı olanlar, bu muhalefetlerini geliştirebilecekleri bir ortam bulmuşlar, “Parti içi muhalefet bu tarihten itibaren g kazanmış ve kendini belli etmeye başlamıştır” (Aren, 1993: 105).

Parti’nin parlamenter savaşını esas alan çizgisi, ileride Parti yönetimine karşı çıkışın bir nedeni olacaktır. TİP’lilerin Meclis’e girmeleri ve fikirlerini Meclis kürsüsünden ifade etmeleri ülkede sosyalizm açısından büyük bir değişiklik yaratmamıştır. Bu durum sosyalist çevrelerde ve özellikle gençler arasında parlamentarizmin geçerliliğini bir tartışma konusu haline getirmiştir. Sosyalizmin iktidar olabilmesi için daha kestirme yolların olabileceği konusunda hem fikir olan bu gruplar zamanla parti içinde de etkili olmaya başlamışlardır.

İdeolojik açıdan bu döneme damgasını vuran gelişmeler ise 1966 yılındaki II. Büyük Kongre’de ortaya çıkmış ve bu kongreden itibaren artık Milli Demokratik Devrim Tezi, Parti içinde bir tartışma konusu olmuştur. Buna bağlı olarak gelişen bir diğer konu da Gençlik Hareketi’dir. Bu iki olay Parti içinde bölünmelere yol açacak ve iki ayrı grup oluşacaktır.

TİP, aslında içinde iki farklı görüşü de barındırmaktadır. Bunlardan biri Aybar tarafından savunulan ve “zgrlk sosyalizm”, “ferti sosyalizm”, “hürriyetçi sosyalizm” gibi tanımlamalarla anlam bulan ve sosyalist ilişkilerde, sosyalist devletlerle ve partilerle olan ilişkilerde bağımsızlığı savunan görüş; diğeri de Ortodoks Marksist görüştür (nsal, 2002: 146).

Bunun yanında bir de, parti içinde “sendikacılar”, “Doğulular”, “Ankara ve İştanbullu Aydınlar” şeklinde meydana gelen bir kümelenme ile birlikte, Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) isimli bir de gençlik rgt vardır.

2. 2. 1. Milli Demokratik Devrim Tezi'nin Parti İçinde Etkinlik Kazanması

“Üçüncü Dünya’ya özgü sayılan ve temel çelişkiyi kapitalist sınıflarla emek arasında değil; emperyalizmle “ezilen uluslar” arasında kuran devrim stratejisine, sol yazında “Milli Demokratik Devrim³⁸” denilmiştir” (Aydın, 1998: 60). Türkiye’de Milli Demokratik Devrim Hareketi’nin ideolojik temelleri TKP içinde kurulmuş ve Kadro Hareketi’yle ete kemiğe bürünmüştür. İkinci adım ise 1960’larda Yön Hareketi ile atılmıştır (Aydın, 1998: 69).

Milli Demokratik Devrim Tezi’nin çalışmada yer alması hareketin ideolojisiyle uyumlu eğilimlerin TİP’li vekillerin Meclis konuşmalarına da yansımış olmasından kaynaklanmaktadır. MDD Hareketi için önemli olan antiemperyalist tavır, TİP için de aynı derecede önemlidir. Bu özellik, Meclis konuşmalarında ulusal bağımsızlık ve ulusalcılık söylemleriyle anlam bulacaktır.

1965’ten sonra “devrimden başka bir şey düşünmeyen Yön Hareketi” (Ünlü, 2002: 218), TİP’in Parlamento’ya girmesiyle siyasal iktidara en kısa yoldan nasıl ulaşılacağı konusunda bir tartışma başlatmıştır. Bu yolun sosyalist mi yoksa milli demokratik devrim mi olacağı; hangi sınıfların ve tabakaların bu yolda öncülük edeceği tartışmanın konusunu oluşturmaktadır. Yöncüler, TİP’i iki noktada eleştirmektedirler. Bunlardan birincisi 53. maddeyle ilgilidir. Parti organlarına seçileceklerden yarısının işçi olması zorunluluğunun, oportünist küçük burjuvalar olan sendika yöneticilerine yaradığını ve gençliğin küçümsenerek feda edildiğini iddia eden Yöncüler, işçi ve işçi olmayan ayrımının bırakılarak Parti’nin, parti kademesinde ve

³⁸ “1960 sonrasında, “ulusal kurtuluşçu” hareketlerin gündemi belirlemesi ve Çin Sosyalizmi’nin tarihsel geleneği, Maoizmi, “Milli Demokratik Devrim” tezini programlaştırmaya ve bu kuramın ihracına itmiştir. Türkiye solunda “Milli Demokratik Devrim” çizgisini besleyen en önemli ideolojik kaynak da Maoizm olmuştur” (Aydın, 1998: 66).

Parlamento’da en güçlü unsurlar ile temsil edilmesi gerektiği görüşündedirler. Burada “en iyi sosyalistler Meclis’e” sloganı öne çıkmaktadır. İkinci olarak ise TİP’in güçleri dağıttığını iddia etmekte ve ancak çok güçlü ve bilinçli kütlelerin bulunduğu ülkelerde anti-emperyalist ve proleter – burjuva mücadelesinin bir arada yürütülebileceğini belirtmektedirler. Sonuçta, “Türkiye böyle bir ülke değildir; dolayısıyla emperyalizme karşı milletçe mücadeleye öncelik tanınmalıdır” görüşü belirginlik kazanmaktadır (Ünlü, 2002: 218 – 219). TİP’e yönelik eleştiri içeren bu görüşler Yön’de 1966 yılında yayımlanmış ve Doğan Avcıoğlu tarafından yazılmıştır. Konuyla ilgili bir yazı da Mihri Belli’nin imzasıyla yaklaşık iki ay kadar sonra çıkmıştır. Bu yazının içeriği de Milli Demokratik Devrim’i açıklayıcı niteliktedir. Buna göre; Türkiye, ekonomik, kültürel ve politik bakımdan emperyalizmin baskısı altındadır ve bu nedenden ötürü Türk ulusu kendi kaderini tayin edememektedir. Bununla birlikte feodal güçler de Türk ulusunun birliğini engellemektedir. Böyle bir ortamda Türk toplumunun önündeki devrimci görev, milli bağımsızlığı gerçekleştirmek ve feodalizmi ortadan kaldırmaktır. Bu, “Demokratik Devrim” aşamasıdır ve Türkiye’yi sosyalizme götürecektir, geçilmesi mecburi olan bir basamaktır. Hem Milli Demokratik Devrim hem de Sosyalist Devrim aşamasında proletarya en devrimci sınıf olarak yer alacaktır. Sınırlı bir dönem için, milli burjuvazi demokratik devrim hareketi içinde yer alabilir (Belli, Yön, Sayı 175, Aktaran, Ünlü, 2002: 119 – 120).

Sol, 1967 yılında yayımlanmaya başlayan *Türk Solu Dergisi*³⁹ ile birlikte işçi sınıfının deneyimlerine ve Marksizm’e gerçek anlamda açılım göstermiştir denilebilir. Bu dönemde yeniden ortaya atılan “Milli Demokratik Devrim Tezi”, 1965’ten sonra Türkiye’de oluşacak olan sol çeşitliliğin de referans noktası olacaktır.

³⁹ Partiden çıkarılan bazı üyeler ki bunlar arasında Mihri Belli de bulunmaktadır, 1967 yılında TİP’e karşı Milli Demokratik Devrim’in gerçekleşmesi için tüm devrimci güçlerin birleşmesini öngören Türk Solu Dergisi’nin kurucuları arasında yer alacaklardır (Ünsal, 2002: 296).

Türk Solu sözcüleri, hem emperyalizmle mücadele edilmesi (Milli Devrim) hem de halk yığınları üzerinde baskısını sürdüren geri kalmış sosyal yapının ortadan kalkması ve halkın eşraf ve büyük toprak sahiplerinin etkisinden kurtarılması gerektiğini (Demokratik Devrim) savunuyorlardı. Bu grubun lideri Mihri Belli'ye göre, emperyalist dünya sistemi içinde sömürülen bir ülke olan Türkiye, emperyalizm, işbirlikçi sermaye ve feodal mütegalibenin oluşturduğu üçlü ittifak tarafından sömürülmekte ve siyasi alanda da bu dışa bağımlı gerici güçlerin baskısı altında yaşamaktaydı. Öncelik, emperyalizme karşı mücadeleydi. Sınıfsal mücadele, ancak bu temel çelişki ortadan kalktığında gündeme gelecekti (Ünsal, 2002: 322-323).

Yarı feodal ve yarı sömürge olduğunu iddia ettikleri Türkiye'de, sosyalist devrim yapılmasının olanaksız olduğu görüşünde birleşen MDD'ciler, öncelikle burjuva demokratik devrimin tamamlanmasını, daha sonra gelişen işçi sınıfının kazanılarak sosyalist devrimin gerçekleştirilmesini savunmaktadırlar. Kurtuluş Savaşı'nın yarım kalmış bir burjuva demokratik devrim olduğunu düşünen MDD'ciler, perspektiflerini, bunun tamamlanması olarak belirlemişlerdir. Fakat zamanla, devrimde sınıfların öncülüğü ve sosyalist devrime geçiş konularında tartışmaların çıkması ve fikir ayrılıklarının belirginleşmesi MDD'nin kendi iç bölünmesini yaşamasına neden olmuş ve farklı adlar altında birçok silahlı örgüt kurulmuştur.

Milli Demokratik Devrim görüşünün, TİP içinde yandaş bulması ise Parti'nin 1966 yılında Malatya'da yapılan II. Büyük Kongresi yaklaşırken, olmuştur. MDD tezinin, etkin olması ve bu durumun ileride parti içi bölünmelere yol açması⁴⁰ ise Fikir Kulüpleri Federasyonu isimli gençlik örgütüyle birlikte olacaktır. Örgüt, oldukça geniş sayıda üniversite öğrencisinin siyasal aktivitede bulunmasını sağlamıştır. 1968, dünyada öğrenci hareketlerinin doruk noktasına ulaştığı yıl olmuş ve Türkiye de bundan etkilenmiştir. Bu dönemde FKF, Mihri Belli'nin başını çektiği Milli

⁴⁰ Ergun Aydınoglu ise TİP içindeki ayrışmaların MDD hareketinin doğuşuyla birlikte ortaya çıktığı kanısının tersine "konu TİP'te yaşanan kriz ise MDD hareketi, buna yol açan bir nedenden çok, o krizin yol açtığı bir sonuçtur" (2007: 143) yorumunda bulunmaktadır.

Demokratik Devrim Stratejisi'nden de etkilenerek bu stratejiyi savunur hale gelmiştir. MDD'nin kendi içinde bölünmeler yaşaması ise gençliğin silahlı örgütler kurarak hareketten kopması sonucunu doğurmuştur. Genç kesimden TİP'e yönelik tepki ise parlamentarizmin bir strateji olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa TİP için sosyalizme geçiş devrimle değil; ancak demokratik yollarla mümkün olabilir. TİP'liler, Milli Demokratik Devrim Tezi'nin Türkiye için geçerli olmadığını ve MDD'cilerin savunduğu aşama olan “Ulusal Devrim”in, Türkiye’de yıllar önce Atatürk Dönemi’nde gerçekleştiğini iddia etmektedirler. Dolayısıyla, artık bir “Demokratik Devrim”e gerek yoktur. TİP, anti-emperyalist, anti-kapitalist ve anti-feodal mücadelenin birlikte yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır. MDD'ciler ise anti-emperyalist mücadele ile sosyalizm mücadelesinin birlikte yürütülmesine karşıdır. Sosyalist Devrim Stratejisi için TİP'in zamanla geliştirdiği tezler şunlardır:

Türkiye’de burjuva demokratik devrim geniş ölçüde tamamlanmıştır ve kapitalist gelişme 1930’larda devletçilik yoluyla, 1940’ların ikinci yarısından itibaren de özel sektör eliyle hayli mesafe kaydetmiştir. Buna bağlı olarak işçi sınıfı da sosyalist mücadele verebilecek ölçüde gelişmiştir, dolayısıyla sosyalist mücadelede işçi ve emekçi sınıfların öncülüğü tartışmasızdır. Emperyalizm Türkiye’de “dışsal” bir olgu değildir, ülkeye zorla değil, yerli egemen sınıfların “davetiyle” girmiştir; bu anlamda “milli burjuvazi” bu mücadelede bir ittifak unsuru olarak görülemez, dolayısıyla sömürge ülkelerde uygulanan “milli cephe” politikası Türkiye’de geçerli değildir. Türkiye’de anti-emperyalist ve anti-feodal mücadele ile sosyalist mücadele bir bütündür ve birlikte yürütülmelidir. Sosyalizme yönelecek bir mücadele ise ancak işçi ve emekçi sınıfların öncülüğünde gerçekleşebilir, “ara tabakalar”ın öncülüğünde girişilecek bir hareket sosyalizme yönelemez (Şener, 2007: 386–387).

1966 yılına gelindiğinde, TİP’i, parlamentarist ve pasif olmakla suçlayan MDD’ci kanat karşısında “Aydınlar”, “Doğulular” ve “Sendikacılar”dan oluşan üçlü ittifak varlığını korumaktadır. Bu dönemde Aybar, Boran ve Aren üçlüsü henüz görüş birliği içerisinde gözükmektedirler. İlk kongrede 53. maddeye bağlı olarak ortaya çıkan ve kafa işçisi – kol işçisi ayrımına dayanan tartışmalar etrafında beliren

muhalefet, Parti'nin II. Kongresi'nde de MDD Tezi ve Sosyalist Devrim Tezi etrafında şekillenmiş; MMD mi yoksa sosyalist devrim mi tartışması, sosyalist devrim lehine sonuçlanmıştır (Ünüvar, 2007: 8279).

2. 2. 2. Türkiye İşçi Partisi'nin Kapatılması

Türkiye İşçi Partisi'nin I. Kongresi'nde 53. madde; II. Kongresi'nde MDD – Sosyalist Devrim Tezleri sebebiyle başlayan görüş ayrılıkları, Genel Başkan Mehmet Ali Aybar'ın kişisel bir yönetim kurduğu ya da kurmaya çalıştığı iddiasıyla birleşince Parti içi kutuplaşmaların ilk belirtileri ortaya çıkmıştır. Bu dönemlerde fazla kendini belli etmeyen Aybar'a karşı muhalefet III. Olağan Genel Kurul yaklaşırken Aybar'ın sosyalizmle ilgili açıklamalı yüzünden belirginlik kazanacaktır. Ayrıca Çekoslovakya'nın Sovyetler Birliği tarafından işgali, dünyada baş gösteren öğrenci hareketlerinin Türkiye'de de yankı bulması ve çeşitli boykotların ve işgallerin başlaması ile TİP'in bunlara karşı takındığı tavır, öğrencileri Parti'den uzaklaştırırken, Parti'nin kendi iç bölünmesini de yaşamasına sebep olmuştur. Bu dönem Genel Başkan Mehmet Ali Aybar'ın da başka kaygıları olduğunu iddia eden Murat Belge bunları şöyle ifade etmektedir:

Seçim yasasındaki değişiklik nedeniyle TİP'in 1965'teki başarısını tekrarlaması mümkün değildir; dolayısıyla Aybar, daha geniş kitlelere – özellikle de Kürtler ve Aleviler'e seslenebilmek için teorik vurguyu, 'sınıf çıkarından', 'insan özgürlüğüne' kaydırmıştır (2006: 171 – 172).

Dalga dalga yükselen toplumsal hareketlerin gerisinde kalan TİP, 1968 yılında artık kendi içinde üçe bölünmüştür. Bu dönemde, Mihri Belli'nin başını çektiği MDD'ci grup, parti örgütlerine hakim olmak, giderek merkezini ele geçirmek için çalışmaktadır. Başkan Mehmet Ali Aybar ise genel bir “horlanma” söylemiyle TİP'in oylarını arttırmanın, “başa güreşen Parti” olmanın tüm sorunları çözeceğini

düşünmektedir. Üçüncü öbek de Sadun Aren ile Behice Boran'ın başını çektiği Emek Grubu'dur (Atılın, 2007: 231).

Parti içinde hem Aybar tarafından savunulan görüşlerin hem de Ortodoks Marksist görüşün iki farklı kanat olarak yer alması; ayrıca, hem milli demokratik devrimin hem de sosyalist devrimin parti içindeki farklı gruplarca savunulması, önce MDD grubunun partiden kopmasına sonra da bu grubun kendi iç ayrışmasını yaşamasına neden olmuştur. MDD grubunun Parti'den ayrılmasına, bir de Parti'nin 1969 seçimlerinden umduğunu bulamayıp büyük bir mağlubiyetle çıkması eklenince TIP zayıflama sürecine girmiş, içte ve dışta artan muhalefet Aybar'ın genel başkanlıktan ayrılmasına neden olmuştur. 1970 yılında genel başkanlığa Behice Boran seçilmiş; fakat Parti, 12 Mart Muhtırası'nın ardından 1971 yılında sıkıyönetim tarafından kapatılmıştır.

II. BÖLÜM: TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ MİLLETVEKİLLERİ'NİN PARLAMENTER MUHALEFETLERİ:

1. Türkiye İşçi Partisi'nin TBMM'de İlk Kez Temsili ve 1965 Genel Seçimleri'yle Gelen Muhalefet

Türkiye İşçi Partisi, ilk kez Şubat 1963'te senato üyeliği ile Parlamento'da temsil olanağı bulmuştur. İlk önce Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden 1962 yılında istifa eden Senatör Niyazi Ağırnaslı⁴¹, ardından da Cumhurbaşkanı kontenjanından Senatör Esat Çağa⁴² TİP'e geçmiştir (Abadan, 1966: 228 – 229). Her ne kadar iki üyenin senatörlük görevleri kısa sürse de bu durumun TİP açısından önemi büyüktür; çünkü Anayasa'ya göre Parlamento'da tek bir temsilcisi bile bulunsa o parti, Anayasa Mahkemesi'ne başvurup iptal davası açma hakkına sahip olmaktadır. Böylece TİP, Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddelerinin kaldırılması için başvuruda bulunacak, bu durum Parti'nin sesini duyurmasını sağlayacaktır.

Türkiye İşçi Partisi'nin Parlamento'da ikinci kez temsili, 1965 Genel Seçimleri ile birlikte olmuştur. Üçüncü ve son kez ise 1969 Genel Seçimleri'nin ardından Parlamento'da temsil edilmiştir. 10 Ekim 1965 tarihinde yapılan Genel Seçim öncesinde etkili bir propaganda dönemi geçiren Parti, radyo konuşmaları, mitingler ve yurt gezilerinde halkla birebir görüşerek seçim faaliyetlerini yürütmüştür. Mali olarak devletten destek göremeyen⁴³ Parti, seçim faaliyetlerini kendi çabalarıyla yürütmek

⁴¹ Niyazi Ağırnaslı, TİP yönetim kurulunun bilgisi dışında bazı Avrupa ülkelerine ve Doğu Bloku'na dahil olan Macaristan'a gidip siyasi temaslarda bulunduğu için partiden ihraç edilme noktasına gelmiş, bu durum karşısında istifa etmiştir (Abadan, 1966: 229).

⁴² Esat Çağa'nın senatörlük görevi, Senato'nun üçte birinin 1963'te yenilenmesiyle birlikte sona ermiştir (Abadan, 1966: 229).

⁴³ Yasaya göre, partilerin, seçim dönemlerinde seçim faaliyetlerinin mali giderini karşılamak üzere devletten yardım alabilmesi için Meclis'te gruplarının bulunması gerekmektedir. Her ne kadar Türkiye İşçi Partisi bu dönemde Meclis'te temsilci bulundursa da grubu yoktur.

zorunda kalmıştır. Bununla birlikte Parti'nin karşılaştığı bir zorluk da propaganda döneminde çeşitli engellemelere ve saldırılara⁴⁴ maruz kalmasıdır. Bunlara rağmen, 1965 Genel Seçimleri'ne 15 ilde katılmış seçim sisteminin⁴⁵ de yardımıyla Parlamento'ya girmeyi başarmıştır.

Türkiye İşçi Partisi'nin parlamenter temsili, ülke açısından bazı yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Sol bir partinin Meclis'te temsil edilmesi başlı başına bir yenilikken, bunun yanında Parlamento'da farklı bir muhalif tavır da doğmuştur. Bu muhalif tavır ise Parti'ye ve milletvekillerine yönelik fiziksel ve sözlü saldırıları beraberinde getirmiştir⁴⁶.

1965 Genel Seçimleri'nin ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi, 22 Ekim 1965 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Hükümeti kurma görevinin Adalet Partisi'nde olduğu bu yeni dönemde, 15 milletvekili⁴⁷ ile temsil edilen Türkiye İşçi Partisi beş muhalefet partisinden⁴⁸ biri olarak Parlamento'da yer almıştır. Parti'nin parlamenter muhalefetini kapsayan beş yıl aynı zamanda Adalet Partisi'nin, Demokrat

⁴⁴ Örneğin; 1965 Genel Seçimleri öncesinde seçimlere bir hafta kala, Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, Gaziantep'te yaptığı bir konuşmada halka, "TİP'lileri kovalayın" demiştir (Abadan, 1966: 243).

⁴⁵ Bu dönemde "milli bakiye" sistemi uygulanmıştır. Partilerin artık oylarının da değerlendirildiği bu sistem "küçük partilere en fazla primi veren seçim yöntemi olarak değerlendirilebilir" (Sezen, 1994: 253).

"Her seçim çevresindeki geçerli oyların toplamı o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünür. Bu şekilde bulunan sayıya seçim sayısı denir. Her parti listesinin aldığı geçerli oy toplamında seçim sayısı ne kadar var ise o parti o seçim çevresinde o kadar milletvekilliği kazanmış olur. (...) Her partiye ait geriye kalan geçerli oyların seçimin yapıldığı bütün seçim çevrelerini içine alan "Milli Seçim Çevresi" içerisinde toplamı yapılır. Bu toplam açık kalan milletvekillerinin toplamını oluşturan sayı ile bölünerek milli seçim sayısı bulunur. Daha sonra her partinin milli seçim çevresi içinde sahip olduğu geçerli oy pusulası sayısı milli seçim sayısına bölünerek bu milletvekilleri de partiler arasında bölüştürülür. Bu işlem sonucunda doldurulmamış milletvekillikleri kalırsa, bunlar, artık geçerli oyların büyüklük sırasına göre partiler arasında bölüştürülür" (Sezen, 1994: 253-254).

⁴⁶ Çetin Altan (2005), Yusuf Ziya Bahadın (2006) ve Sadun Aren (2006) anılarında bu saldırılara yer vermektedir.

⁴⁷ Bu milletvekillerinden üçü sendikacı, dördü avukat, geriye kalanlar ise birer kişi olmak üzere sosyolog, üniversite öğretim görevlisi, doktor, gazeteci, iktisatçı, emekli subay, emekli öğretmen ve matbaacıdır. Eski birer öğretim üyesi olan Mehmet Ali Aybar avukat; Behice Boran ise sosyolog olarak alınmıştır (Ünsal, 2002: 428).

⁴⁸ Bu dönem Meclis'te yer alan diğer muhalefet partileri, CHP, MP, YTP, CKMP'dir.

Parti'nin mirası unvanıyla tek başına iktidarda bulunduğu bir dönem olmuştur. Bu dönem TİP'in eylem odaklarını, kitleler üzerinde, Meclis ve Hükümet üzerinde ve Anayasa Mahkemesi üzerinde olmak kaydıyla üç başlık altında toplamak mümkündür (Ünsal, 2002: 193 – 201). Yine Artun Ünsal'a dayanarak, Parti'nin Meclis bünyesinde yürüttüğü siyasal faaliyetleri, yasama ve hükümetin siyasal denetimi olarak sınıflandırabiliriz (2002: 195). Parti'nin Meclis çalışmalarını ise üç ayrı kategoride toplamak mümkündür.

- a) Emekçi halkın aleyhine olan kanunları değiştirmek için verilen kanun teklifleri.
- b) Bizzat önemli ve temel meselelerle ilgili kanun teklifleri.
- c) Hükümet tarafından getirilen kanun tasarılarının emekçi halkın yararına çıkmasına çalışmak (TİP Çalışma Raporu, II. Büyük Kongre, 1966: 39).

Türkiye İşçi Partisi, Parlamenter muhalefet döneminin ilk yılında, var olan; fakat emekçi halkın aleyhine olduğu düşünülen kanunların değiştirilmesi için 7 kanun teklifi vermiştir. Parti'nin bizzat önemli ve temel saydığı meselelerle ilgili olarak da 7 kanun teklifi verdiği görülmüştür. Bunlar şunlardır:

- a) 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nun kaldırılması hakkındaki kanun teklifi.
- b) Petrol Kanun Teklifi
- c) Tarımda kiracılık ve ortakçılık kanun teklifi
- d) Topraksız ve az topraklı köylü ailelerinin topraklandırılmasına dair kanun teklifi
- e) İşsizlik sigortası kanun teklifi
- f) İlkokul öğrencilerine araç ve gereçlerin parasız verilmesi hakkındaki kanun teklifi

g) Köy ve bölge okulları kanun teklifi (TİP Çalışma Raporu, II. Büyük Kongre, 1966: 39).

TİP'in ayrıca, hükümet tarafından getirilen; fakat emekçi halkın yararına çıkması için üzerinde çalıştığı kanunlar şunlardır: Tapulama Kanunu, Gecekondu Kanun Tasarısı, Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 5 ve 6. maddelerinin uygulanmasının iki yıl ertelenmesi hakkındaki kanun tasarısı, TC. Devlet Demiryolları memur ve hizmetlilerine ikramiye ödenmesi hakkındaki kanun, Türkiye Kömür İşletmesi Kurumu'nun 2. maddesinin (b) fıkrasının değiştirilmesine dair kanun tasarısı, eşit değerde iş için erkek ve kadın işçiler arasında ücret eşitliği hakkında 100 sayılı Milletlerarası Çalışma Sözleşmesi'nin uygun bulunduğu dair kanun, iş ve meslek bakımından ayırım hakkında 11 sayılı milletlerarası çalışma sözleşmesinin uygun bulunduğu dair kanun tasarısı.

Bu tezde, TİP'in parlamenter temsil bulduğu dönemdeki siyasal muhalefetine bakmak amacıyla 1965 – 1969 yıllarını kapsayan dönemden TİP'li vekillerin ilk bir yıla ait konuşmaları seçilmiştir. Böyle bir ayrıma gidilmesinin sebebi TİP'in parlamenter temsil bulduğu beş yıllık döneme ait konuşmaların incelenemeyecek kadar çok olmasıdır. İlk bir yılı kapsayan konuşmalar içinden ise Parti'nin muhalefeti odaklandığı ana temalar olan Kıbrıs Sorunu, işçi hakları ve sorunları ile köylülerin sorunlarını kapsayan konuşmalar seçilerek çalışma yürütülmüştür. Beş yıl boyunca toplam 727 kez söz alındığı, Başbakan ve hükümet üyelerine ise 88 kez soru yöneltildiği görülmüştür. İlk bir yılda ise 195 kez söz alındığı ve Başbakan ve hükümet üyelerine ise 8 kez soru sorulduğu tespit edilmiştir. Beş yıl boyunca yapılan konuşmalardan 399'u grup adına, 328'i ise şahıs adınadır. İlk yıl ise 102 konuşma grup adına, 93 konuşma şahıs adına yapılmıştır.

Tablo 1: Yapılan Konuşmaların Sayısı

	Grup Adına Kaç Kez Konuşulmuş	Şahıs Adına Kaç Kez Konuşulmuş	Toplam
İlk Yıla Ait Konuşmalar	102	93	195
Geriye Kalan Dört Yıla Ait Konuşmalar	297	235	532
Beş Yıllık Muhalefet Süresince Yapılan Konuşmalar	399	328	727

Tablo 2: Konuşmaların Konulara Göre Dağılımı

Konu	Kaç Kez Söz Alınmış
Bütçe Kanun Tasarısı	110
İş Kanun Tasarısı	66
Deniz İş Kanun Tasarısı	34
Çarşı ve Mahalle Bekçileri Hakkındaki Kanun Tasarısı	31
İşçi Hakları ve Sorunları	25
Köylüler ve Sorunları	24
Dış Politika	22
Gecekondu Kanun Tasarısı	20
Diğer	395
Toplam	727

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Meclis'te TİP'li vekiller tarafından 5 yıl boyunca toplam 727 kez söz alınmıştır. Sayısal olarak bakıldığında hakkında en çok söz alınan konunun Bütçe Kanun Tasarısı olduğu görülmektedir. İş Kanun Tasarısı ise ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye İşçi Partisi'nin programında ayrıntılı olarak ele alınan ve yayınlarla üzerinde en çok durulan konular olan dış politika, köylüler ve sorunları ile işçilerle ilgili sorunlar üzerine kaç kez söz alındığına bakıldığında, bu sayıların işçi hakları ve sorunları için 25; köylüler ve sorunları için 24; dış politika için 22 olduğu görülmektedir. İşçi sınıfının partisi olan TİP, temsil ettiği sınıfın sorunları ile yardımcı kuvvet olarak kabul edip kapsadığı bir diğer kesim olan köylülerin sorunlarına beş yıl boyunca Meclis konuşmalarında fazla yer vermemiştir. Oysa gerek yerel gerekse de genel seçim dönemlerinde yurt gezileri ya da radyo konuşmalarında tabanına seslenen Parti, işçi sınıfının ve diğer emekçi kesimin sorunlarına geniş yer ayırmıştır. Bu konuşmalardaki hitap şekliyle etkili bir muhalefet yürüten Parti'nin, emekçi sınıfın sorunlarını Meclis gündemine taşımış olması her ne kadar politik duruşuyla uyumlu olsa da bunlara Meclis konuşmalarında gereken ağırlığın verilmemesi, söz almaların daha çok gündemde olan kanun tasarıları üzerine olması beş yıllık süreç açısından bakıldığında bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Yukarıda verilen sayıların azımsanamayacak bir bölümünün, incelenen ilk bir yıllık süreci kapsadığı düşünüldüğünde ise parlamenter muhalefetin dile getirilişinde işçi hakları ve sorunları ile köylüler ve sorunlarını kapsayan konuların önemli oranda yer bulduğunu söylemek mümkündür. Zira ilk bir yılda yapılan konuşmalardan altısı işçi hakları ve sorunlarıyla, dokuzu köylüler ve sorunlarıyla ilgilidir. Bu sayıların beş yıl boyunca aynı konulara dair Meclis'te yapılan konuşmalar içindeki yeri göz önünde bulundurulduğunda bu önem açık biçimde ortaya çıkmaktadır.

Tabloda “Diğer” kategorisi ile sunulan ve çalışmamız dışında kalan konuları kapsayan bölüm 395 kez söz alındığını göstermektedir. Sınıflandırılmayacak kadar çeşitli olan bu söz alma eylemlerine konu olanlardan öne çıkanları şu şekilde saymak mümkündür: Türk parasının kıymetini koruma kanunu hakkında; İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hakkında; yasama dokunulmazlığı hakkında; TBMM Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu Raporundaki temenniler hakkında; çeşitli illere üniversite kurulması hakkında; TRT kanunu hakkında; Batman – İskenderun petrol boru hattı konusuna dair; Doğu illerindeki hastanelerde hekim bulunmadığına dair; Posof’ta yıkılan yüzlerce eve ve işsizlik yüzünden başlayan göçlere yönelik alınması gereken tedbirler hususunda; TBMM Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikası hakkındaki rapor hususunda; TBMM üyelerinin seçiminde uygulanan hükümler hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle; Y. Z. Bahadınlı’nın öğretmenlere huzur ve güven vermek ve hükümetin bu konudaki tutumunu eleştirmek üzere Anayasa’nın 88. md. uyarınca bir genel görüşme açılmasını talebi uyarınca; genel kurulun çalışma gün ve saatleri için düşünülen değişiklik uyarınca; parlamento binasında gece araştırma yapılması ile ilgili görüşmeler münasebetiyle; bazı suç ve cezaların affı hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle; maaş ve ücretlere geçici zam uygulamasına dair kanun tasarısı münasebetiyle; petrol konusunda araştırma yapılmasına dair önerge münasebetiyle; Anamur’da 6 öğretmenin işten el çektirilmesine ve 1 öğretmenin bakanlık emrine alınmasındaki gerekçeye dair soru münasebetiyle; deprem bölgesinde yapılan iş ve hizmetler hakkındaki Meclis araştırmasına dair önerge münasebetiyle; akşam teknik okulunda görevlendirilecek öğretmen ve personele ek ücret verilmesi hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle; gelir vergisi kanununda değişiklik yapılmasına dair kanunun ilgili maddesinde değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı münasebetiyle; yeniden

kurulacak vakıflar hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle; TSK Personel kanun tasarısı münasebetiyle; Kömür İşletmeleri Kurumu'na dair kanun tasarısı münasebetiyle; toplum zabıtası kurulması kanununa ek kanun tasarısı münasebetiyle; Elbistan olayları hakkında Meclis araştırması açılmasına dair önerge münasebetiyle; Ereğli demir çelik havzasındaki ocakların devletçe işletilmesi hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle; ulusal bayram ve genel tatiller hakkındaki kanunun ilgili maddesinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı münasebetiyle.

Konuşmaları incelemek amacıyla yapılan çalışma Meclis Genel Kurul Tutanak Dergileri üzerinden yürütülmüş; bu dergilere ise Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi'nden ulaşılmıştır.

Türkiye İşçi Partisi'nin bir sınıf partisi olarak üzerinde en çok durduğu konulardan birisi işçilerdir. Yayınlarda dile getirilen bu konunun Meclis konuşmalarına da yansıdığı görülmüştür. Bununla birlikte köylüye yönelerek, köylünün sorunlarına da yer veren Parti'nin yayınları dışında bu sorunları Meclis'te de dile getirildiği tespit edilmiştir. Parti'nin yayınlarında ve programında üzerinde en çok durduğu konulardan bir diğeri de dış politikadır. O dönem, özellikle Kıbrıs Sorunu'nun yakın bir zamanda patlak vermiş olması parti yayınlarında da konunun sıkça yer almasını sağlamıştır⁴⁹. Bu durum, sorunun Meclis konuşmalarına nasıl yansıdığı sorusunu akla getirmektedir. Buradan hareketle incelenen ilk bir yıla ait Meclis konuşmaları içinden, Parti'nin ideolojisini de belirleyen ana temalar doğrultusunda yukarıda anılan üç konu seçilmiş ve bunlar üzerine TİP'li vekillerin nasıl bir söylem geliştirdiğine bakılmıştır. Bu tez çalışmasının Parti'nin ideolojisi üzerine odaklanan ilk bölümünde de görüldüğü gibi temalar, “dış politika”, “topraksız köylülerin sorunları” ve “işçi hakları ve sorunları”ndan oluşmaktadır. İlk bir yılda bu

⁴⁹ Bkz. Sosyal Adalet Dergisi, 1964, 1., 4., 5., 6., 7. sayılar.

üç temayla ilgili 35 kez konuşulduğu görülmüştür. Bu konuşmalardan 19’u Parti adına, 9’u şahıs adına yapılmış, 1 kez de gündem dışı söz alınmıştır. Partili vekiller tarafından verilen önerge sayısı 5 iken, 1 kez de soru yöneltildiği görülmüştür. Araştırma kapsamında toplam 134 sayfalık konuşma incelemeye tabi tutulmuştur.

Temalar saptandıktan sonra Parlamento’daki konuşmalar üzerine söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Söylem analizi, “dil içinde kurulan farklı güç / iktidar ilişkilerinin kurulma süreçlerine ilişkin bir yöntem” (Van Dijk, 1998, Aktaran: İnal, 1996: 107) olarak ideolojik eğilimin ortaya çıkmasına olanak sağlar. TİP’in ideolojik olarak diğer partilerden farklı olmasının söylemlerine de yansıtacağı düşünülmektedir. Bu nedenle Parti’nin nasıl bir söylem geliştirerek politik muhalefetini kurduğunu belirleme amacı söylem analizinin yöntem olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

İdeolojik çözümleme yapılırken Teun Van Dijk esas alınarak, yazarın “Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım” makalesinde kullandığı yöntemden yola çıkılmış, çalışmanın dilsel çözümleme kısmında dört kategori oluşturularak bu kategorilere uygun temalar incelenmiştir. Kategoriler şunlardır: Kanıtsallık, karşılaştırma, kutuplaşma ve dil oyunlarına başvurma.

Araştırmada ilk kategori kanıtsallıktır. “Konuşmacıların bilgi ve düşünceleriyle ilgili birkaç delil sunduğu durumlarda bir tartışmadaki dünya görüşleri ya da iddialar daha akla yatkın görünür” (Van Dijk, 2003: 87). Dolayısıyla politik konuşmada kanıt gösterme inandırıcılığı arttırması bakımından etkili bir stratejidir. Bilgi ve delilleri sunmanın ise çeşitli yolları vardır. Bu kimi zaman sayısal verilerden yararlanma olabileceği gibi kimi zaman da uzman kişilerin ya da politikacıların görüşüne başvurma şeklinde olabilir. Türkiye İşçi Partili vekillerin konuşmalarında, kanıt sağlamak için başvuru yollarının “otorite”, “örnek göstererek açıklama” ve “sayı oyunları” şeklinde kategorilendirilebileceği görülmüştür. Van Dijk, “Bir tartışmadaki,

pek çok konuşmacı verdiği örneği desteklemek için birtakım otoritelerden, genellikle uzman veya ahlaki liderler olarak tanınan insanlardan söz etmeyi bir yardım aracı olarak kullanırlar” demektedir (2003: 80). Konuşulan konuyla ilgili olarak bir otoriteye başvurma konuşmada iknayı artıran etkili bir yöntemdir.

Kanıt sağlamada kullanılan ikinci yol ise örnek göstererek açıklamadır. “Genel geçerlerden çok somut örnekler vermek hem kolayca hayal edilebilme (bölümlü olay modelleri olarak) ve daha iyi hatırlanabilme hem de zorlayıcı deneysel kanıt biçimlerini akla getirme gücüne sahiptir” (Van Dijk, 2003: 88). Örnek gösterme savunulan konuyu akla yatkın hale getirmek için uygun bir stratejidir. İkna amacı söz konusu olduğunda örnek göstermenin bu amacı gerçekleştirmek için etkili bir yol olarak kullanıldığı görülmektedir. Retoriksel olarak ise “Somut örnekler, konuşmayı daha “canlı” hale getirir ve parlamento üyelerinin doğrudan deneyimlerine (seçmenlerin öyküleri) dayanıyorlarsa, sonuçta insanların temsilcisi olma rolünü ciddiye alan bir konuşmacının demokratik değerlerini de dolaylı olarak belirtir” (Van Dijk, 2003: 88).

Meclis konuşmalarında kanıt göstermede üçüncü yol ise sayı oyunlarına başvurma olarak tespit edilmiştir. Sayı oyununa başvurma stratejisi konuşmacının konuşmasında sayısal verilerden yararlanmasıdır. Sayısal verilerden yararlanma konuşmacıya güvenilirliği arttırdığı gibi tarafsız bir konuşma olduğu izlenimini yaratarak ikna sürecinde etkili bir rol oynamaktadır.

Çalışmada oluşturulan ikinci kategori karşılaştırmadır. Meclis konuşmalarında stratejik olarak karşılaştırmalardan yararlanıldığı ve dış politika, köylüler ve işçi sorunları temaları ile ilgili konuşmaların her üçünde de bu stratejinin kullanıldığı görülmüştür. Karşılaştırma kategorisinde, karşılaştırılanlar “BİZ” ve “ONLAR” şeklinde sınıflandırılırken; bir strateji olarak “ders olarak tarih” de kullanılmıştır. Van

Dijk, “Bir savda bugünkü durumun tarihte daha önce meydana gelmiş olaylarla karşılaştırılabilir olduğunu göstermek çoğu kez yararlıdır. Bu tür karşılaştırmalar tartışımsal zorlamaların adeta bir tarih yasası gibi kabul edildiği ‘tarihten alınan dersler’in daha genel temasına genellenebilir” demektedir (2003: 92).

Kutuplaşma ise çalışmada oluşturulan üçüncü kategoridir ve politik konuşmalarda sıklıkla kullanılan bir strateji olarak ortaya çıkmaktadır. Van Dijk, kutuplaşmayı ötekileştirme bağlamında ifade ederek şöyle söylemektedir: “Ötekilerle ilgili tartışmalarda pek az sayıda anlambilimsel strateji kutuplaşmış bilişlerin iç grup (BİZ) ve dış gruptaki (ONLAR) insanların sınıfsal bölünmesinin ifade edildiği kadar yaygındır” (2003:102). Tezde kutuplaşma Van Dijk’in ifade ettiği biçimde ele alınırken aynı zamanda biz – onlar sınıflandırması, olumsuz ötekini sunma, olumsal kendini sunma ve yadsıma stratejileri de kutuplaşma ile ilgili olarak kullanılmıştır. Olumsuz ötekini sunma politik konuşmada karşı tarafın tehdit olarak tanımlanmasına yönelik kullanılır. Bununla bağlantılı olarak olumsal kendini sunma ise Van Dijk’in ifadesiyle: “Dış grupların aşağılanmasıyla bağlantısı olsun ya da olmasın grup söylemi çoğunlukla başka bir genel strateji, yani iç grup kayırmacılığı ya da “olumsal kendini sunma” tarafından tanımlanır” (2003: 102). Yadsıma ise olumsuz ötekini sunma ve olumsal kendini sunma stratejilerinin bir bileşimidir. Çalışmada, hem karşılaştırma hem de kutuplaşma kategorisinde BİZ – ONLAR sınıflandırması yapılmıştır. Fakat bu iki farklı kategoride aynı ad altında yapılan sınıflandırmada aktörler farklıdır. Karşılaştırma kategorisinde “BİZ” ve “ONLAR”ı, temalarda yer alan aktörler oluşturmaktadır. Bu aktörleri Türkiye, Emperyalist Ülkeler, ABD, Üçüncü Dünya Ülkeleri, köylüler, işçiler, işverenler ve hükümet oluştururken; kutuplaşma kategorisindeki “BİZ” ve “ONLARI”ı ise TİP ve Hükümet oluşturmaktadır.

Çalışmada yer alan son kategori dil oyunlarıdır ve meclis konuşmalarındaki dil oyunlarının farklı stratejilerle kurulduğu görülmüştür. Konuşmalardaki dilsel özelliklerin ortaya konmasını amaçlayan bu kategori oluşturulurken, vekillerin Parlamento konuşmalarında ironi ve metaforlar, genelleştirme, kanı birliği, abartma, sözde bilgisizlik, eğretileme ve yinelemelere başvurdukları görülmüştür. Bizim iyi şeylerimizi, onların ise kötü şeylerini vurgulamanın bir aracı olarak ve inanırlığı arttırarak iknayı sağlamak amacıyla başvuru bu stratejiler dil oyunları kategorisinde ele alınacaktır.

1960'lı yıllar Türkiye'de anayasa değişikliği ile başlamış; yeni Anayasa sol için bir meşruiyet zemini yaratmıştır. Solda farklı fraksiyonların kendini gösterdiği 60'lı yılların ilk yarısında AP'nin tek başına iktidara gelmesi ise halkın 27 Mayıs'a bir tepkisi olarak düşünülmüştür. Bu dönemde siyasal hayatta yeni partiler boy gösterirken ülke gündemi bir taraftan da Kıbrıs Sorunu ile meşgul olmaktadır. Sorunun 1963 yılında patlak vermesi çözüm sürecinde Türkiye'nin istediği sonucu elde edememesi ABD ile ilişkilerin de ülke gündemine oturmasına neden olmuştur. Kıbrıs'a müdahale konusunda ABD'nin Türkiye'ye destek çıkmayacak olması bir yana NATO üzerinde de söz sahibi olması bununla birlikte Birleşmiş Milletler'de Türkiye'nin sorunun çözümü için destek bulamaması ülkeyi uluslararası alanda yalnızlığa itmiştir. Bu durum kamuoyunu uzunca bir süre meşgul etmiş ülkenin bağımsızlık ve güvenlik sorunu ile ilgili tartışmaları ortaya çıkarmıştır. 1965 – 1966 döneminde Meclis'te konu tartışılır hale gelirken, tapulama kanunu da Meclis'in diğer bir gündem maddesini oluşturmuştur. 27 Mayıs öncesi suçlularının ve Anayasa'yı çiğneyenlerin affını öngören bazı suç ve cezaların affı konusu ve bu konudaki kanun tasarısı ve bütçe görüşmeleri ise Meclis'in gündemini oluşturan diğer konulardır. Bu dönem birçok konu Meclis'te tartışılırken en hararetli tartışmaların, tapulama kanunu,

bazı suç ve cezaların affı konusu, bütçe tasarıları ve dış politika üzerine olduğu görülmüştür. Özellikle dış politikanın tartışılır hale gelmesinde Türkiye İşçi Partisi'nin katkısı büyük olmuştur. ABD ile ilişkilerin ekonomi üzerinde de belirleyici olduğu bu dönemde Türkiye'nin iç ve dış politikası ağırlıklı olarak bu doğrultuda belirlenmiş ve çalışmada Türkiye İşçi Partisi'nin ülke gündemine yaklaşım biçimi ele alınmıştır.

1. 1. Konuşmalarda Öne Çıkan Temalar

Meclis Genel Kurul Tutanak Dergileri'nden ilk bir yıla ait konuşmaların incelenmesi sonucunda vekillerin konuşmalarında öne çıkan temalar şu şekilde tespit edilmiştir: Dış politikayla ilgili olarak; “ulusal bağımsızlık ve anti-emperyalizm”, “milli menfaatler / ülke için doğru yolun tercih edilmesi”, “NATO yerine Üçüncü Dünya Ülkeleri ile işbirliği”; topraksız köylülerin sorunları ile ilgili olarak; “anti-feodalizm ve toprak reformu”, “Doğu sorunu” ve işçi hakları ve sorunları ile ilgili olarak da “iş güvenliği ve çalışma koşulları”, “grev ve toplu sözleşme hakları”, “ücretler ve yaşam standartları”.

1. 1. 1. Dış Politikanın Meclis Gündemine Taşınması

a. Ulusal Bağımsızlık ve Anti-Emperyalizm

Türkiye İşçi Partili vekillerin konuşmalarında ağırlık verdikleri temalardan birisinin ulusal bağımsızlık ve anti-emperyalizm olduğu görülmüştür. Meclis konuşmalarında ulusal bağımsızlık çoğunlukla NATO üyeliği ve ABD ile ilişkiler üzerinden tanımlanırken, emperyalizm karşılığında da ABD ile ilişkilerin öne çıktığı tespit edilmiştir.

Konuşmalarda ulusal bağımsızlıkla ilgili olarak dile getirilen bir konu Türkiye'deki ABD üsleridir. Genel olarak Amerika ile olan ikili antlaşmaların ülkenin

bağımsızlığını tehlikeye düşürdüğü iddiası etrafında örülen konuya dair konuşmalarda hükümetin bu konudaki tutumu eleştirilmiştir. Anlaşmalarla iktidarın iddia ettiği gibi Amerika ile dostluk ilişkileri kurulup bunların geliştirilmesinin amaçlanmadığı, Amerika'nın da böyle amaçlar gütmeyeceği, aksine bu ülkeye verilen üsler sebebiyle ülkenin bağımsızlığının tehlikeye düştüğü Çetin Altan⁵⁰'ın 13. 07. 1966 tarihli konuşmasında konuya dair bir örnek verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Altan şöyle konuşmuştur:

27 Mayıs 1966 günü Devrim kutlama töreninde, Adana'da Türkiye Cumhuriyeti Devleti valisinin yanında, oradaki İncirlik hava üssünün Amerikan Albayı tebrik kabul ediyor Türkiye'de. E bunun dostlukla, Türkiye'nin Amerika'sız yalnız kalacağı iddiasıyla bir ilgisi olamaz. Ve böyle bir şey yeryüzünde ne görülmüştür ne işitilmiştir; bağımsız bir devletin kendisine ait bir bayramında bir yabancı devlete mensup bir askerin vali ile birlikte tebrik kabul etmesi... (TBMM Tut. Der., 1966, B. 110, O. 1, s.692).

Türkiye'nin bağımsızlığını gölgeye düşürdüğü iddiası ile karşı çıkılan Amerika ile yapılan ikili anlaşmalar ve bu ülkeye verilen üsler dışında ulusal bağımsızlıkla ilgili olarak öne çıkan bir diğer konu da uluslararası kuruluşlara üyeliktir. Tarık Ziya Ekinci⁵¹ tarafından parlamentoda gündeme getirilen bu konu, Milletlerarası Para Fonu ile İmar ve Kalkınma Bankası'na katılmak için Hükümete yetki verilmesine dair kanunun değişik ikinci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı ile

⁵⁰ Çetin Altan TİP'in 2. Dönem İstanbul milletvekilidir. Seçimlere bağımsız olarak katılmış, milletvekili seçildikten sonra da TİP'e geçmiştir. Hukuk Fakültesi mezunu olan Altan gazeteci ve yazardır (Salman, 2004: 436). TİP'in parlamento yıllarında etkili bir isim olan ve muhalefet tarzıyla ses getiren yazar, düşüncelerinden dolayı "komünist" olarak nitelendirilip sözlü ve fiziksel saldırılara maruz kalmış hatta dokunulmazlığının kaldırılması için yasa tasarısı hazırlanmıştır.

⁵¹ Ekinci, Türkiye İşçi Partisi içinde önemli ve dikkate değer isimlerden bir tanesidir. Doktor olan Ekinci, Diyarbakır'dan 2. Dönem milletvekilidir. 1963 yılında TİP'e üye olarak Genel Sekreterliğe getirilmiştir (Salman, 2004: 437). TİP'in "emekçi halkın ve aydınların her ana davada olduğu gibi maddi ve manevi alanda sömürülen Doğu'nun meselesini de çözmek için birleşeceği" yönündeki kararları ve Kürt Sorunu'nu kabulü bu amaçla yaptığı Doğu Mitingleri ses getiren eylemler olmuştur. Bu süreçte etkili bir isim olan Ekinci, sonraki dönemlerde de konuyla ilgili çalışmalarını sürdürerek Demokratik Uzlaşma ve Kürt Sorununda Çözüm Girişimi adlı bir sivil toplum örgütünün de kurucusu ve yöneticisi olmuştur.

ilgilidir. Tarık Ziya Ekinci'nin şahsı adına söz aldığı bu konuşma, görüşülmekte olan tasarının aleyhine oy kullanılmasını istemeye yöneliktir. Ekinci'nin aleyhte oy kullanılmasını istemesinin sebebi ise bu iki uluslararası kurumun kalkınmayı ve sanayileşmeyi engelleyerek, Türkiye'nin bağımsızlığını ihlal edici sonuçlar doğuracağı iddiasıdır (TBMM Tut. Der., 1966, B 122, O. 1, s.788, 791 – 792).

ABD'nin Kıbrıs konusundaki baskıları da ulusal bağımsızlık teması ile ilgili olarak öne çıkan bir diğer anlamlandırma çerçevesidir. Tarık Ziya Ekinci 05. 01. 1966 tarihli konuşmasında şöyle demektedir:

...Amerika Birleşik Devletleri yetkililerinin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ne Kıbrıs konusunda verdikleri direktif ve tavsiyelere bakılacak olursa, Devletler Hukuku'nun sarıh olarak tayin ettiği bütün milletlerin uyumaya mecbur olduğu bu kuralların çiğnendiği, adeta Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin bağımsız bir şekilde hareket etmesine ve bağımsızlığın icap ettirdiği tarzda bir yol tutmasına müsaade edilmek istenmediği gibi bir netice bir mana çıkmaktadır (TBMM Tut. Der., 1966, B. 31, O. 1, s.229).

Parti adına konuşan Tarık Ziya Ekinci Kıbrıs Sorunu ile ilgili olarak Türkiye'nin oturmuş bir görüşü olmadığını ifade etmiş, bu doğrultuda dış politikanın yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kıbrıs'ın askerden temizlenerek milletlerarası garanti altında tarafsızlaştırılması ve her iki cemaatin eşit haklarına dayanan federatif, bağımsız bir ülke haline getirilmesi gerektiğini söyledikten sonra hükümetten Kıbrıs Sorunu'nun çözümü amacıyla Türkiye İşçi Partisi adına belli isteklerde bulunan Ekinci, hükümetin Kıbrıs Hükümeti'ni gayrimeşru bir hükümet olarak ilan etmesi ve bu hükümetle bütün ilişkilerini kesmiş olduğunu beyan etmesi gerektiğini belirtmiştir (TBMM Tut. Der., 1966, B. 31, O. 1, s.231).

Konuşmalarda bağımsızlık, anti-emperyalizmle birlikte vurgulanan bir tema olmuştur ve anti-emperyalizm yine ABD ile ilişkiler üzerinden tanımlanmıştır. Türk Halkı'nın Kurtuluş Savaşı'yla emperyalist devletleri yenilgiye uğratarak yeni bir

devlet yarattığı ve bu başarısıyla da bağımsızlık mücadelesi veren diğer halklara örnek olduğu; fakat gelinen dönemde izlenen dış politikanın geçmişte kazanılan bu başarıların tam aksi yönünde olduğu vurgulanarak Atatürk Dönemi dış politikasına dönmenin gerekliliği vurgulanmıştır. Türkiye'nin, Kurtuluş Savaşı yıllarında emperyalizmle mücadelesinde Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne örnek olurken Atatürk'ün ölümünden sonra ABD ile kurduğu ilişkilerin ve yapılan anlaşmaların emperyalizmle işbirliği izlenimi vermesi nedeniyle bu ülkelerde hayal kırıklığı yarattığı belirtilmiştir. Türkiye'nin uluslar arası alanda emperyalist ülkelerle işbirliği yapan değil; onlara karşı mücadele eden bir ülke olması gerektiği ifade edilmiştir. Emperyalizm karşıtlığının tarihsel olaylarla ilişkilendirilerek tanımlandığı konuşmalarda Atatürk Dönemi'nden örnekler verilmiştir.

Emperyalizme karşı gereken tavrı almanın Kıbrıs Sorunu'nun Türkiye lehine çözümüne de yardımcı olacağının anlatıldığı konuşmalarda, çözüm için emperyalist ülkeler yerine soruna taraf olan ülkelerin katılacağı bir yuvarlak masa toplantısının yapılması gerektiği dile getirilmiştir. Bununla birlikte emperyalizm karşıtlığı sadece Kıbrıs Sorunu çerçevesinde tanımlanmamıştır. Emperyalist tehditlerin ülke ekonomisini de etkilediği konuşmalarda dile getirilen bir diğer bağlamsal özelliktir. Buna bir örnek 24. 02. 1966 tarihli Milli Savunma Bakanlığı bütçe görüşmeleri sırasında Milletvekili Muzaffer Karan'ın konuşmasından verilebilir: “Silahlı kuvvetlerimiz NATO stratejisinde bulunmaktadır. Oysa, NATO stratejisine bile Amerika yön vermektedir. Ekonomik ve askeri potansiyelimiz dolaylı yoldan Amerika'nın emperyalist çıkarlarına göre kullanılmak istenmektedir” (TBMM Tut. Der., 1966, B 55, O. 2, s.469) diyerek konunun önemini belirten Karan, Amerika'nın Türkiye'ye sattığı silahların kullanılmasına izin vermemesinin ülkeyi ekonomik kayba götürdüğünü iddia etmiştir.

Parti'nin programında ve yayınlarında da dış politikada önem verilen temalardan ikisini bağımsızlık ve anti-emperyalizm oluşturmaktadır. “Yüzde yüz milli, bağımsız ve barışçı bir dış politika amaçlayan TİP, uluslararası ilişkilerde eşitlikten yana, emperyalizme ve sömürgeciliğe karşıdır” (TİP Seçim Bildirisi, 1965: 6; TİP Haberleri, 16 Mayıs 1968: 1 – 3; TİP Seçim Bildirisi, 1968 Aktaran: Ünsal, 2002: 140) ifadelerini seçim bildirilerinde dile getirmiştir. Programında, bağımsız, milliyetçi ve emperyalizm karşıtı bir dış politikayı savunun TİP'in politik tavrının Meclis konuşmalarına da yansıdığı görülmüştür. Konuşmalarda, bağımsızlık ve anti-emperyalizm temasının öne çıkmış olması, “anti-emperyalist ve milliyetçi bir Kemalizm” anlayışını benimseyen Parti'nin (Ünsal, 2002: 118) ideolojisinin Meclis'e de yansıdığının bir göstergesidir.

b. Milli Menfaatler / Ülke İçin Doğru Yolun Tercih Edilmesi

Milli menfaatler temasının Partili vekillerin konuşmalarında yer alış biçiminin ulusal bağımsızlık temasıyla bağlantılı olarak ve hükümetin Kıbrıs politikasını eleştiri çerçevesinde şekillendiği görülmüştür. Konuşmalarda milli menfaatler, Kıbrıs politikası ve ABD ile ilişkiler üzerinden tanımlanmıştır. Kıbrıs politikasının tahlil edilerek izlenecek yolun doğru tercih edilmesi gerektiği bunun için de Kıbrıs'ın geçmişinin ve sorundaki tarihsel sürecin göz önünde bulundurulması zorunluluğu vurgulandıktan sonra Türkiye'nin milli menfaatlerinin bağımsız bir Kıbrıs'ın kurulmasında olduğu konuşmalarda öne çıkmaktadır.

Konuya dair ilk konuşmayı Mehmet Ali Aybar⁵² 07.11.1965 tarihinde yapmıştır. Konuşmasında, sorunun nereden çıktığına, nasıl bu noktaya geldiğine

⁵² Parti'nin ideolojisi ve örgütlenmesi üzerinde çok etkili bir isim ve Parti içi muhalefetin doğmasının sebeplerinden birisi olan Genel Başkan Mehmet Ali Aybar (1908 – 1995), aktif siyasete 1962 yılında TİP Genel Başkanlığı'na seçilmesiyle birlikte girmiştir. 1962 – 1970

değinen Aybar, Kıbrıs Meselesi'nde Birleşmiş Milletler'de alınan kararlara kadar geçirilen safhaların tahlil edilmek zorunda bulunulduğu, bundan sonra da “kaybedilmekte” olan Kıbrıs Davası'nın kurtulma imkanlarının ve ülkenin elindeki kozların gerçekçi bir açıdan tespit edilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Ada'nın jeopolitik konumu ve kültürel açıdan Türkiye'ye bağlı bulunması, 300 yıl kadar Türk hakimiyeti altında kalması gibi unsurlara değinerek, Kıbrıs'ın 19. yüzyılda uluslararası alanda dikkatleri üstüne çektiği, Türkiye'nin ise soruna 1954 – 1955 yıllarında taraf olduğu ve bu dönemlerde İngiltere'nin Londra Konferansı'nı toplayıp kendi niyetini de belli ederek Ada'daki üslerini koruma arzusu içerisinde olduğu, Aybar'ın konuşmasında dile getirdiği unsurlardır. Bu tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda soruna NATO, ABD ya da İngiltere bünyesinde çözüm aramanın ülkenin çıkarlarıyla çatıştığını vurgulayan Aybar bunun nedenini de bu ülkelerin daima kendi çıkarlarını koruma çabası içerisinde olduklarını, tarihin bunu gösterdiğini belirterek ifade etmiştir. Bu konuşma ve dış politikayla ilgili yapılan bütün konuşmalarda Türkiye'nin milli menfaatleri bağımsız bir Kıbrıs'ın kurulması üzerinden tanımlanmıştır. Partinin politik duruşu doğrultusunda milli menfaatlerin tanımını Genel Başkan Mehmet Ali Aybar şöyle yapmıştır:

... TİP, milli menfaatlerimize ve Kıbrıs'taki Türk menfaatlerine en uygun çözüm şekli olmak üzere Kıbrıs'ın yabancı üslerden temizlenmesini, silahsızlandırılmasını ve milletlerarası garanti altında her iki topluluğun haklarına eşit saygı gösteren bağımsız, federatif bir devlet olmasını teklif etmektedir. Ve TİP yalnız, ilgili tarafların yani Türkiye'nin, Yunanistan'ın ve

yılları arasında Türkiye İşçi Partisi'nin; 1975 – 1979 yılları arasında ise Sosyalist Devrim Partisi'nin Genel Başkanlığı'nı yapmıştır. TİP'in 2. ve 3. dönem İstanbul milletvekilidir (Salman, 2004:436). Aybar'ın sosyalizmle ilgili fikirleri ilk olarak, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doçent olarak görevini sürdürdüğü yıllarda, özellikle 1945 yılında Vatan Gazetesi'nde yazdığı yazılar çerçevesinde somutlaşmıştır. Aybar'ın yazmış olduğu yazılar nedeniyle üniversitedeki görevine CHP yönetimince son verilmiştir. 1960'ların sonuna doğru geliştirdiği “hürriyetçi sosyalizm” kavramı Türkiye sol düşünce tarihi açısından önemli olmuştur. Aybar, 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren örgüt sorunu ve bürokratikleşme üzerine yoğunlaşmıştır (Özman, Toplum ve Bilim, 1998: 136 – 137).

Kıbrıs'taki Türk ve Rum topluluklarının temsilcileriyle, Birleşmiş Milletler'den bir temsilcinin bir yuvarlak masa toplantısı yapmasını uzun zamandan beri teklif etmekte ve hükümetlerden talep etmektedir (TBMM Tut. Der., 1965, B.7, O.1, s. 179).

Milli menfaatlerle ilgili olarak değinilen bir konu da yabancı ülkelerle yapılan dostluk anlaşmalarıdır. Konuya dair iki konuşmayı da Tarık Ziya Ekinci 22. 07. 1966 tarihinde yapmıştır. İlk konuşma Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanan anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair (TBMM Tut. Der., 1966, B.117, O. 1, s.380 – 381); ikinci konuşma da Türkiye Cumhuriyeti ile Tunus Cumhuriyeti arasında 25 Şubat 1964 tarihinde Ankara'da imzalanmış olan Kültür Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı üzerine yapılan konuşmadır (TBMM Tut. Der., B. 117, O. 1, s.392 – 393).

Partililerin, ABD ile yapılan ikili anlaşmalara Türkiye'nin bağımsızlığını tehlikeye düşürdüğü için milli menfaatlere aykırı olduğu gerekçesiyle karşı çıktıkları görülürken, ABD, İngiltere gibi emperyalist ülkeler dışındaki ülkelerle yapılan dostluk ve kültür anlaşmalarını ülkenin menfaatleri açısından olumlu buldukları görülmüştür. Dış politikayı, Kemalist bir bakış açısıyla değerlendiren Parti, milliyetçi bir anlayışı benimsemiştir. Parti programı ile uyumlu olan bu anlayışın milli menfaatler teması ile ilgili olarak da Meclis konuşmalarında kendini gösterdiği görülmüştür.

c. NATO Yerine Üçüncü Dünya Ülkeleri ile İşbirliği

Partili vekillerin konuşmalarında NATO yerine Üçüncü Dünya Ülkeleri ile işbirliği temasının da diğer iki temada olduğu gibi Kıbrıs Sorunu'nun çözümü

çerçevesinde ele alındığı görülmüştür. Soruna çözümün NATO bünyesinde aranmasının ülkeye bir katkı sağlamayacağı; aksine bu durumun Türkiye'nin elini kolunu bağlayarak sorunun Türkiye lehine çözümünü zorlaştıracak konuşmalarda dile getirilmiş ve hükümetin bu konudaki tutumu eleştirilmiştir. Türkiye'nin NATO'ya üye olmasının Üçüncü Dünya Ülkeleri ile olan ilişkilerini bozduğunun iddia edildiği konuşmalardan birinde dış ilişkilerin iyi gitmemesinde yıllardan beri hükümetlerin sürdürdüğü olumsuz politikanın etkili olduğu belirtilmiştir. (M. A. Aybar, TBMM Tut. Der., 1965, B. 28, O. 12, s.27 – 33). Partili vekillere göre Kıbrıs Meselesi'nin Türkiye lehine çözüme kavuşamamasında NATO'ya üye olunmasının etkisi büyüktür. NATO üyeliği bir taraftan Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu ile ilgili bağımsız hareket etmesini önlerken diğer taraftan da Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin desteğinin kaybedilmesine sebep olmaktadır. Ayrıca, NATO üyeliği ve NATO'ya emperyalist bir ülke olan ABD'nin komuta etmesi, Türkiye'nin bu ülkenin sözünden çıkamaması, kurtuluş savaşı yaparak bağımsızlığını kazanan bir ülke olan Türkiye'yi örnek alan ve bu yolda ilerleyen Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin, Türkiye'ye olan inançlarını kaybetmelerine sebep olmuştur. Dolayısıyla Birleşmiş Milletler'de Kıbrıs Sorunu'nun çözümü konusunda yapılan müzakereler sırasında Türkiye'nin, bu ülkelerin desteğini alamamış olduğu ve sorunun çözümünde yalnız kaldığı belirtilerek NATO yerine Üçüncü Dünya Ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği savunulmuştur.

Partili vekillerin konuşmalarında NATO üyeliği yerine Üçüncü Dünya Ülkeleri ile işbirliği teması, Johnson Mektubu ile ilgili olarak da değerlendirilmiştir. Partililer tarafından Johnson'un Mektubu, NATO stratejisini benimsemenin ülke için doğru bir yol olmadığının kanıtı şeklinde değerlendirilmiştir. Mektubun içeriğinde yer alan ifadelerle dayanarak Türkiye'nin Kıbrıs'a bir müdahalesi söz konusu olduğu takdirde NATO'nun bu durum karşısında kayıtsız kalacağı çünkü ABD'nin üzerinde söz sahibi

olduğu bir örgüt olmasının buna neden olacağı belirtilerek mektup bu durum için kanıt gösterilmiştir.

1. 1. 2. Topraksız Köylülerin Sorunlarının Meclis Gündemine Taşınması

a. Anti-Feodalizm ve Toprak Reformu

Anti-feodalizm ve toprak reformu köylüye dair konuşmaların içeriğini oluşturan önemli bir konudur. Konunun, gerçek yaşamlar üzerinden, topraksızlığın ve toprak ağalarının köylülerin yaşamlarını sıkıntıya soktuğu iddiası ile ilişkilendirilerek tanımlandığı görülmüştür. Konuşmalarda, ilgili Anayasa maddelerinin de referans alınarak toprak reformunu gerçekleştirmenin bir zorunluluk olduğunu, konuşmacıların özellikle vurguladıkları görülmüştür.

Anayasa'nın toprak reformuyla ilgili olan 37. ve 38. maddeleri açıklanarak hükümetin bunları görmezden geldiği ve Anayasa'yı ihlal ettiği iddiasında bulunulmuştur. Hükümetin kadastro işlerinin tamamlanamamasını gerekçe göstererek toprak reformunu uzun bir zamana yaymasının aslında bu reformu yapmak niyetinde olmadığının bir kanıtı olduğunu iddia eden Yunus Koçak, topraksız ve az topraklı köylünün en kısa sürede toprak mülkiyetine kavuşturulması gerektiğini ve Anayasa'nın da bunu gerektirdiğini belirterek şöyle demiştir:

Muhterem arkadaşlar, Anayasamız'ın 37. maddesini bir kere daha okuyalım. Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan ve yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlarıyla gereken tedbirleri alır. Kanun, bu amaçlarla değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini gösterebilir. Devlet, çiftçinin işletme araçlarına sahip olmasını kolaylaştırır. Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesini veya diğer toprak servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz (TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.345).

Anti-feodalizm ise toprak ağalarının köylüyü sömürüsü üzerinden betimlenmiştir. Köylünün, topraksızlık yüzünden büyük toprak sahiplerinin yanında

ortakçı olarak çalıştığı, bu durum ise hükümetin konuya gereken önemi vermeyerek hatta toprak ağalarının çıkarına işler yaparak köylüyü topraksız bırakmasının bir sonucu olduğu vurgulanmıştır. Bu iddiaya Yunus Koçak'ın konuşmasından bir örnek vermek mümkündür:

33. maddeye göre toprak sahibi olanların bu kanuna dayanarak yüzer parçalık dönümler halinde hazine arazisini veya sahipsiz araziye namlarına tescil ettirmek imkanı var mıdır? Eğer varsa, bu kanunun tatbikatı toprak reformunu zaten önleyecek ve imkansız hale getirecek bir teklif ve kanundur (TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.354).

Koçak, konuşmasında toprak sahibi olanların hazine arazisini veya sahipsiz araziye namlarına tescil ettiremeyeceklerini, tasarının buna izin vermediğini ifade etmek istemiştir. Zira toprak reformu kanun tasarısı, topraksız veya az topraklı köylüyü yeterli toprağa kavuşturmayı amaçlamakta, bunun için de hazine topraklarının veya sahipsiz toprakların dağıtılmasını öngörmektedir. Fakat, hükümetin büyük toprak sahiplerine hazine arazisinden mülk edinme konusunda göz yumması, toprak reformu kanun tasarısının zaten baştan uygulanamayacak bir şekilde kanunlaşacağı anlamına gelmektedir. Koçak, konuşmasında hükümetin, bu konuda büyük toprak sahiplerine toleranslı davrandığını iddia etmektedir.

Köylülerle ilgili Meclis'te son konuşma ise 27. 07. 1966 tarihinde Kemal Nebioğlu tarafından yapılmıştır. Köylü ve çiftçilerin Ziraat Bankası'na ve Tarım Kredi Kooperatiflerine olan borçlarının taksitlendirilmesi hakkındaki kanun teklifinin geçici komisyon raporu münasebetiyle konuşan Nebioğlu, konuşmasında bu raporun reddedilmesi gerektiğini belirterek, bunun gerekçesini de kabul edilmesi halinde çiftçinin zor durumda kalacağına bağlanmıştır (TBMM Tut. Der., 1966, B. 116, O. 1, s.313).

Konuşmalarda, köylülerin başlıca sorunu olarak gösterilen yetersiz toprak ya da hiç toprağa sahip olamama dışında köylülerin sorunlarını oluşturabilecek konular

olan ürünlerin taban fiyat uygulaması, tohum alımları, gübreleme vs. ile ilgili herhangi bir temanın gündeme getirilmediği tespit edilmiştir.

Meclis'te Türkiye'deki toprak rejiminin ve topraksızlığın getirdiği sorunların tarihsel olarak anlatıldığı bir konuşmanın da yapıldığı görülmüştür. Bu konuşmayı Yahya Kanbolat yapmıştır. Türkiye'deki toprak hukuk rejimine değinen ve bunu medeni kanun öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayırarak anlatan Kanbolat, oldukça ayrıntılı bir konuşma yaparak Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nden itibaren değişikliklerle süregelen toprak rejimi hakkında bilgi vermiştir⁵³.

b. Doğu Sorunu

Doğu Sorunu, TİP için oldukça önemli olan konulardan birisidir. Hatta “Doğulular” olarak içinde ayrı bir grubun olduğu Parti'yi, yöneticileri, “emekçi halkın ve sosyalist aydınların, maddi ve manevi alanda sömürülen Doğu'nun meselelerini de çözmek için birleşecekleri tek siyasi kuruluş” olarak tanımlamaktadır (Ünsal, 2002: 8). Doğu Sorunu, aslında “Kürt Sorunu”nu ifade etmektedir; fakat partililer bunu açıkça dile getirememişlerdir. Sorun, Parti'nin programında ve yayınlarında da Doğu Sorunu olarak ele alınmıştır ve sosyal, kültürel ve ekonomik olmak üzere birçok açıdan değerlendirilmiştir. Çalışmamızda ise Doğu Sorunu, topraksız köylülerin sorunları teması çerçevesinde ele alınmıştır. Böyle bir sınırlamaya gidilmesinin nedeni ise Parti'nin program ve yayınlarından yola çıkarak, köylüler, işçiler ve dış politikanın, tematik eğilimler olarak belirlenmiş olmasıdır. Dolayısıyla, Doğu Sorunu program ve yayınlarda birçok açıdan değerlendirilmiş olmakla birlikte çalışmada sadece topraksız köylülerin sorunları ile ilgili olarak ele alınmıştır.

⁵³ Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, 1966, B. 87, O. 2, . 157 – 161.

Parti için önemli olan bu meselenin meclis konuşmalarına köylülerin kredi borçları üzerinden yansıdığı görülmüştür. Meydana gelen doğal afetler nedeniyle uğranılan, maddi zararlar bu bölgedeki köylülerin sorunları olarak betimlenmiş bu zararların karşılanması konusunda hükümetin gösterdiği tutum eleştirilmiştir. Konuya dair konuşmayı Adil Kurtel, 24. 06. 1966 tarihinde yapmıştır. Kars, Erzurum ve Tunceli civarında meydana gelen kuraklık sonucu dağıtılan buğdayla ilgili borcun affına dair yapılan konuşma, Doğu'nun mahrumiyet bölgesi olduğu ve o zamana kadar gelen bütün hükümetlerin bu bölgeye gereken önemi vermediği etrafında kurulmuştur. Konuşmanın devamında buğdayın, bir kısım vatandaşa borçlandırılarak bir kısmına da hibe yoluyla verilmesinin büyük bir adaletsizlik olduğundan söz eden Kurtel, hükümetten bu durumun düzeltilmesi için istekte bulunmuştur (TBMM Tut. Der., 1966, B. 101, O. 1, s.222). Doğu Sorunu, köylülerin sorunları çerçevesinde tanımlanmış olmasına karşın, bu konuşmada, altında “geri kalmışlık” imasını da barındırmakta ve kültürel, ekonomik, sosyal boyutları da dahil olmak üzere aslında sorunun genelini ifade etmektedir. Zira, “mahrumiyet bölgesi” betimlemesi bu anlamı açığa çıkarmaktadır.

1. 1. 3. İşçi Hakları ve Sorunlarının Meclis Gündemine Taşınması

Meclis'te işçilere dair yapılan konuşmalarda öne çıkan tema işçi hakları ve sorunlarıdır. İşçi hakları ve sorunlarının ise “İş Güvenliği ve Çalışma Koşulları”, “Grev ve Toplu Sözleşme Hakları” ve “Ücretler ve Yaşam Standartları” üzerinden tanımlandığı görülmüştür.

a. İş Güvenliği ve Çalışma Koşulları

İş güvenliği ve çalışma koşulları temasına dair yapılan konuşmalarda, iş kazaları sonucu meydana gelen ölüm ve yaralanma olayları ile işçilerin sosyal

sigortalardan faydalanamaması nedeniyle mağdur duruma düşmeleri konuşmacılar tarafından öne çıkarılan sorunlardır.

Türkiye İşçi Partisi adına Meclis'te iş güvenliği ve çalışma koşulları teması ile ilgili yapılan ilk konuşma 02. 12. 1965 tarihinde Kemal Nebioğlu tarafından Zonguldak Kozlu'da meydana gelen grizu patlaması nedeniyle gündem dışı söz alınarak yapılmıştır. Patlamada, 9 işçinin öldüğü ve 9 işçinin de yaralandığı hatırlatılarak hükümetin gerekli tedbirleri almadığı geçmiş hükümetlerin bakanlarının verdikleri bilgilerden faydalanılarak ifade edilmiş, bundan sonra böyle olayların yaşanmaması için hükümet göreve çağırılmıştır (TBMM Tut. Der., B. 43, O. 1, s.663).

Hükümetin iş hayatına güven verecek gerekli kanun tedbirlerini almadığı yönünde suçlamaların yapıldığı konuşmalarda bütün işçilerin sosyal sigortalardan yararlandırılması gerektiği belirtilmiştir. İstanbul Taşlıtarla'da çalışma koşullarının yetersiz olduğu, iş güvenliğinin bulunmadığı bir şişe cam imalathanesinde meydana gelen patlamada ölen beş işçinin sigortasız olduğu gerekçesiyle ailelerine tazminat verilmediği (R. Kuas, TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 1, s.389) örnek olarak gösterilmiştir. Hükümetin işverenin usulsüzlüklerine göz yumduğu gerekçesiyle suçlandığı konuşmalardan birinde Rıza Kuas⁵⁴, maden ocaklarında meydana gelen ve iş emniyetinin olmamasından kaynaklanan grizu patlamalarının sorumlularının cezalandırılması için Hükümet'in nasıl bir tavır içinde bulunduğunu sormuş ve işçinin çalışma şartları ile sıhhati ve hayatı ile hükümetin ilgisiz olduğunu iddia etmiştir (TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.389). İş güvenliği ve çalışma koşullarının iş kazaları üzerinden tanımlandığı konuşmalarda hükümetin sorumsuz davranmakla suçlandığı görülmüştür.

⁵⁴ Rıza Kuas 2. dönem Ankara, 3. Dönem İstanbul milletvekilidir. Lastik-İş Sendikası Genel Başkanlığı yapmış, 1967 yılında Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) kuruluşunda aktif olarak yer almıştır. 1968 yılında Kuas'ın öncülüğünde Lastik-İş Türkiye'deki ilk işyeri işgalini gerçekleştirmiştir.

b. Grev ve Toplu Sözleşme Hakları

İşçi haklarının grev ve toplu sözleşmeler üzerinden de tanımlandığı görülmüştür. Konuya iki farklı konuşmada değinilirken işçilerin özel sektör tarafından sömürülmesi bazı nedenlere bağlanmıştır. Sendikalar Kanunu, toplu sözleşme ve grev hakkının kullanılmasının önündeki engelleri Rıza Kuas yaptığı konuşmasında şöyle açıklamaktadır:

...Bir kere işçi haklarını korumak için, Anayasa'nın emri gereği çıkarılan sendikalar, grev ve lokavt hakları ile ilgili 274 ve 275 sayılı kanunların birçok hükümleri Anayasa'ya aykırı olarak işçinin işverenle pazarlık ve onu daha iyi çalışma şartlarını düzenlemeye zorlayacak hakları sınırlamıştır. İkinci olarak grev hakkı kısıtlanmıştır. Grev yapmak için uzun formalite ve zaman lazımdır. ... Üstelik Hükümet karara bağlanmış ya da fiilen devam etmekte olan grevleri, milli güvenlik gerekçesiyle her zaman ertelemek hakkını haizdir ve bu hakkını, grevin milli güvenlikle hiçbir alakası olmadığı yerlerde de kullanmaktadır (TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.387).

Gündem dışı söz alarak yaptığı bir başka konuşmasında yine Rıza Kuas İzmir'de yapılan grev sonunda meydana gelen arbede ilgili olarak hükümetin grevi engelleme girişimlerinin bu duruma sebebiyet verdiği iddiasında bulunmuş, işçileri bakanının da olaylarla ilgili olarak Türkiye İşçi Partisi'ni suçlamasına tepki göstererek, bu suçlamaların kasıtlı olarak yapıldığını iddia etmiştir (TBMM Tut. Der., B. 43, O. 1, s.663 – 665).

İşçi sorunlarının grev ve sendikalar üzerinden tanımı yapılırken bir taraftan işçinin bu hakkı kullanmasına neden izin verilmediği sorgulanmış, diğer taraftan da hükümete yönelik suçlayıcı bir tavır sergilenmiştir.

İşçilerin grev ve toplu sözleşme yapabilmelerinin onlara verilmiş yasal bir hak olduğunun vurgulandığı konuşmalarda bu hakların kullanılmasının hükümet tarafından engellendiği; oysa kanuna aykırı bir biçimde işverenin lokavt yapmasına hükümetin

izin verdiği eleştirisi, konuşmalarda ön plana çıkmıştır. Partililer olarak Anayasa'ya aykırı olan lokavtın her zaman karşısında olduklarını belirten vekillerden Rıza Kuas, Parti adına yaptığı konuşmasında şöyle demiştir:

Özel sektörden yana olan Demirel Hükümeti, bu lokavtları önlemediği gibi topluca işten atılmalar dolayısıyla sefalete terk edilen ve aylarca yevmiyesini alamayan işçilerin bu haklarını alabilmesi için yeterli bir çare düşünmemiştir. Yine bu kanunlar işverenlere sadece para cezası tanırken, işçilere ve sendikacılara para ile birlikte hapis cezası vermektedir” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.388).

İşçilerin çalışma koşulları ve ücretleri ile ilgili taleplerini işverenin göz ardı etmesi durumunda grev hakkının doğuyor olmasının vurgulandığı konuşmalarda bu hakkın kullanılamaması, hükümetin engelleyici birtakım tedbirler almasına bağlanarak, kanunlara aykırı bir tavır takındığı belirtilmiştir. Grev hakkının engellenmesinin sendikacılığa da darbe vuracağının belirtildiği konuşmalarda Hükümet, kamu sektöründe çalışan işçileri memur statüsünde sayarak onları grev yapma hakkından yoksun bırakmakla suçlanmıştır.

İşçi hakları ve sorunlarının, grev ve toplu sözleşme hakları üzerinden tanımı, bu hakların işçilerin daha iyi koşullarda çalışma ve yaşamaları için işverene karşı güçlü olmalarını sağlayan anayasal bir hak olduğu; fakat bunun Hükümet tarafından mümkün olduğunca engellenmeye çalışıldığı belirtilerek yapılmıştır.

c. Ücretler ve Yaşam Standartları

İşçi hakları ve sorunlarının tanımlandığı bir diğer konu da işçi ücretleri ve yaşam standartlarıdır. İşçilere verilen ücret ve ikramiyelerin yetersiz olması hatta bazı memur ve işçilere verilmemesi ve fazla mesai ücretlerinin ödenmemesi üzerinden tanımlanan işçi sorunlarında, konuyla ilgili olarak hükümetin gerekli tedbirleri almadığı belirtilmiştir.

Ücretler ve yaşam standartları ile ilgili konuşmalarda en çok Devlet Demiryolları işçilerinin bu konudaki sorunlarına değinildiği görülmüştür. Parti adına yapılan bu konuşmalarda işçilerin iş güvenliği ve çalışma koşulları TCDD personelinin maaş ve ikramiyeleri, fazla mesai ücretleri, çalışma koşulları, bayram ve pazar tatilleri, konut sorunları gibi konulara değinilerek halkın yararına getirilen her kanundan yana olunacağı belirtilmiştir. Konuyla ilgili, TC Devlet Demiryolları memur ve hizmetlilerine 6186 sayılı kanunun ek 10. maddesine göre ikramiye ödenmesi hakkındaki kanun tasarısını olumlu bulan Kemal Nebioğlu Parti adına yaptığı konuşmasında şöyle söylemiştir: “(...) halka yararlı olan kanunlar Meclis’e getirildiği anda bu kanunlardan yana olacağız; ancak yoksul halkımıza yeni bir şey getirmeyen kanunlar geldiği takdirde de karşısında bulunacağımızı, bunları kaldıracağımızı ifade ederken...” (TBMM Tut. Der., B. 87, O. 2, s.130).

Asgari ücretlere de değinen Rıza Kuas, Türkiye’de işçilerin büyük çoğunluğunun boğaz tokluğuna çalıştığını belirterek düşük ücretlerin, eşitsiz ikramiye dağıtımının ve yetersiz kredilerin, işçilerin yaşam standartlarını düşürdüğünü belirtmiş bunları da başlıca sorun olarak göstererek işçi haklarının tanımını ücretlerin düşüklüğü üzerinden yapmıştır. Şaban Erik ise şahsı adına yaptığı konuşmasında Devlet Demiryolu işçilerinin kurduğu bir kooperatifin para yetmediği için yarıda kalmış olduğunu belirterek bu işçilere konut için kredi verilmesini olumlu karşıladığını; fakat bunun yetersiz olduğunu belirtmiştir (TBMM Tut. Der., 1966, B.118, O. 1, s.553).

1. 2. Konuşmalarda Öne Çıkan Dilsel Özellikler

Çalışmanın bu bölümünde TİP milletvekillerinin bir yıllık parlamenter muhalefet döneminde parlamento konuşmalarında öne çıkan dilsel özellikler

tartışılacaktır. Bölümde partili vekillerin konuşmalarında anlamın nasıl yaratılmaya çalışıldığı ya da kullanılan sözcük, cümle yapısı ve dilsel özellikler gibi unsurlarla anlamda ne gibi değişiklikler oluşturulmak istendiği üzerine odaklanılacaktır.

TİP milletvekillerinin konuşmalarındaki stratejiler konuşulan konuya göre farklılık göstermektedir. Konuşmacıların farklı konular için belli bazı ortak anlamlar yaratmaya çalıştıkları, bu nedenle de konuya göre farklı stratejiler kullandıkları görülmüştür. Konuşmalarda genel olarak olumsuz ötekini sunma yoluyla siz – biz ayrımına gidilmesi belirgin bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır.

Partili vekillerin konuşmalarında başvurdukları yollar şu şekilde kategorileştirilmiştir:

1. 2. 1. Kanıt Göstererek İspatlama

İknaı sağlamak için başvuru stratejilerden biri olan kanıtsallık, konuşmacıların, dünya görüşleri ya da iddialarının daha akla yatkın görünmesi için delil sunmasıdır (Van Dijk, 20023: 87). Türkiye İşçi Partili vekillerin öne sürdükleri savları desteklemek için “otorite”, “örneklerle açıklama” ve “sayı oyunu” olmak üzere üç ayrı stratejiyi kanıt gösterme yolu olarak kullandıkları görülmüştür. Konuşulan konuya göre kanıt gösterme yolu değişmektedir. Dış politikayla ilgili konularda otoriteye başvurulduğu görülürken, iç politika alanındaki konuşmalarda ise sayısal verilerden faydalandığı tespit edilmiştir. Örnek gösterme stratejisi ise her iki alanda da kullanılan bir strateji olarak öne çıkmaktadır ve bazı konuşmalarda örnek olarak kişilerin gerçek yaşamlarına yer verildiği görülürken, bazı konuşmalarda da geçmişte yaşanmış olayların örnek olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Ulusal bağımsızlık teması ile ilgili olarak yapılan konuşmalarda, otorite bir kanıt gösterme yolu olarak kullanılmıştır ve bu otoritelerin de konuya göre farklılık gösterdiği görülmüştür.

Bununla birlikte, vekillerin, ulusal bağımsızlık ve anti-emperyalizm ile milli menfaatler temalarına dair yaptıkları konuşmalarda, dünya ülkelerini örnek göstererek, bu ülkelerle Türkiye'yi karşılaştırma yoluna gittikleri tespit edilmiştir. Geçmişe dönük belirli deneyimlere başvuruma veya ulusal ya da uluslararası geçerliliği olan bazı metinlerden faydalanılması gerekliliği, otoritenin özellikle dış politika ile ilgili konularda bir kanıt gösterme yolu olarak kullanılmasının nedenidir. Köylülerle ilgili sorunlarda ise yapılmış araştırma sonuçlarına ve sayısal verilere sıkça yer verildiği görülmüştür. Buna sebep olarak, köylülerin sorunlarını, topraksızlığın ya da yeteri kadar toprağa sahip olamamanın oluşturması ve bunu kanıtlamak için de sayısal verilere ihtiyaç duyulmasını göstermek mümkündür. Topraksız köylülerin sayısı ya da az topraklı köylülerin kaç dönüm topraklarının bulunduğu ancak sayısal verilerden yararlanılarak açıklanabilir. Dolayısıyla bu temayla ilgili olarak sayısal verilerden bir kanıt gösterme aracı olarak yararlanılmasını belli nesnel verilere dayanarak açıklama gerekliliğinin bulunması şeklinde yorumlamak mümkündür.

a. Otorite

Türkiye İşçi Partili vekillerin, konuşmalarında başvurdukları otorite kaynaklarının “Nutuk – Atatürk – Kurtuluş Savaşı”, “Anayasa” ve “Bilim İnsanları” olarak sınıflanabileceği görülmüştür.

Atatürk, Kurtuluş Savaşı ya da İnönü gibi bir politikacı yüksek manevi değere sahip otoriteler olarak kabul edilirler. Vekillerin konuşmalarında da bu otoritelere sıkça yer verilmekle birlikte Anayasa gibi toplumsal ve siyasal hayatı düzenleyen en güçlü metin bir otorite kaynağı olarak kullanılmıştır. Anayasa'nın düzenleyici en üst metin olması, hakları ve özgürlükleri tanımlaması; Kurtuluş Savaşı'nın ise bağımsızlığa giden bir yol olarak ve bu uğurda verilmiş bir savaş olmasının getirdiği

maneviyatın bir otorite kaynağı olarak kullanılmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Yine Atatürk'ün bu çok önemli savaşın başkomutanı olması ve Saltanat'a son vererek halkın egemenliğine dayanan bir rejim olan Cumhuriyet'i kurmasının, Nutuk'un ise Atatürk'ün konuşmalarından oluşan yol gösterici bir metin olarak kabul edilmesinin otorite kaynağı olarak kullanılmasında etkisi vardır. Bununla birlikte “ilerici eylemlerinin başlangıç noktası olarak Kemalist Devrimleri alan” (Ünsal, 2002: 118) TİP için Atatürk'ün bir otorite kaynağı olarak kullanılması hem inanırılığını hem de meşruluğunu arttıracacağı için gayet doğaldır.

Stratejik olarak otorite, meclis konuşmacılarının, anlatılarını desteklemek için konuya dair geçerliliği olan birtakım kaynaklardan yararlanmasıdır. Bu kaynaklar, bilim insanları, politikacılar, uluslar arası örgütler ya da kitle iletişim araçları olabilir. TİP'li vekillerin konuşmalarında konuyla ilgili otoritelerden alıntılara yer verildiğini, inanırılığı, güvenirliliği ve iknayı arttırmak için böyle bir stratejinin kullanıldığını söylemek mümkündür. Nutuk – Atatürk – Kurtuluş Savaşı, “ulusal bağımsızlık”, “emperyalizm karşıtlığı”, “milli menfaatler” ve “NATO yerine Üçüncü Dünya Ülkeleri ile işbirliği” temaları ile ilgili konuşmalarda bir kanıt gösterme aracı iken Anayasa, “toprak reformu” teması üzerine yapılan konuşmalarda bir kanıt gösterme aracı olarak başvuru olan otorite kaynağıdır.

-Nutuk – Atatürk – Kurtuluş Savaşı

Türkiye'nin emperyalizme karşı bir savaş vererek bugünlere geldiği ve geçmişteki bu politikasını şimdi de devam ettirmesi gerektiği, bu gerekliliğin hem ülke bağımsızlığı hem de diğer uluslara örnek olması açısından önemli olduğu görüşünde olan Türkiye İşçi Partisi adına konuşan Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, konuşmasında, Nutuk'tan alıntılar yaparak şunları söylemiştir:

Atatürk'ün daha 1922 – 1924 yıllarında bu kurtuluş hareketlerini sezdiğini bugün nutuklarını okurken görüyoruz. Gerçekten 1922'de yaptığı bir konuşmada, 'Mazlum milletlerin mutlaka zalimlerin pençesinden kurtulacaklarına' işaret etmiştir. 1924'te Dumlupınar'da yaptığı bir konuşmada da Büyük Meydan Muharebesini tasvir ederken, 'Tarihin birçok kati neticeli meydan muharebeleri kaydettiğini' işaret ettikten sonra 'Burada cereyan eden ve zafere ulaştırılmış olan meydan muharebesi tarihin şimdiye kadar kaydettiği en büyük meydan muharebesidir. Bunun önemi yalnız bizim tarihimiz açısından değil, bilhassa mazlum milletlerin tarihi açısından böyledir' demişti (TBMM Tut. Der., 1965, B. 28, O. 1, s.29).

Nutuktan alıntılar yapılmasının nedeni görüşe bir dayanak oluşturma çabasıdır.

Nutuk, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk tarafından yapılan konuşmaları içeren ve bu nedenle toplumsal anlamda manevi değeri ve anlamı yüksek olan bir metindir. İkna sürecinde Nutuk'un bir otorite kaynağı olarak kullanılmasının, politik muhalefetin duygusal ve milliyetçi söylemler üzerinden kurulduğunun bir kanıtı olduğundüşünülmektedir.

Türkiye'nin jeopolitik konumu sebebiyle stratejik bir bölgeye sahip olmasının bazı tehlikeleri de beraberinde getirdiği ve dolayısıyla nükleer savaş durumları söz konusu olduğunda Türkiye'nin yok edilmesi gereken bir hedef durumuna düşeceği iddiasında bulunan TİP, böyle bir tehlikenin önlenmesi için tarafsız kalınması gerektiğini belirtmektedir. Muzaffer Karan, konuşmasında Partisi'nin bu konudaki görüşlerini desteklemek için Atatürk'ü bir otorite kaynağı olarak kullanmıştır. "... hangi blok içinde bulunursak bulunalım, tarafsız kalmadıkça, Türkiye, her zaman tehlikenin ağzında bir memleket olmaktan kurtulamayacaktır. Atatürk'ün milli savunma politikası bu gerçeklere göre yürütülmüştür" (TBMM Tut. Der., 1966, B. 55, O. 2, s.469). Atatürk'ün otorite kaynağı olarak kullanıldığı bir başka örnek de yine Muzaffer Karan'ın konuşmasından verilebilir. Karan, Atatürk ile birlikte Kurtuluş Savaşı'na da vurgu yaparak, gerek Sovyet Rusya'ya gerekse de Amerika'ya bağılıkları Türkiye İşçi Partisi'nin tasvip etmediğini belirtmiş, bağımsız bir dış

politika izlenmesi gerektiğini, geçmişte bağımsızlık uğruna savaşlar verildiğini ifade ederek şöyle konuşmuştur: "... Atatürk, gücünü halktan alan bir milli ordu ile yedi düveli dize getirmesini bilmiştir. Bugünkü özgürlük ve bağımsızlığımız, böyle bir kurtuluş savaşından geçmiş halkımızın tükenmez gücüne bağlı olacaktır" (TBMM Tut. Der., 1966, B. 55, O. 2, s.472). Kurtuluş Savaşı'nın da bir otorite kaynağı olarak kullanıldığı bu konuşmada, Hükümet'in bağımsız bir dış politika izlemediği eleştirisine inandırıcılığı arttırmak için bağımsızlık mücadelesinin simgesi olan Kurtuluş Savaşı otorite olarak kullanılmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın otorite kaynağı olarak kullanılması konuşmanın Nutuk'ta olduğu gibi duygusal ve milliyetçi söylemler üzerinden kurulduğunun bir kanıtıdır. Bu milliyetçilik ise elbette Atatürk milliyetçiliğidir ve partinin politik duruşuyla uyum içerisindedir. Atatürk Dönemi dış politikası ve Kurtuluş Savaşı'na programında yer veren Parti'nin bunlara, Meclis konuşmalarında bir otorite kaynağı olarak başvurduğu görülmüştür. Halkın tükenmez gücüne bağlı olan bağımsızlık mücadelesinde çok şehit veren ama tükenmeyen bir güç anlamı yaratılarak duygulara hitap edilmeye çalışılmıştır.

Artık Atatürkçü dış politika ve Kuvayi Milliye ruhu ile beslenme ve milli savunma politikasına dönme zamanı gelmiş ve geçmiştir bile. Bu amaçla Atatürk'ün yurttaki sulh cihanda sulh ilkesine sadık kalarak, rejimleri, dinleri, milliyetleri, ırkları ve renkleri ne olursa olsun bütün dünya devletleri ile hümanist bir anlayış içinde yeniden dostluklar kurmak için bütün çareleri araştırmalıyız (M. Karan, TBMM Tut. Der., 1966, B. 55, O. 2, s.471).

Çeşitli platformlarda Kemalizm'e vurgu yapan ve bağlılığını her fırsatta dile getiren Türkiye İşçi Partisi'nin Kemalizm anlayışı, Atatürk Dönemi'nde olduğu gibi bağımsızlıktan yana, anti-empyralist ve ulusçudur ve Parti'nin Kemalizm vurgusunu, meşruluğunu arttırmak amacıyla yaptığını söylemek mümkündür. Zira 1965 öncesinde Parti'ye yönelik saldırılar, parlamenter temsil döneminde de sürecektir, bu saldırılara

Parlamento içinden gelenler eklenecek ve Partiye yönelik “Komünist” suçlamaları devam edecektir.

Konuşmalarda Atatürk’e bir otorite kaynağı olarak başvurulması, inanılrlılığı arttırma amacı taşımaktadır. Atatürk’ün otorite olması, toplumsal anlamda sahip olduğu manevi değerden kaynaklanmaktadır; fakat otorite olma durumunu sadece bu değere bağlamak eksik bir yorum olacaktır. Atatürk aynı zamanda rasyonel düşüncenin ve ileri görüşlülüğün de temsilcisi bir liderdir. TİP, programında, Kemalizm’i ulusal bağımsızlık ve anti-emperyalizm çerçevesinde tanımlamıştır. Sosyalizm’in Kemalizm’e ters düşmediğini iddia eden Parti, egemen ideoloji olarak ulusçuluğa ağırlık verecektir⁵⁵. “TİP’in gerçek milliyetçiliği, içte ve dışta sömürülmeyi önlemek olarak tanımladığı görülmüştür” (Ünsal, 2002: 120). Bir otorite kaynağı olarak Atatürk’e referans verilmesi parti programı ve ideolojik görüşüyle uyuşan TİP’in aynı zamanda Kemalizm’i de meşruluğunu arttırıcı bir öge olarak kullandığı görülmüştür.

-Anayasa

Köylülerin sorunları üzerine yapılan konuşmalarda “anti-feodalizm ve toprak reformu”, işçilerin sorunları ve hakları üzerine yapılan konuşmalarda da “işçi hakları” teması ile ilgili Anayasa’ya bir otorite kaynağı olarak başvurulduğu görülmüştür. Toplumsal hayatı düzenleyen bir metin olmasının yanı sıra haklar ve özgürlükleri tanımlaması Anayasa’nın bir otorite kaynağı olarak kullanılmasının sebebidir denilebilir. Ayrıca “Anayasa’nın bir çeşit “can simidi” işlevini gördüğü” (Ünsal, 2002: 187) Türkiye gibi ülkelerde TİP’in Anayasa’ya vurgu yapması gayet doğaldır; çünkü

⁵⁵ Artun Ünsal, bu durumu, “TİP kurucularının egemen ideoloji olarak ulusçuluğa ağırlık vermeleri, Türk sosyalizminin ulusallığı üzerinde durmaları rastlantı değildi” (2002: 120) yorumunu yapacaktır.

Batı demokrasilerinde Anayasa, bir muhalefette söz yoluyla eleştirilirken ve Anayasa'ya karşı çıkılırken, Batılı ülkelere göre demokratik geleneklerin yeterince köklenip gelişemediği, ekonomik ve sosyal açıdan geri olan ve bunun sorunlarını yaşayan Türkiye'de Anayasa'nın eksiksiz uygulanmasını istemek bir tür güvencedir (Ünsal, 2002: 187 – 188).

Konuşmalarda Anayasa'yı bir otorite kaynağı olarak kullanma iki biçimde olmuştur. Bunlardan bir tanesi, ilgili maddenin konuşmacı tarafından doğrudan okunmasıdır, bir diğeri de ilgili maddeye ya da doğrudan Anayasa'nın kendisine referans verilmesidir. İlgili Anayasa maddesine ya da doğrudan Anayasa'nın kendisine referans verme konuşmacılar tarafından sıklıkla başvurulmuş bir otorite kaynaklarından biri olmuştur⁵⁶.

İşçilere verilen ücretlerin, ikramiyelerin veya kredilerin yetersiz olması ya da ikramiyelerin bazı ve memur ve işçilere verilmemesi ve fazla mesai ücretlerinin ödenmemesi üzerinden tanımlanan işçi sorunlarında konuyla ilgili olarak hükümetin üzerine düşen görevi yerine getirmediği belirtilerek bu konuşmalardan birinde Anayasa maddesine değinildiği görülmüştür. Konuşmayı yapan Rıza Kuas, “Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamaları, elverişli, adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır” (TBMM Tut. Der., B. 54, O. 4, s.390) ifadeleriyle Anayasa'da yer alan 45. maddeyi tanımlayarak, çalışma hayatının düzenlenmesi işlevinin önemli devlet vazifelerinden biri olduğunu belirtmektedir. Yine Anayasa maddesinin doğrudan okunması suretiyle otoriteye başvuran konuşmacılardan biri de Kemal Nebioğlu'dur. Çalışma hayatını düzenleyen Anayasa maddesini doğrudan okuyan Nebioğlu, şöyle konuşmuştur:

⁵⁶ Bkz. TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.173; TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.387; TMBB Tut. Der. 1966, B. 43, O. 1, s.671; TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.344; TBMM Tut. Der., TBMM Tut. Der., B. 48, O. 4, s.354; TBMM Tut. Der., 1966, B. 53, O. 3, s.251.

... hakikaten gerçekçi yönden çözüm getirilmek istense, Anayasa'nın 42. maddesi'nin göz önünde bulundurulması gerekir. 42. maddenin ikinci fıkrası, devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler, işsizliği önleyici tedbirler alır (TBMM tut. Der., 1966, B. 87, O. 2, s.129).

Toprak reformu ile ilgili olarak yapılan konuşmalarda da Anayasa'ya bir otorite kaynağı olarak başvurulduğu görülmüştür. Toprak reformu yapılmasının, Anayasal bir zorunluluk olduğu Anayasa'nın ilgili maddesine yer verilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Muhterem arkadaşlar, Anayasamızın 37. maddesini bir kere daha okuyalım: Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan ve yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlarıyla gereken tedbirleri alır. Kanun, bu amaçlarla değişik tarım bölgelerine ve çeşitliğine göre toprağın genişliğini gösterebilir. Devlet, çiftçinin işletme araçlarına sahip olmasını kolaylaştırır... (Y. Koçak, TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.345).

“... nasıl olsa, Anayasa emri olarak, Anayasa'nın 38. maddesi icabı olarak, Hükümet, bir toprak reformu kanunu getirmeye mecburdur” (Y. Koçak, TBMM Tut. Der., 1966, B.43, O. 1, s.671).

Dağıtılacak hazine arazilerinin topraksız köylüye dağıtılmadığı, seçim yatırımı olarak toprağı olan nüfuzlu kişilerin üzerine tescil ettirildiği iddiasında bulunan TİP adına konuşan Yunus Koçak, hükümet tarafından sunulan yeni tapulama kanun tasarısının toprak reformunu önleyecek bir tasarı olduğunu, toprak sahibi kişilerin üzerine yeni araziler tescil ettirdiklerini iddia etmiş ve böyle bir haklarının olmadığını vurgulamak için Anayasa'nın ilgili maddesine atıfta bulunarak şöyle demiştir: “33. Madde'ye göre, toprak sahibi olanların, nüfus sahibi olanların, bu kanuna dayanarak yüzer parçalık dönümler halinde hazine arazisini veya sahipsiz araziye, namlarına tescil ettirmek imkanı var mıdır?” (TBMM Tut. Der., B. 48, O. 4, s. 354).

Çalışma Bakanlığı bütçesi hakkında yapılan bir konuşmada asgari ücretlere değinen Rıza Kuas, işçilerin hayat standartlarını yakalayabilmesi için gerekli olan miktarın verilmediğini, oysa vatandaşların insanca yaşaması için devletin gerekli tedbirleri almasının anayasal bir zorunluluk olduğunu belirterek şöyle konuşmuştur: “Halbuki, Anayasa’mızın 45. maddesi aynen şöyledir: <Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamaları, elverişli, adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır >” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 1, s. 390).

Örneklerden anlaşılacağı gibi toplumsal ve siyasal hayatı düzenleyen kurallar bütünü olan Anayasa’nın kanıt gösterme kategorisi ile ilgili bir otorite kaynağı olarak konuşmalarda yer alması politik muhalefetin, birtakım normatif değerler ve gereklilikler üzerine kurulduğunu göstermektedir. Konuşmacının iknayı sağlamak amacıyla bir otorite kaynağı olarak başvurduğu Anayasa’nın kendisi ya da ilgili maddesine atıf yapma dışında konuşmanın daha etkili olması amacıyla maddenin doğrudan okunduğu da tespit edilmiştir. Toprak reformu ile ilgili ilk örnekte Anayasa maddesinin bizzat okunması, konuya ilgiyi arttırmayı, konunun önemini vurgulayarak iknayı sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı durum işçi hakları teması üzerine yapılan konuşma için de geçerlidir. Bu konuşmada da Anayasa maddesi doğrudan okunarak, ücretlerin arttırılmasının bir zorunluluk olduğu vurgusu kuvvetlendirilmek istenmiştir. işçi hakları ve sorunlarıyla ilgili Anayasa’ya bir otorite kaynağı olarak başvurulması, Anayasa’nın grev ve toplu sözleşmeleri hak olarak tanımlayan bir metin olmasından ileri gelmektedir. Anayasa’ya bağlı bir Parti olduğunu dile getiren TİP’in haklar ve özgürlükleri tanımlayan bir metin olarak Anayasa’ya başvurusu ise politik duruşuyla uyumlu gözükmektedir.

-Bilim İnsanları

Konuşmalarda bilim insanlarının da bir otorite olarak kullanıldığı görülmüştür. Çiftçiyi topraklandırma kanunu çerçevesinde hükümetin yaptığı kanun değişikliklerinin büyük toprak sahiplerinin işine yarayarak topraksız ya da az toprağı olan köylüyü mağdur edeceği iddiasıyla kanunun bazı maddelerine itiraz eden vekiller bu yönde düşünen hukuk bilginlerinin görüşlerine yer vermişlerdir. Yahya Kanbolat, konuyla ilgili yaptığı konuşmada Recai Seçkin⁵⁷'i otorite kaynağı olarak kullanmıştır:

Bu maddeye yöneltlen en önemli eleştirme büyük hukuk bilginini Sayın Recai Seçkin'den gelmiştir... hemen hepsi miri topraklarda bulunan tarım topraklarının asıl maliki devlettir ve elinde tapusu bulunan özel kişiler bile, kural olarak onun maliki olmayıp ancak yararlanma hakkına sahip kimselerdir... Bundan dolayı, devletin, tapusuz olan bu toprakların mülkiyetini kişilere devrederken sınırlamalar koyması en tabii hakkıdır (Y. Kanbolat, TBMM Tut. Der., 1966, B. 87, O. 2, s.160).

Bilim insanlarının, akademik çalışmalar yapan ve çalışmaları çeşitli kurullardan geçerek yayımlanan kimseler olması bu insanlara güvenilirliği arttıran bir özelliktir. Yukarıdaki alıntıda, bilim insanının otorite olarak kullanılması, politik muhalefetin nesnel görüşler üzerine kurulduğunun bir göstergesi olarak düşünülmektedir.

b. Örnek / Örneklerle Açıklama

Örneklerle açıklama konuşmayı canlı kılması ve daha iyi hatırlanabilmeyi sağlaması nedeniyle uslamlamada etkili bir girişimdir. İncelenen Meclis

⁵⁷ Recai Seçkin, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni birincilikle bitirmiş, doktora tezi Cenevre Üniversitesi'ne bağlı Bellot Vakfı tarafından ödüllendirilmiştir. Yargıtay Başkanlığı yapan Recai Seçkin, Cumhuriyet Türkiye'si'nin yetiştirdiğı en büyük hukuk bilginlerinden biri olarak kabul edilmektedir (<http://www.isimsizsiniz.com/content/view/1958/164/>, 11. 11. 2007).

konuşmalarında özellikle dış politika ve toprak reformuyla ilgili konuşmalarda örnekler vererek usamlama yoluna gidildiği tespit edilmiştir. Dış politikada hükümetin izlediği yol eleştirilirken, iddialara geçerlilik kazandırmak amacıyla tarihsel olaylardan örnekler verildiği görülmüştür.  rnek gösterme amacıyla,     nc  Dünya  lkeleri, Batılı  lkeler, Türkiye'nin ülke olarak yaşadığı deneyimler ve sendikacılar – işçiler kullanılmıştır.

    nc  Dünya  lkeleri ile ilgili bir  rnek Türkiye'nin uluslararası kuruluşlara üyeliğinin gündemde olduğu bir oturumda verilmiştir. Türkiye'nin Milletlerarası Para Fonu ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası'na katılmasını, ülkenin bağımsızlığını tehlikeye atacağı ve ülkeyi emperyalist devletlere mahkum edeceği gerekçesiyle eleştiren Türkiye İşçi Partili vekiller bu konuda hükümete yetki verilmesine dair kanun değişikliğine karşı çıkmışlardır. Bunun nedenlerini göstermek ve kendi haklılıklarına kanıt oluşturarak inandırıcılığı sağlamak amacıyla, Dünya devletlerinin, kendi bağımsızlıklarını tehlikeye atacak ortaklıklara girmediklerini belirten vekiller bu devletlerden örnekler vermişlerdir. Mısır'da yapılacak olan bir baraj için Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası'nın kredi şartlarının görüşülmesi sırasında, Banka'nın, statüsünün verdiği yetkiye dayanarak projenin iç finansman kaynaklarının yeterli olup olmadığını araştırmak bahanesiyle Mısır'da projenin gerçekleştirilmesi işinin kontrol şartını  ne sürmüş olmasını örnek gösteren Tarık Ziya Ekinci, “Mısır Hükümeti bu talepleri kendi bağımsızlığı ile bağdaşır görmediği için teklifleri reddetmiştir” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 122, O. 1, s.790) demiştir. Mısır'ın bu tasarının reddi için örnek gösterilmesi,     nc  Dünya  lkeleri'nin emperyalizmle mücadelesini de değerli kılarken aynı zamanda “dünya ülkeleri bağımsızlıklarına aykırı olduğu için bu tür ortaklıkları kabul etmiyor, biz neden kabul edelim” anlamını vurgulamaya yöneliktir.

Batılı ülkelerin örnek verilmesi ise Milli Savunma Bakanlığı bütçesinin görüşülmesi sırasında değinilen üsler konusu ve ulusal bağımsızlıkla ilgilidir.

Muzaffer Karan konuşmasında, konuyla ilgili olarak Fransa'yı örnek vermiştir:

... Fransa, NATO içindeki termo-nükleer silahların Amerikan emellerine uygun olarak kullanılacağına inandığı için bu davranışa karşı durmaktadır. Norveç ve Danimarka, birer NATO Devleti oldukları halde, topraklarında üs kurulmasına müsaade etmemişlerdir. Bu devletlerin ülkelerinde bir tek Amerikan askeri bile yoktur (TBMM Tut. Der., 1966, B.55, O. 2, s.469).

NATO stratejisinin ülkenin milli menfaatlerine ve savunmasına yeterli olmadığını ve gerektiği kadar cevap vermediğini iddia ederek NATO üyeliğine karşı çıkan Türkiye İşçi Partisi adına yapılan diğer bir konuşmada da bu iddiaya örnek olarak, anılan dönemde meydana gelen olaylar ve ülkenin yaşadığı deneyimler gösterilmiştir:

Kıbrıs hadisesi ise bunun cevap vermediğini apaçık göstermiştir. Johnson'un Mektubu, silahlı kuvvetlerimizin hemen hepsinin NATO'nun emrinde olduğu için kullanılamaması, jet benzininin kesilmesi, İkili Antlaşmalar gereğince silahları kullanamayacağımızın ele alınması, NATO Devletleri'nin bize otomatikman yardım etmeyeceğini belirtmesi, ... Bütün bunlar, bu hadiseler başka argümana lüzum kalmadan gösteriyor ki NATO çerçevesi içerisindeki strateji bizim milli ihtiyaçlarımıza cevap vermemektedir (B. Boran, TBMM Tut. Der., 1966, B. 50, O. 3, s.605).

Örneklerle kanıt göstermede, dünya milletlerinin politik tavırlarının kullanılması uslamlama amacı taşımaktadır. Bu konuşmalarda politik muhalefetin deneyimler üzerinden kurulduğu ve bu deneyimler örnek gösterilerek mantıksal çıkarımlara gidilmesini sağlamak amaçlandığı düşünülmektedir. Batılı ülkelerin, emperyalist olmakla birlikte, pozitivist bir yanının olması konuşmalarda bu ülkelere atıf yapılmasının bir sebebidir. Batılı ülkelerin örnek gösterildiği bu konuşmalarda politik muhalefetin dilinin nesnel değerler üzerine kurulduğunu söylemek mümkündür.

Toprak reformu ile ilgili olarak da örneklerle kanıt gösterme yoluna giden Partililer, hükümetin, anayasal bir zorunluluk olan toprak reformunu, bu zorunluluğu görmezden gelerek yapmadığını ve de yapamayacağını iddia etmişlerdir. Buna neden olarak ise iki ayrı örnek sunulmuştur. Bunlardan ilki hükümetin toprak reformunun yapılmasını kadastro işlerinin tamamlanmasına bağlayarak ve kadastro işlerinin tamamlanmasını da uzatarak zaman geçirdiği; ikincisi de toprak reformunun daha önceki hükümetlerce ele alınmamış olduğu iddialarıdır (Y. Koçak, TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.345). Bu örnekler kanıt gösterilerek, toprak reformu konusunda hükümete olan inançsızlık ifade edilmiş ve buradaki politik muhalefetin kurulmasında iktidarın savları öne çıkmış, konuşmacılar iktidarın ve önceki iktidarların eylemleri üzerinden politik muhalefetlerini yürütmüşlerdir. Bununla birlikte konuşmalarda birebir halkla kurulan ilişkilerden örnekler gösterilerek konuşmaya inanırlığın sağlanmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu konuşmalarda sendikacılar örnek gösterilmiştir. İşçilerin haklarını almak için grev yapmak istemeleri durumunda Hükümet'in engel olmaya çalıştığının iddia edildiği konuşmalardan birinde, Rıza Kuas sendikacıları örnek göstererek şöyle konuşmuştur:

Şu anda almış olduğum bir telgrafı okuyorum:

“Adalet Partili milletvekillerinden birkaçı, Zonguldak Bölge Müdürlüğü'ne baskı yapmak için Zonguldak'ta bulunmaktadır. Amaçları, yöneticileri Adalet Partili olan ve haklarında çeşitli suistimal davaları açtığımız kişilerin kurduğu sendikanın Demir Çelik Fabrikası'nda toplu sözleşme yapmak yetkisine sahip gösterilmesidir. Oysa Karabük Mahkemesi, daha önce Çelik Sanayi İşçileri Sendikası'na haksız olarak verilen sözleşme yetkisinin iptaline, konunun yeniden incelenmesine karar vermiştir. Bir aydan beri Karabük'te incelemeler yapan iş müfettişleri, korunmak istenen sendikanın birkaç yüzü bulan üyeleri olduğunu evrakı müsbite üzerinden tespit etmiş, Türkiye Maden – İş Sendikası'nın ise yedi bini aşkın üyesi olduğu anlaşılmıştır. Adalet Partisi'nin bazı milletvekilleri, şimdi bu gerçekleri değiştirmek ve Zonguldak Bölge Çalışma Müdürlüğü'ne kanuna ve gerçeğe aykırı karar verdirmek için geceli gündüzlü çabalara girmişlerdir.”

Türkiye İşçi Partisi böyle müdahalelerin daima karşısındadır (TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.388).

Konuyla ilgili olarak bir başka örnek yine Rıza Kuas'ın konuşmasından işçilerle ilgili verilmiştir:

Haklarını almakta çaresizlik içinde kalan işçiler, bütün demokratik memleketlerde olduğu gibi herhangi bir protesto hareketinde bulunmak istedikleri zaman, Hükümet karşısına polis ve hatta askerlerle çıkmaktadır. Zonguldak, Malatya, Çan, İzmit, Türk-İş'in basılması ve son olarak İzmir olayları hepimizin hatırlarındadır (TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.388).

Yukarıdaki iki alıntıdan ilkinde, hükümetin işçi sendikaları üzerinde baskı yaptığını iddia ederek, hükümeti eleştiren Kuas, bu iddiasını kanıtlamak amacıyla bir sendika yöneticisinden partilerine gelen telgrafi örnek olarak okumuştur. Halka yakın, iç içe ve halkın partisi olarak onların her zaman yanında olduklarını belirtilen partililer, politik muhalefetlerini kurarken de bu ilişkileri ifade ederek samimi bir dil kullanmışlardır. Rıza Kuas'ın konuşması bu tür bir muhalefete örnek gösterilebilir. Kuas, ikinci alıntıda ise işçiler üzerindeki baskılara değinmiş ve işçilerin yaşadığı deneyimleri örnek göstererek, aynı şekilde halkla iç içe olunan bir muhalefet dili oluşturmuştur.

c. Sayı Oyunu

Kanıt sağlama amacıyla sayısal verilerden yararlanma stratejisinin çoğunlukla işçi hakları ile anti-feodalizm ve toprak reformu temalarıyla ilgili olarak yapılan konuşmalarda kullanıldığı görülmüştür. Anti-feodalizm ve toprak reformu temasında sayısal verileri tarım kredilerinin miktarı, hazine topraklarının, tapulu ve tapusuz toprakların yüzölçümü ve topraksız köylünün sayısı oluştururken, işçi hakları temasında yer alan sayısal verilerin ise iş kazalarına ve işçi ücretlerine dair olduğu görülmüştür.

Meclis konuşmaları incelendiği zaman köylülükle ilgili “anti-feodalizm ve toprak reformu” temasının ön palana çıktığı bu temanın da topraksızlık üzerinden tanımlandığı görülmüştür. Konuşmalara kanıt göstermek amacıyla sayı oyunlarına başvuran vekillerin temaya uygun olarak kullandıkları verileri ise topraksız ailelerin sayıları ya da köylülerin sahip oldukları toprakların yüzölçümleri oluşturmuştur. Bir tarım ülkesi olan ve kırsal bölgelerde geçimin tarımdan sağlandığı Türkiye’de topraksız ailelerin sayısının çok fazla olduğu, bu nedenle toprak reformunun biran önce yapılarak, köylünün topraklandırılması gerektiği aşağıdaki istatistiklere dayanarak açıklanmaya çalışılmıştır:

1963 yılı istatistiklerine göre 308899 çiftçi ailesi topraksızdır. Ortakçılık ve kiracılık bunların temel geçim kapılarıdır. Aynı istatistiğe göre 5 dönümden aşağı 398866 çiftçi ailesi vardır. Şu halde 1963 yılına göre toprağa muhtaç ailelerin asgari miktarı Türkiye’de bugün 707765 arazi bulunmaktadır (Y. Kanbolat, TBMM Tut. Der., 1966, B. 92, O. 2, s.342).

Hükümetin köylü sorunlarını görmezden geldiğini iddia eden Türkiye İşçi Partili vekiller, bu duruma tarım kredilerinin az verilmesini ve kredi borçlarının ödemesinin ertelenmemesini kanıt göstermişlerdir.

1965 yılının sekizinci ayında ticari kredilerin miktarı, 7 milyar 878 milyon liradır. Buna mukabil aynı yılın aynı ayında ise zirai krediler 2 milyar 649 milyon lirayı bulmaktadır. Bir yandan memleketimizin tarımına önem vermemiz gerektiği ifade edilirken diğer taraftan gerçekten istihsal unsuru olmayan, ticari kredilere ayrılmış bulunan miktar ile zirai kredi arasındaki mukayese yapılırsa bugüne kadar gelen hükümetlerin kredi konusunda yapmış oldukları faaliyetler bu küçücük bilgi ile ortaya çıkmaktadır (K. Nebioğlu, TBMM Tut. Der., 1966, B. 116, O. 1, s.313).

İşçi haklarının, iş güvenliği ve çalışma koşulları üzerinden tanımlandığı bir konuşmada iş güvenliğinin olmaması nedeniyle meydana gelen iş kazaları sonucu ölüm ve yaralanma olayları ile ilgili şu istatistikler verilmiştir: “1941 ile 1964 yılları

arasında meydana gelen kazalarda 1893 ölü vermişiz. Yine aynı yıllar arasında 134 bin 121 yaralı vermişiz” (K. Nebioğlu, TBMM Tut. Der., 1965, B. 18, O. 1, s.446).

İşçilerin yaşam standartlarının düşük olduğu iddialarıyla ilgili olarak da sayısal verilerden kanıt sağlamak amacıyla yararlanıldığı görülmüştür: “Bu 20000 lira da yetmiyor. İspatı da şu: Devlet Demir Yolları işçilerinin kurduğu 4 numaralı kooperatif, bugün 150 bina inşasına girişmiş; fakat para yetmediği için yarıda kalmış inşaat” (Ş. Erik, TBMM Tut. Der., 1966, B. 118, O. 1, s.553).

Daha başka birçok konuşmada⁵⁸ bir strateji olarak kullanılan sayısal verilerin nesnelliğinin bir göstergesi olduğu, bu nedenle de konuşmalarda bir tür kanıt gösterme yolu olarak kullanıldığı görülmüştür. Konuşmacıların sayı oyununu bir kanıt gösterme aracı olarak kullanmaları konuşmacıya güvenilirliği arttıran bir özelliktir ve politik muhalefetin nesnel veriler üzerine kurulduğunun bir göstergesidir.

1. 2. 2. Karşılaştırma

Retoriksel benzetmelerden farklı olarak karşılaştırmalar, konuşmacılar iç gruplarla dış grupları karşılaştırdığında ortaya çıkar (Van Dijk, 2003: 82). Dış grupların içinde bulundukları durumla bizim kendi deneyimlerimiz karşılaştırıldığında ve dış grubun deneyimlerinin kötü gittiği durumlarda bizim deneyimlerimize olumlu bakılabilir. Bizim kendi ülkemiz diğer ülkelerle olumsuz bir şekilde de karşılaştırılabilir. Bununla birlikte tarihte daha önce meydana gelmiş olaylardan dersler çıkarma amacıyla tarihsel olaylarla karşılaştırmalar da yapılabilir. Kıbrıs Sorunu, köylüler ve işçilerle ilgili konuşmalarda belirli karşılaştırmalar yapıldığı görülmüştür. En belirgin karşılaştırma “ulusal bağımsızlık”, “emperyalizm karşıtlığı”

⁵⁸ Bkz. TBMM Tut. Der., 1965, B. 18, O. 1, s.446; TBMM Tut. Der., 1965, B. 28, O. 1, s.27; TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.353; TBMM Tut. Der., 1966, B. 53, O. 3, s.248 – 251; TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s. 386 – 387, 389; TBMM Tut. Der., 1966, B. 87, O. 2, s.129; TBMM Tut. Der., 1966, B. 92, O. 2, s.347 – 348; TBMM Tut. Der., 1966, B. 110, O. 1, s.693, 695; TBMM Tut. Der., 1966, B. 116, O. 1, s.312.

temalarına bağılı olarak ABD ve Türkiye arasında yapılırken; “anti-feodalizm / toprak reformu” temasında köylü ve toprak ağaları; “iş güvenliği ve çalışma koşulları” temasında da işçi ve işveren arasında karşılaştırma yapıldığı görülmüştür. Dış politikada, özellikle ABD ve NATO ile ilişkiler hakkında yapılan konuşmalarda bu stratejiden sıkça yararlanıldığı tespit edilmiştir.

Konuşmalarda, karşılaştırmaların, konuşulan konuda yer alan aktörlere göre yapıldığı görülmüştür. Bu kategori altında yer alan karşılaştırmaları dört başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Bunlar, “Emperyalistler ve Türkiye”; “Toprak Ağaları ve Köylüler”; “İşçiler ve İşveren” ve “Sendikalar ve Hükümet”tir. Bununla birlikte konuşmalarda bir strateji olarak, “ders olarak tarih”in de kullanıldığını söylemek mümkündür. Hükümetin yanlış politikalar izlediği eleştirisine dayanak oluşturmak için ilgili konunun geçmişte yaşanan benzeri olaylarla karşılaştırılarak ders alınması gerektiği vurgulanmıştır.

a. Bir Karşılaştırma Stratejisi: “Ders Olarak Tarih”

Türkiye İşçi Partili vekillerin konuşmalarında “Ders olarak tarih”ten bir karşılaştırma strateji olarak yararlandıkları görülmüştür. Van Dijk’ın ifadesiyle “Bir savda bugünkü durumun tarihte daha önce meydana gelmiş olaylarla karşılaştırılabilir olduğunu göstermek çoğu kez yararlıdır. Bu tür karşılaştırmalar (...) “tarihten alınan dersler”in daha genel temasına genellenebilir” (2003: 92).

Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi görüşmelerinde Türkiye İşçi Partisi adına söz alan Muzaffer Karan, hükümetin dış politik tavrını eleştirmiş ve o dönem tehlikeye atılan bağımsızlığın geçmişte büyük mücadeleler sonucu kazanıldığını ifade ederek şöyle konuşmuştur: “... Atatürk, gücünü halktan alan bir milli ordu ile yedi düveli dize getirmesini bilmiştir. Bugünkü özgürlük ve bağımsızlığımız böyle bir kurtuluş

savaşından geçmiş, halkımızın tükenmez gücüne bağlı olacaktır” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 55, O. 2, s.472).

Amerika ile olan ilişkilerin ve anlaşmaların, içeriğini oluşturduğu bir başka konuşmada da bu anlaşmaların, bazı NATO ve Amerikan personelini Türkiye’deki kanunlardan muaf tuttuğu ve onlara ayrı bir statü vererek, Türkiye’nin kendi toprakları üzerinde söz sahibi olma hakkını kısıtladığı, bu durumun da Türkiye’nin bağımsızlığına gölge düşürdüğü iddiası yer almıştır. Bu iddiaya inanırılığı arttırmak amacıyla, Kıbrıs Krizi sırasında, Amerikan Başkanı Johnson’ın, ikili anlaşmalara dayanarak İnönü’ye gönderdiği mektupla Türkiye’nin müdahalesini önlediği belirtilerek şöyle denilmiştir:

Barış yapma, savaş açma, milli kuvvetleri dilediği gibi kullanma yetkilerinin de tam serbestlikle kullanılmadığını ve kullanamayacağını bu antlaşmalarda ve NATO Antlaşmaları’nda hükümleri vardır. Meşhur Kıbrıs Olayı, dışişleri dolayısıyla yine burada defalarca belirtildi, orada Türk kuvvetlerini kullanmaya kalktığımız zaman Johnson, bunu, 1947 Temmuzunda imzalanan ikili anlaşmanın 4. maddesine dayanarak durdurdu (B. Boran Hatko, TBMM Tut. Der., 1966, B. 110, O. 1, s.708).

Dış politikada, hükümetin bağımsızlığa gölge düşürecek bir yol izlediği iddiası ile ilgili konuşmaya bir örnek de Adil Kurtel’den verilebilir:

... Buhran patlak verdiği zaman, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin hukuki dayanağını teşkil eden, Londra ve Zürih Anlaşmaları bütünü ile işlemez halde değildi. Buhran patlak verdiği zaman (...) Kıbrıs’a müdahale etmek imkanlarına sahip idik. Rum Cemaati’nin yanında Türk Cemaati’nin de haklarını teminat altına alan Anayasa işler halde idi. (...) Kıbrıs Adası, henüz bu tarihlerde Rumlar’ın ve Yunanlılar’ın fiilen işgali altına girmemiş idi. Bugün ise Kıbrıs Cumhuriyeti’ne vücut veren Londra ve Zürih Anlaşmaları bütünüyle işlemez hale gelmiştir. (...) Dün ile bugünün mukayesesesi, hükümetin basiretsiz tutumu ve izlenen politikanın isabetsizliğini ortaya koymuştur (A. Kurtel, TBMM Tut. Der., 1966, B. 123, O. 1, s.872).

Türkiye'nin ekonomik alanda da bağımlı bir ülke konumuna düştüğünün iddia edildiği bir konuşmada ülkenin içinde bulunduğu durumla 1950 yılından beri süregelen ekonomik tavır ders olarak tarih stratejisi kullanılarak karşılaştırılmıştır:

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, özellikle 1950'den bu yana, çeşitli dış yardımlar, borçlanmalar, yabancı şirketlerle ortaklıklar, askeri ve ekonomik anlaşmalar yoluyla Türkiye neoemperyalizmin ağına takılmak üzere bulunmaktadır. Üzülerek ifade etmek gerekirse, bugün Türk ekonomisine Amerikan doları hakim görünmektedir (M. Karan, TBMM Tut. Der., 1966, B. 55, O. 2, s. 469).

NATO üyeliğinin, Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri ile ilişkilerini bozduğu iddiası Kıbrıs Sorunu ile ilişkilendirilerek sorunun çözümünde bu ülkelerin desteğinin alınamayışı NATO üyeliğinin, Türkiye'nin milli menfaatleriyle uyuşmadığına bağlanmıştır. Sorunla, geçmişte yaşanan bir olay, ders olarak tarih stratejisine uygun olarak karşılaştırılmıştır. Ders alınması amacıyla hatırlatılan bu olayla ilgili konuşma şöyledir: "... Kıbrıs Davası'nı bu devletlere anlatamamışız. Kahire Konferansı, bizim iki temsilcimizin huzurunda cereyan etti. Fakat askeri bloklara dahil olduğumuz için konferans salonuna bu iki temsilcimiz alınmadı" (M. A. Aybar, TBMM Tut. Der., 1965, B. 28, O. 1, s.31).

İşçi hakları ve sorunları ile ilgili konuşmalarda da "ders olarak tarih" stratejisinden yararlanıldığı görülmüştür. Özellikle iş kazaları ile ilgili olarak hükümetin konuya gereken önemi göstermediğini iddia eden TİP adına konuşan Kemal Nebioğlu, meydana gelen kazayı, geçmiş yıllardakilerle karşılaştırarak şöyle konuşmuştur:

Olayın tekrerrü yurdumuzdaki böylesine kazalara eğilmemizi gerektirmektedir. 1941 ile 1964 yılları arasında meydana gelen kazalarda 1893 ölü vermişiz. Yine aynı yıllar arasında 134 bin 121 yaralı vermişiz. 23 yıllık bir süre içerisinde meydana gelen bu yaralı yekunu, Sakarya Meydan

Muharebesi'nde vermiş olduğumuz yaralılarından çok⁵⁹ (TBMM Tut. Der., 1965, B. 18, O. 1, s.446).

Ders olarak tarih stratejisini kullanarak karşılaştırmalar yapmak, politik muhalefetin yaşanmış olaylar üzerinden kurulduğunun bir kanıtıdır. Aynı zamanda, tarih, belgelerle anlatılan bir dal olduğu için iddiaların kanıtlanabilirliği de bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye İşçi Partili vekillerin, konuşmalarında politik söylemlerini rasyonel değerler üzerine kurduklarını söylemek mümkündür.

b. Biz ve Onlar Ayrımı

i. Emperyalistler, Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Türkiye

Dış politika ile ilgili Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun anlatıldığı ve Kıbrıs sorununa çözüm yollarının arandığı konuşmalarda Türkiye ile Amerika karşılaştırılarak Türkiye'nin bağımsızlık savaşı vermiş ve emperyalizme karşı mücadele etmiş bir ülke olduğu buna karşılık Amerika'nın emperyalist bir ülke olarak az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeleri sömürü amacı taşıdığı vurgulanmıştır. Hükümete yönelik eleştirilerin yapıldığı konuşmalarda dile getirilen Türkiye – Amerika ilişkilerinin, bağımlı olan ve bağımlı olunan şeklinde ele alındığı görülmüştür. Bu karşılaştırmalarda Türkiye zayıf, güçsüz ve ABD'ye bağımlı bir ülke olarak konumlanırken, ABD, Türkiye'nin dış politikasına yön veren güçlü bir devlet olarak tanımlanmıştır.

⁵⁹ Başka örnekler için bkz. TBMM Tut. Der., 1965, B. 28, O. 1, s.31; TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.387; TBMM Tut. Der., B. 118, O. 1, s.553; TBMM Tut. Der., 1966, B. 123, O. 1, s.871.

“Onlar sömüren biz ise sömürülen ülke”

Türkiye’nin Batı Bloku’nda yer alan emperyalist devletlerle işbirliği yapmasının eleştirildiği bir konuşmada, Behice Boran o devletlerle Türkiye arasındaki farkları şöyle açıklamıştır:

Hep biliyoruz, biz az gelişmiş bir memleketiz. Yani, sanayileşmemiş, tekniği geri olan bir tarım memleketiyiz. Onlar ise çok sanayileşmiş, ekonomileri gelişmiş bir sanayiye dayanan memleketlerdir. Biz tarım ürünleri ihraç ederiz; onlar mamul madde ihraç ederler. (...) Onlar, kabul edilmiş ekonomik terimle, hakim ekonomidirler; biz hakim ekonomi değilizdir; tabi ekonomiyizdir. Onlar sömüren durumundadır, biz ise sömürülen durumundayız (TBMM Tut. Der., 1966, B. 50, O. 2, s.572).

“Türkiye’nin yeri Üçüncü Dünya Ülkeleri’nin yanındır”

Türkiye’nin emperyalist devletlerin yerine bağımsızlık mücadelesi veren Üçüncü Dünya Ülkeleri’nin yanında yer alması gerektiğinin belirtildiği bir konuşmada yine Behice Boran şöyle demektedir:

Türkiye’nin yeri Üçüncü Dünya Memleketleri denen grubun yanındır. (...) Batı Bloku ve Doğu Bloku ile bir grup değildir. Aralarında bir askeri ittifak, bir anlaşma yoktur. Fakat bu memleketler ve bizim toplumsal bünyemiz itibariyle ve dünya devletleri skalasında işgal ettiğimiz yer, rol itibariyle ister istemez – bu bir tercih meselesi değildir – ister istemez bu objektif şartlar dolayısıyla aralarında bir mukadderat birliği olan memleketleriz (TBMM Tut. Der., 1966. B. 50, O. 2, s.574).

Konuşmada, Türkiye’nin Kurtuluş Savaşı deneyimi olan bir ülke olarak Üçüncü Dünya Ülkeleri’ne örnek olması gerektiği anlatılmak istenmiştir. Batı Bloku devletlerinin Türkiye’nin toplumsal yapısına uymadığı; buna karşılık Üçüncü Dünya Ülkeleri ile bir mukadderat birliği olduğu karşılaştırması yapılarak konu açıklanmaya çalışılmıştır.

“Amerika casusluk faaliyetlerinde bulunuyor”

Bu iddia Çetin Altan’ın, verdiği gensoru önergesi münasebetiyle yaptığı konuşmada yer almaktadır. Amerika’nın dost saydığı ve müttefiki olan NATO üyesi ülkelere bile işine geldiği gibi davrandığı, dolayısıyla Türkiye gibi güçsüz bir ülkeye de istediği zaman istediğini yapabileceğinin vurgulanmak istendiği bu konuşmada, Amerika’nın Fransa üzerindeki casusluk faaliyetleri anlatılarak Türkiye için de bu durumun geçerli olabileceği belirtilmiştir.

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin egemenliği konusunda bir yabancı devletle öteki yabancı devlet arasında fark yoktur. Dostluklar demek tutup da o devletin içinde casusluk faaliyeti göstermek demek değildir herhalde. Maalesef Amerikalılar bunu itiraf da etmişlerdir” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 110, O. 1, s.693).

Bu karşılaştırmalarda Amerika, Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Türkiye karşılaştırılmıştır. Amerika “sömüren”, “casus”, “emperyalist” gibi sıfatlarla tanımlanırken, Türkiye “sömürülen”, “bağımlı” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 32, O. 1, s.246), “emperyalist devletlerin karşısında Üçüncü Dünya Ülkeleri ile kader birliği yapması gereken”, “bağımsızlık savaşı vermiş bir ülke” olarak tanımlanmaktadır.

ii. Toprak Ağaları ve Köylüler

Köylü sorunları ile ilgili konuşmalarda toprak ağaları ile köylülerin karşılaştırıldığı görülmüştür. Bu konuşmalarda güçlü ve nüfuzlu toprak ağalarının karşısında topraksızlığı nedeniyle ağanın topraklarında ortakçı olarak çalışan topraksız köylü konumlandırılmıştır. Tapulama Kanunu’nun Geçici Komisyonunda görüşülmesi hakkındaki hükümet teklifi aleyhinde konuşmak üzere 09. 02. 1966 tarihinde söz alan Yunus Koçak, bu kanunun topraksız köylünün işine yaramayacağını gerekçe gösterdiği konuşmasında şunları söylemiştir:

Sayın Hükümet, topraksız köylünün veya az topraklı köylünün biran evvel toprağa kavuşturulması için hiçbir isticai hatta hiçbir gayret göstermemektedir. Ama toprak sahiplerinin ama toprak ağalarının daha fazla toprağa sahip olmak, topraksız köylüden toprak kaçırmayı, iki şahitle yüzlerce dönüm toprağa yeniden sahip olması için bütün isticai göstermekte ve Karma Komisyon kurulmasını istemektedir (TBMM Tut. Der., 1966, B.43, O. 1, s.670)

Toprak ağaları ile topraksız köylü arasında yapılan karşılaştırmalarda bir tarafın güçlü ve nüfuzlu diğer tarafın da ezilmiş ve muhtaç konumlandırılmasıyla, konuşmaya duygusal bir hava katarak etki yaratma amacıyla olduğunu söylemek mümkündür.

“Büyük mülk sahipleri, Devlet eliyle servetleri üstüne servet, toprakları üstüne toprak katarken, ortakçı ve kiracılar ve küçük mülk sahipleri, hızlanan bir şekilde topraklarından kovulmuşlardır” (M. A. Aybar, TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.171) diyen Aybar da aynı zamanda hükümeti suçlayıcı bir tavır içerisine girdiği konuşmasında az topraklı köylülerin topraklarından kovulurken, toprak sahibi ağaların ise topraklarını daha da büyüttüklerini belirtmektedir.

Araştırma sonucunda, köylünün, “yoksul” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 43, O. 1, s.671, TBMM Tut. Der., 1966, B. 92, O.2, s.342), “toprağa susamış yoksul insanlar”, “ıstırap içinde bulunan” (TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.172 – 173), “ağaya karşı hürriyet isteyen insanlar” (TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.173), “ortakçı”, “kiracı”, “ırgat” (TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.173), “toprağı yetiştirmeyen” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.345), “bir karış toprağa hasret” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s. 354) olarak tanımlandığı konuşmalarda ağanın da “büyük mülk sahibi” (TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.171), “vilayet kadar toprağa sahip” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s. 354), “toplum üzerinde büyük bir iktisadi ve manevi güce sahip kimseler” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 87, O. 2, s.161) olarak tanımlandığı görülmüştür.

iii. Köylüler ve Hükümet

Konuşmalarda köylülerle ağaların karşılaştırılmasının dışında, köylülerin hükümetle de karşılaştırıldığı görülmüştür. Bu karşılaştırmalarda köylü yine “toprağa muhtaç” olarak tanımlanırken; hükümet “toprak reformu yapmaya niyeti olmayan” ve “ağalara ve nüfuzlu kimselere toprağı peşkeş çeken” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.389) taraf olarak konumlandırılmıştır. Hükümetin toprak reformunu yapmaya niyetinin olmadığı iddiasında bulunan TİP adına yapılan bir konuşmada Yunus Koçak hükümet ve köylüleri karşılaştırarak şunları söylemiştir:

... Başbakan da bu memlekette dağıtılacak toprak olmadığını söylemek suretiyle Adalet Partisi'ne oy veren yoksul köylü vatandaşlarımızın, toprağa kavuşma hasretinin daha uzun yıllar yerine getirilemeyeceğini ve köylünün bu özlem içinde yaşayıp gideceğini ifade etmiş bulunmaktadır (TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.345).

Konuşmada, hükümet toprak reformunu yapma yetkisini elinde bulunduran taraf ve topraksız köylünün toprağa kavuşmasını sağlayacak bir güç olarak tanımlanırken köylü de toprağa kavuşma hasretiyle yıllardır bekleyen taraf olarak bu karşılaştırmada yerini almıştır. Köylünün toprağa kavuşma imkanının hükümetin elinde olduğunun belirtildiği yukarıdaki konuşma dışında, Tapulama Kanunu görüşmeleri sırasında, Türkiye’de topraksız ve az topraklı köylülerin durumuna değinen Yahya Kanbolat, ortakçılık ve kiracılıkla geçinen köylü ailelerinin sayılarına değindikten sonra “Şu halde bugün milyonlarca köylü AP İktidarının şefkat ve himayesini beklemektedir” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 92, O. 2, s.342) diyerek köylüyü hükümetten şefkat ve himaye bekleyen insanlar olarak gösterirken, hükümeti de himaye altına alabilecek kadar ve eğer ikna olursa şefkatini esirgemeyecek bir güç olarak nitelemektedir.

Köylülerle hükümetin karşılaştırıldığı konuşmalarda hükümet “samimi olmayan”, “toprak ağalarına peşkeş çeken” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.352), “alınan”, “hassas” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, 354), “toprak reformu yapmaya niyeti olmayan” taraf (TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.345) olarak tanımlanırken, köylüye yönelik sıfatlar yine aynıdır⁶⁰.

iv. İşçiler ve İşveren

İşçilerle işverenin karşılaştırmasının ise “güçlü” ve “güçsüz” ya da “sömüren” ve “sömürülen” üzerinden yapıldığı görülmüştür. Güçlü tarafı işverenler oluştururken, güçsüz tarafı da işçiler oluşturmaktadır. İşverenin daima istediğini alan, istediği zaman kanuna aykırı bir biçimde lokavt yapan taraf olarak konumlandırıldığı görülürken, işçi ise işverene muhtaç ve içten çıkarmalar karşısında yasal hakkını bile kullanamayan taraf olarak konumlandırılmıştır. İşçilerle işveren karşılaştırılırken işveren, hükümetin de daima desteğini alan taraf iken işçi, işveren tarafından ezilmenin üstüne bir de hükümetin taraf tutması sonucu mağdur olan kesim olarak konuşmalarda yerini almıştır.

Anayasa gereği çıkarılan sendikalar, grev ve lokavt hakları ile ilgili 274 ve 275 sayılı kanunlarının bazı maddelerinin işçinin aleyhine olacak şekilde ve Anayasa’ya aykırı olarak sınırlanması TİP’liler tarafından gündeme taşınmıştır. “İşverenler bu kanuna dayanarak Türkiye’de binlerce işçiye yol vermiş, İstanbul Gazlıçeşme’de 54 işyerinde, binlerce insan çolukı çocuğuyla, Anayasa’ya aykırı olarak, işverene tanınan lokavt hakkı ile patronlar sefaletle terk etmişlerdir” (R. Kuas, TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.387).

⁶⁰ Bu sıfatlar için bkz. s. 111.

Yine Rıza Kuas'ın konuşmasından bir başka örnek vermek mümkündür. Ülkedeki yaşam şartlarına ve işçilerin aldıkları ücretlere değinen Kuas, işçilerin yarattığı artı değeri de İstanbul Sanayi Odası'nın verilerine göre açıklayarak şu yorumda bulunmuştur: “Yani, işçi bir saat kendine çalışıyor, iki saat patrona çalışıyor. İşte Adalet Partisi'nin abartarak kalkınmamızı emanet ettiği özel sektör, işçilerimizi böyle sömürüyor” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.387). Konuşmasında, hükümetin ülke kalkınmasında özel sektöre verdiği önemi eleştiren Kuas, işverenin işçileri sömürmesinin de bir sebebi olarak hükümeti göstermiştir. Hükümetin, işverene göz yumarak işçiyi zor durumda bıraktığı imasıyla birlikte işvereni sömüren, işçiyi de sömürülen olarak konumlandırılmıştır. Yine işçi ücretlerinin gündeme getirildiği bir konuşmada da Devlet Demiryolu işçilerinin fazla mesai ücretlerinden muaf tutulmasını eleştiren Kemal Nebioğlu şunları söylemiştir:

... yüzde on dört hayat pahalılığı karşısında memur ve hizmetlilere verilecek olan bu ikramiyenin yeterli olması bir tarafa, gerçekte ellerinden gitmiş olduğu da aşikardır. AP Hükümeti'nin çalışanları, işçileri, memurları ve hizmetlileri hakikaten insanca bir ücret düzenine kavuşturması gerekir (TBMM Tut. Der., 1966, B. 87, O. 2, s.129).

İşçilerin, insanca bir yaşam düzenine kavuşmasının ancak hükümetin elinde olduğunun belirtildiği konuşmada, işçilerin insanca bir yaşam düzeyine sahip olmadığı, ifade edilerek hükümet bu konuda eleştirilmiştir.

Yine hükümetin, işçilerin sosyal sigortalardan yararlanması için gereken özeni göstermediği eleştirisinin yapıldığı bir konuşmada da hükümetin konuyla ilgili tutumuna şu şekilde değinilmiştir.

Sigorta hastaneleri birkaç büyük şehirde kurulmuştur ve bunlar da yetersizdir. İşçiler, hastane kapılarında beklemekte, canlarından bezmektedirler. Fakat

büyük şehirlerin dışında bu da yoktur. (...) Hal böyleyken, Kurum⁶¹ özel sektöre kredi veriyor ve hükümet bu kredi miktarını 500 milyon liraya çıkarmayı düşünüyor (R. Kuas, TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.389).

Bu konuşmada da işçiler “canlarından bezmiş insanlar” olarak tanımlanırken, hükümetin, “bu durumu görmezden gelen taraf” olduğu iması bulunmaktadır. Konuşmalarda dikkati çeken bir özellik, işçilerin gücünden hiçbir zaman söz edilmediğidir. İşçiler daima güçsüz taraf olarak gösterilmiştir. Buna karşılık ise hükümet ve işverenler güçlü olan tarafı oluşturmaktadır.

v. İşçiler, Sendikalar ve Hükümet

Konuşmalarda hükümet, sendikacılığın önündeki bir engel hatta zaman zanam onu yok edecek bir tehdit olarak gösterilirken sendikalar da hükümetle çatışma halinde olan örgütler olarak yer almışlardır. İşçiler ise hükümetin baskı ve engellemeleri sonucu mağdur olan taraf olarak konuşmalarda yer almıştır.

Haklarını almakta çaresizlik içinde kalan işçiler, bütün demokratik memleketlerde olduğu gibi herhangi bir protesto hareketinde bulunmak istedikleri zaman, hükümet karşılarına polis ve hatta askerlerle çıkmaktadır. Türk-İş’in basılması ve son olarak İzmir olayları hepimizin hatırlarındadır (R. Kuas, TBMM Tut. Der. 1966, B. 54, O. 4, s.388).

“Hükümet, kamu sektöründe çalışan binlerce işçiye memur sayarak grev yapma hakkından yoksun bırakmak ve böylece Türk Sendikacılığı’na darbe indirmek yolundadır” (R. Kuas, TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.388).

... bugüne kadar Türkiye’de sendikacıların ve işçilerin yaptıkları grevlerde daima fabrikanın önünde 100, 150, 200 tane polis, jandarma dikilmektedir. Bugüne kadar yapılan Türkiye’deki grevlerde hangi hadise olmuştur ki tedbir babında zabıta hemen oraya yığılıyor? (...) Halbuki arkadaşlarımızın gayesi,

⁶¹ Buradaki konu, işçinin mesken meselesini çözmek için kurulmuş olan İşçi Mesken Kooperatifleri’nin Soysal Sigortalar Kurumu’ndan gerekliliği desteği görmediği iddiasıdır. Ayrıca Sosyal Sigortalar Kurumu’nun özel sektöre kredi verdiği ve hükümetin de bu kredinin miktarını arttırdığı iddiası da yer almaktadır (TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.389).

dertlerini anlatacak en büyük mülki amire gitmek, seslerini duyurmak (R. Kuas, TBMM Tut. Der., 1966, B. 43, O. 1, s.664)

“Grevlerde işçiler ve sendikacılar, işverenden yana bir devlet baskısı, sindirici hükümet tedbirleri ile karşı karşıya getirilmektedir. Hak isteyen işçilerin karşısına jandarma polis çıkarılmaktadır” (M. A. Aybar, TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.174)..

Hükümetle işçilerin ya da sendikacıların karşı karşıya konumlandırıldığı yukarıdaki konuşmalarda hükümet, “baskıcı”, “sindirici” gibi sıfatlarla tanımlanırken, işçiler, “hak isteyen”, “haklarını almakta çaresiz olan”, “canlarından bezmiş” gibi sıfatlarla tanımlanmışlardır.

1. 2. 3. Kutuplaşma

Türkiye İşçi Partili vekillerin konuşmalarında hükümete yönelik eleştiriler yapılırken yararlanılan bir diğer strateji de kutuplaşmadır. “Ötekilerle ilgili tartışmalarda pek az sayıda anlambilimsel strateji kutuplaşmış bilişlerin ve iç grup (BİZ) ve dış gruptaki (ONLAR) insanların sınıfsal bölünmesinin ifade edildiği kadar yaygındır” diyen Van Dijk, daha çok grupların toplumsal temsilleri tarafından güçlü bir şekilde gözlendiği izlenimi uyandırdığını belirtmektedir (2003, 102). Toplumsal temsilleri ise tutumlar ve ideolojiler oluşturmaktadır.

Kutuplaşmada, Türkiye İşçi Partili vekiller, kendileri ile ilgili konuşmalarda “olumsal kendini sunma” stratejisinden yararlanmışlar, Hükümeti de “olumsuz ötekini sunma” stratejisini kullanarak eleştirmişlerdir. Bu iki stratejinin çoğunlukla toprak reformu, grev ve sendikalar kanunu ile ilgili olarak yapılan konuşmalarda kullanıldığı görülmüştür.

“TİP Kanunlara Saygılı Bir Partidir”

Meclis’te Türkiye İşçi Partisi’ne özellikle hükümet üyeleri tarafından kanunlara aykırı davrandığı yolunda ya da meydana gelen bazı olaylar sırasında, olayların yayılması için çaba gösterdiği gerekçesiyle suçlamalarda bulunulduğu görülmüştür. Partili vekiller her fırsatta Anayasa’ya bağlılıklarını vurgularken aslında Anayasa’yı ihlal eden tarafın hükümet olduğunu iddia etmişlerdir.

... Bu gibi hareketlerde partimizin parmağını arayan ucuz ithamcıların, bu zoraki telaş ve gayretlerini Yüce Meclis’in kürsüsünden bir kere daha kesinlikle reddederim. TİP, anayasa ve kanunlara içtenlikle saygılı bir partidir. Demokratik düzen içinde halkı uyarıp, seçim yolu ile iktidara geleceğinden emindir (R. Kuas, TBMM Tut. Der., 1966, B. 54, O. 4, s.388).

Olumsuz ötekini sunma stratejisini kullanarak işçi hareketlerine karşı, hükümetin zor kullandığını iddia eden Rıza Kuas’ın konuşmasının devamında yukarıdaki alıntı yer almaktadır. Hükümeti kanunları ihlal etmekle suçlayan Parti’nin, böyle bir kutuplaşmaya gitmesinin altında “kanunlara saygılı bir parti” olduğuna değinerek meşrulaşma vurgusunun yattığı söylenebilir. Zira konuşmada demokratik düzen içinde ve seçim yoluyla iktidara gelineceğinden bahsedilmektedir.

“Halktan Yana Olan Kanunların Yanındayız”

TC Devlet Demiryolları memur ve hizmetlilerine 6186 sayılı kanunun ek 10. maddesine göre ikramiye ödenmesi hakkında hükümetin bir kanun tasarısı hazırlaması üzerine Partisi adına görüş bildirmek üzere söz alan Kemal Nebioğlu, kanunu olumlu; fakat yetersiz bulduklarını ifade ederek şöyle konuşmuştur:

Her parti grubunun halka hizmet etmekte kendisine mahsus bir anlayışı vardır. Bizim anlayışımız, gerçekten halka yararlı olan kanunlar Meclis’e getirildiği anda bu kanunlardan yana olacağız; ancak yoksul halkımıza yeni bir şey getirmeyen kanunlar geldiği takdirde de karşısında bulunacağımızı ifade ederken ... (TBMM Tut. Der., 1966, B. 87, O. 2, s.130).

Nebioğlu, konuşmasında, kanun tasarısının olumlu bir adım olduğunu belirtmekle birlikte, yoksul halka, yeni bir şey getirmediğini söyleyerek kendilerinin halktan yana olan kanunların tarafında olduğunu ifade etmiş ve hükümetle partisi arasında keskin bir ayrım yoluna gitmiştir.

“Hükümet ihmal içindedir”

Hükümet’in, işçinin çalışma şartları ve sağlığı ile ilgisiz olduğu iddiasında bulunan Türkiye İşçi Partisi, işçilerin çalışma şartlarını denetlemek için görev yapan Çalışma Bakanlığı’nın iş müfettişi sayısının yetersiz olduğunu belirterek, hükümeti çalışma koşulları ile ilgili gerekli tedbirleri almamakla suçlamıştır.

Tapulama kanunu gibi ağalara hazine topraklarını peşkeş çeken bir kanun bir haftada kanunlaşıyor; fakat işçinin hayatıyla ilgili en acele kanunlar yıllarca bekletiliyor. Bu ilgisizlik yıllar yılı devam etmektedir. Her bakanlığın bütçesi artar, Çalışma Bakanlığı’nın bütçesi yerinde sayar. (...) Bu ilgisizlik sonucu, yalnız 1964 yılında iş kazaları ve meslek hastalıklarından 510 kişi ölmüş, 2057 kişi malul olmuş (...) Kurum, bütün bunlar için yalnız 1964 yılında 94 milyon lira ödemiştir. Bu miktarı Çalışma Bakanlığı’nın 19 milyon liralık bütçesiyle mukayese edersek, Hükümet’in ne büyük bir ihmal içinde olduğu anlaşılır (R. Kuas, TBMM Tut. Der., 1966, . 54, O. 4, s.389).

“Hükümet yoksul köylüyü değil toprak sahiplerini kalkındırmak amacındadır”

Hükümet programı ile ilgili olarak, Partisi adına konuşan Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, programda öngörülen tarım politikasını eleştirerek, yeni uygulamayla zirai kredilerinin görülmemiş bir biçimde büyük toprak sahiplerinin çıkarına işleyeceğini belirtmiştir. Aybar, konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: “(...) hükümet tarafından ileri sürülen ucuz kredi, çevirme, donatım ve uzun vadeli yatırım kredilerinin yoksul köylümüzü değil, büyük toprak sahiplerini kalkındırmak amacını güttüğü açıktır” (TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.172). Olumsuz ötekini

sunma stratejisi kullanılan bu konuşmada hükümet, yoksulun değil; zenginin yanında olduğu iddiasıyla ötekileştirilmiştir.

“Hükümet kendisiyle çelişmektedir”

Atatürkçü bir dış politika izleyeceğini iddia eden hükümetin, içinde bulunulan dönemde bağımsızlığa aykırı bir şekilde yabancı nüfuzun ülke içinde bulunmasına izin vererek Atatürkçülük’e aykırı bir politika izlediğini iddia eden TİP adına konuşan Mehmet Ali Aybar, “Olaylara bu açıdan bakılınca, Hükümet programının bu bölümünü de sözlerle öz arasında çelişir görmekteyiz” (TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O.1, s.176) diyerek hükümetin kendisiyle çeliştiğini belirtmiştir. Bu konuşmada da olumsuz ötekini sunma stratejisinin kullanıldığını söylemek mümkündür.

“Hükümet samimi değildir”

Hükümet programı üzerine konuşmak için partisi adına söz alan Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, Toprak Reformu’na da değinerek, hükümetin bu konudan söz etmemesini eleştirmiş ve şöyle söylemiştir:

“Köylümüzün toprağa kavuşturulmasından bahseden hükümetin, Toprak Reformu Konuları’ndan hiç bahsetmemesi, bu konuda Büyük Meclis’e sunulmuş tasarıya ve ileri sürülen somut görüşlere hiç değinmemesi samimiyetsizliğinin bir örneğidir” (M. A. Aybar, 1965, B. 7, O. 1, s.173).

Yukarıda alıntıladığımız örneklerden başka, “Hükümet, yoksul köylüyü değil, büyük mülk sahiplerini, devlet eliyle daha fazla mülk sahibi yapmak amacını gütmektedir” (M. A. Aybar, TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.172), “Hükümetin yoksul köylünün derdine çare bulacağı şüphelidir” (M. A. Aybar, TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.173), “Hükümet, Anayasa’yı ihlal etmektedir” (Y. Koçak, TBMM

Tut. Der., 1966, B. 43, O. 1, s. 671) gibi ifadelerle olumsuz ötekini sunma stratejisi kullanılarak kutuplaşma yapıldığı görülmüştür. Bu konuşmalarda hükümet, “samimiyetsiz”, “kendisiyle çelişen”, “Anayasa’yı ihlal eden” gibi sıfatlarla nitelendirilirken, Türkiye İşçi Partisi, bu kutuplaşmada “halktan ve yoksuldan yana”, “kanunlara saygılı bir Parti” olarak konumlandırılmıştır.

1. 2. 4. Dil Oyunları

Dil oyunları ikna etmeyi sağlamak için başvurulacak yollardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Metafor, ironi, abartma, örtmece, örtüklük / ima ve yinelemeler anlamı kuvvetlendirmeyi sağlayan söz oyunlarıdır.

a. Metaforlara / İroniye Başvurma

Çalışmada Türkiye İşçi Partili vekillerin dil oyunları ile ilgili olarak başvurdukları stratejilerden birinin metaforlar ve ironiler olduğu tespit edilmiştir. Küçümseme ya da alaylı bir ifadenin söz konusu olduğu ironi suçlamalar açık bir biçimde yapılmadığı zaman daha etkili gibi görünebilir.

“Gazeteye bakıp göreceğiz nasıl olsa”

“Bundan sonra buradan geçmesi gereken ne kadar önemli konuşma varsa, bu konuşmaların dayandığı gizli vesikaları artık Hükümetten istemeyeceğiz, gazeteye bakıp göreceğiz nasıl olsa” (Ç. Altan, (TBMM Tut. Der., 1966, B. 35, O. 1, s.387).

Çetin Altan konuşmasında, Johnson Mektubunun kamuoyuna gizlice sızdırılmasını ironik bir dil kullanarak eleştirmiştir. Van Dijk’ın belirttiği gibi suçlamaların saygınlık sınırlarını çiğneyebileceği durumlarda hafif bir ironi biçimi görülebilir (2003: 96). Altan’ın konuşması üstü örtük bir suçlama mahiyetindedir.

“AP, sosyal adalet edebiyatı yapıyor”

“Adalet Partili arkadaşlarım sosyal adaletten bahsettiler, fakir halkın oylarını almaktan bahsettiler, fukaranın temsilcisi olduklarından bahsettiler. Asgari geçim indirimini iki yıl ertelerken neden sosyal adaletten bahsetmediler, anlayamadım” (A. Karcı, TBMM Tut. Der., 1966, B. 87, O. 2, s.143).

Karcı, konuşmasında Adalet Partisi hükümetinin aslında sosyal adaleti umursamadığını, bunu da asgari geçim indirimini ertelemiş olmasının gösterdiğini vurgulamak istemiştir. Bu ifadede kullanılan “anlayamadım” sözcüğü, gerçekte durumun anlaşıldığını, herkesin anladığını ima etmeye yöneliktir. Burada üstü örtük olarak ironik bir durum söz konusudur ve hükümet samimi olmamakla itham edilmektedir.

“Sosyal adalet ne demektir?”

“Sosyal Adalet fakir fukaranın sırtından daha fazla vergi almak suretiyle Beş Yıllık Planın finansmanını onlara mı yüklemek demektir?” (A. Karcı, TBMM Tut. Der., 1966, B. 87, O. 2, s.143).

Karcı’nın soru içeren bu ifadesi de yine üstü örtük bir anlam taşımaktadır. Fakirlerden fazla vergi almanın sosyal adaletle bağdaşır bir yanı olmadığını aslında bütün partilerin vekilleri bilmektedir.

“Türkiye İşçi Partili olmak suç mudur?”

“Türkiye İşçi Partili olmak, Türkiye İşçi Partili rozeti bulunmak, yürüyüşe katılmak bir suç mudur?” (R. Kuas, TBMM Tut. Der., 1966, B. 43, O. 1, s.665).

Türkiye İşçi Partisi'nin anayasa ve yasalara saygılı ve bu çerçevede mecliste temsil edilen meşru bir parti olduğu vekiller tarafından vurgulanmaktadır. Fakat partiye yönelik engelleyici tavırların sıklığı partinin suç işlemediğini gösterme çabasını arttırmaktadır. Yukarıdaki soruların konuşmada yer alması aslında herkesin bildiği ve partili olmanın bir suç teşkil etmediği durumun hatırlatılması amacını taşımaktadır. Bütün partilerden üyelerin katıldığı bir yürüyüşte sadece Türkiye İşçi Partililer'in seçilerek suçlanması, onların suçlu olduğunu değil, partiyi suçlayanların hatalı olduğunu göstermektedir. Soruların cevabı bellidir. Partili olmak suç değildir. Üstü örtük bir anlam vardır ve bu anlam soru sorarak yaratılmaya çalışılmıştır.

b. Genelleştir)meler

Tartışmaların çoğu, somut olaylar veya eylemlerin genelleştirildiği ve olasılıkla soyutlandığı özgünleştirmeler içerir. Dolayısıyla da iddianın hem daha genişletildiği hem de daha genel olarak uygulanabilir hale getirildiği genelleştirmeyi de içermiş olur (Van Dijk, 2003: 90 – 91). Türkiye İşçi Partili vekillerin konuşmalarında da genelleştirmelerin bir strateji olarak kullanıldığı görülmüştür.

“Sosyalist yalan söylemez!”

“Biz gerçekleri söylüyoruz. Arkadaşlar, sosyalist elbette yalan söylemez!” (Y. Koçak, TBMM Tut. Der., 1966, B. 43, O. 1, s.671). Koçak'ın konuşmasında olumsal kendini sunma yoluyla yapılmış bir genelleştirme söz konusudur. Yararlı görülen eylemler her zaman yapılan şeyler olarak genelleştirilir (Van Dijk, 2003: 91). Koçak, Partililer'e yönelik yalancılık suçlamasında hiçbir sosyalistin yalan söylemeyeceği genelleştirmesini yaparak, sosyalist bir parti olan Türkiye İşçi Partisi üyelerinin de yalan söylemediğini belirtmek istemiştir.

“Batı Demokrasileri’nde Sendikalar Politikaya Katılır”

Çalışma Bakanlığı Bütçesi hakkında Türkiye İşçi Partisi’nin görüşlerini açıklamak üzere söz alan Rıza Kuas, öncelikle işçileri tanımladığı konuşmasında sendikalılar ve sendikasızlar olmak üzere işçileri sınıflamıştır. Sendikaların politika yapmalarının gerekliliğinden bahseden ve Türkiye’de buna izin verilmediğini belirten Kuas, Batı demokrasilerindeki farklılıktan bahsederek şunları söylemiştir: “Zaten Batı demokrasilerinde sendikaların politikaya katılmamaları diye bir mesele yoktur” (TBMM Tut. Der., 1966, b. 54, O. 4, s.387). Bu konuşmada bir genelleştirme yapmak suretiyle Batılı ülkelerde sendikaların siyaset yaptığı, çünkü gelişmiş ülkelerde, demokratik ülkelerde bu durumun bir gereklilik olduğu vurgulanarak, Türkiye’nin de eğer demokratik bir ülke olduğu iddiası varsa sendikaların politika yapmasına izin verilmesi gerektiği ifade edilmek istenmiştir. Sendikaların siyaset yapmaları, olumlu ve yararlı görülen eylemler olarak genelleştirilmiştir.

“Doğu Mahrumiyet Bölgesi’dir”

Doğu Anadolu’da meydana gelen kuraklıktan zarar görenlere dağıtılan buğdayın borcunun affı ile ilgili olarak konuşan Adil Kurtel, Doğu’nun her bakımdan eksik olduğunu belirterek şöyle konuşmuştur: “Muhterem arkadaşlar, Doğu gerçekten de mahrumiyet bölgesidir. Şimdiye kadar gelmiş geçmiş bütün hükümetler bu bölge halkına ve bu bölgeye üvey evlat gözüyle bakmışlardır” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 101, O. 1, s.222). Doğu Anadolu’nun her bölgesi için ve her açıdan bir genelleştirmenin söz konusu olduğu bu konuşma dışında, Doğu meselesi üzerinde önemle duran Türkiye İşçi Partisi’nin Meclis konuşmalarında bu konuyu çok fazla gündeme getirmediği tespit edilmekle birlikte Doğu’nun mahrumiyet bölgesi olarak

genelleştirilmesi yararlı bir eylem olarak öne çıkmaktadır. Böylece, bu bölge için, sorunun önemini ve büyüklüğünü ortaya koyarak bir farkındalık yaratma amacıyla olduğu söylenebilir.

c. Kanı Birliği (Politik Strateji)

Kanı birliği partili vekillerin konuşmalarında başvurdukları politik bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle dış politika konuşmalarında “onlar” a karşı içte birleşmeyi ifade eden kanı birliğinin, “emperyalizm karşıtlığı” teması ile ilgili olarak kullanıldığı görülmüştür. Konuşmalarda “Onlar” ı karşılayan ABD’dir ve ABD emperyalist bir ülke olarak Türkiye’nin ulusal bağımsızlığı açısından tehlike olarak tanımlanmıştır. ABD’ye inanmanın, güvenmenin hata olacağı yolundaki görüşlerin Parlamentoda ifadesi aşağıdaki şekillerde yapılmıştır:

“Türk’e Türk’ten Başka Dost Olmaz”

“... gerek tarihi olayların durmadan akışından ve gerek içinde bulunduğumuz büyük dünya olaylarından elde ettiğimiz tecrübe ve görgülere göre Türk’e Türk’ten başka dost olmayacağına kesinlikle inanmaktayız” (M. Karan, TBMM Tut. Der., 1966, B. 55, O. 2, s.472).

“Senin vicdanın benim vicdanım diye ayrım olmaz”

“Senin vicdanın benim vicdanım meselesi değildir sayın arkadaşım. Senin vicdanın benim vicdanım diye bu işi ayırırsak o zaman buraya Amerikalılar’ın milletvekillerini getirerek onlara karşı konuşmamız gerekir” (Ç. Altan, TBMM Tut. Der., 1966, B. 110, O. 1, s.695).

“Kıbrıs problemi milli bir meseledir”

Bu Kıbrıs problemi, sayın başkanın da ifade ettiği gibi milli ve hayati bir meselemizdir. Hangi siyasi görüşe sahip olursak olalım, milli konularda milletçe el ele verip, müşterek çözümlerle ortaya çıkmak mecburiyetindeyiz” (A. Kurtel, TBMM Tut. Der., 1966, B. 123, O. 1, s.873).

“Milli Savunmada Bağımsızlık Esastır”

Amerika ile imzalanan ikili antlaşmalar konusunun gündemi oluşturduğu bir oturumda, Parti adına yaptığı konuşmasında, iktidar partisinin ikili anlaşmalarla ilgili olarak ‘Türkiye’nin savunması ve yalnız kalmaması için ikili anlaşmaların gerekli olduğu’nu söylediğini belirterek, buna karşılık Partisi adına hükümete şu cevabı vermiştir: “Buna karşı da bizim cevabımız şudur: Milli savunmadan maksat nedir? Milli savunma memleketin bağımsızlığını ve egemenliğini korumak içindir. Maksat budur ...” (TBMM Tut. Der., B. 110, O. 1, s.707).

Konuşmalarda yukarıdaki örnekler dışında cevabı herkes tarafından bilinen sorular sormak yoluyla da dayanışma duygusu yaratılmaya çalışıldığı görülmüştür.

“Biz Türkler, böyle bir stratejiyi nasıl kabul edebiliriz?”

Anlaşıyor ki, Amerika’nın bir üçüncü dünya savaşı bakımından, tertiplediği kıtalararası strateji bakımından Türkiye’nin evvela terk edilmesi sonradan kurtarılması usulü kabul edilmektedir. Amerika’nın stratejisi için bu doğru olabilir. Ama biz Türkler, böyle bir stratejiyi nasıl kabul edebiliriz (B. Boran, TBMM Tut. Der., 1966, B. 50, O. 2, s.573).

“İlk kurtuluş savaşını yapmış ülke”

“Biz, ilk milli kurtuluş savaşını yapmış olan ülke, biz ilk bağımsızlığımızı kazanmış olan ülke, biz de mi böyle bir tahrikin, bir abartmanın neticesi içindeyiz?”

Bunu nasıl söyleyebiliyorsunuz?” (B. Boran, TBMM Tut. Der., 1966, B. 50, O. 2, s.574).

Yukarıdaki alıntının yapıldığı konuşmada, Üçüncü Dünya Ülkeleri yerine Batı Bloku ile yakın ilişkiler içinde olunması eleştirilmektedir. Üçüncü Dünya Devletleri’nin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sayılarının çok arttığına ve bu nedenle Birleşmiş Milletler’de kendi oylarıyla kararlara hakim duruma geldiklerine değinen Boran, bu kadar çok devletin milli bağımsızlığını kazanmasının Doğu Bloku’nun abartması olamayacağını belirttiği konuşmasında soru sormak yoluyla kanı birliği stratejisinden yararlanmıştır. Konuşmada, Üçüncü Dünya Devletleri’nin gücünü küçümseyenlere ve bu devletlerin gücünü Doğu Bloku’nun abarttığını düşünenlere karşı da hayret verici duygular beslendiği anlamı çıkmaktadır. Bu stratejiyle hiçbir Türk’ün, milli menfaatlere, ulusal bağımsızlığa uymadığı için Üçüncü Dünya Ülkeleri yerine Batı Bloku’na yaklaşmayı kabul edemeyeceği vurgusu yapılmak istenmiştir.

Konuşmacıların, konuşmalarında “kanı birliği”ni bir strateji olarak sıklıkla kullandıkları görülmüştür. Birliktelik, dayanışma duygusu yaratmayı amaçlayan bu stratejinin özellikle “ulusal bağımsızlık” ve “emperyalizm karşıtlığı” temaları üzerine yapılan konuşmalarda öne çıktığı tespit edilmiştir. Van Dijk, “Söylem ve İdeoloji” isimli kitabında bir strateji olarak “kanı birliği”ni açıkladığı bölümde “... bir ülke göç “tehdidi” ile karşılaşırsa “kenetlenmeli” ve kararlar ve yasamalar Birleşik Krallık ya da Birleşik Devletler’de olduğu gibi ideal olarak parti taraftarı olmamalı ...” (2003: 83) örneğini vermektedir. Van Dijk’ın bu örneği referans alındığında, Türkiye İşçi Partili vekillerin de bu örnekte olduğu gibi ülkeyi ilgilendiren sorunlarda birleşilmesi, kenetlenilmesi gerektiği görüşünde olduklarını iddia etmek kolaylaşmaktadır. Konuşmalarda milli menfaatlerin ön planda olması gerektiği bu nedenle parti ayrımı yapılmasının ulusal sorunların çözümü için yanlış olacağı anlamı çıkmaktadır. Bu

konuşmalarda kanı birliğin strateji olarak kullanılması, politik muhalefetin ortak çıkarlar, milli duygular ve milliyetçi söylemler üzerinden kurulduğunu göstermektedir.

d. Abartma

Abartılar, anlamın niteliklerini artırmayı sağlayan anlamsal (retoriğe ait) söz oyunlarıdır. Olumsal kendini sunma veya olumsuz ötekini sunmanın genel stratejisi içerisinde ötekilerin olumsuz eylemlerinin abartılı ifade edileceği düşünülebilir (Van Dijk, 2003: 93). Türkiye İşçi Partili vekillerin de konuşmalarında zaman zaman abartmaya bir strateji olarak başvurdukları görülmüştür. Bunların genellikle olumsuz ötekini sunma stratejisinden yararlanılarak yapılan konuşmalarda yer aldığı tespit edilmiştir.

“... bu meselenin henüz Parlamento üyeleri tarafından bilinmeyişi Türk dış politikasının oturtulmuş olduğu rayların veya oturtulmuş olduğu yörüngesinin esaslarının bilinmeyişi son derece hazindir” (T. Z. Ekinci, TBMM Tut. Der., 1966, B. 31, O. 1, s.229). Ekinci’nin bu sözleri hükümetin dış politika konusunda yetersiz olduğunu ifade etme amacı taşımakla birlikte “son derece” sözcükleri duruma abartı katarak anlamı güçlendirme amacıyla kullanılmıştır. “Son derece”nin bir tür abartı anlamı kattığı yorumu, Van Dijk’in benzeri konuşmalar için açıkladığı “aşırı”, “dehşet verici”, “kesinlikle” gibi sözcüklerden yola çıkılarak yapılmıştır (2003: 93).

Amerika Birleşik Devletleri’nin Türkiye’deki üsleri ve tutumu dolayısıyla Sovyet Rusya’nın Türkiye’yi değil ABD’yi muhatap almasının ülkenin milli haysiyetine bir darbe olduğu ve bunun Hükümetin o dönemki dış siyasetinden kaynaklandığına dair demecinde Çetin Altan şu konuşmayı yapmıştır:

Bir devletin arazisi üzerinde bir başka devleti ilgilendiren faaliyet olur da o devlet, o faaliyetin cereyan ettiği hükümete nota vermez de gider Amerika Birleşik Devletlerine nota verir bunun anlamı tahammül edilemeyecek kadar

ağırdır. Ve Türk tarihinde, bilhassa Cumhuriyet tarihinde ilk defa olmaktadır. Bu hazin akıbet de Demirel Hükümeti'ne nasip olmuştur (Ç. Altan, TBMM Tut. Der., 1966, B. 32, O. 1, s. 246).

Yukarıdaki örnekte abartı anlamının “tahammül edilemeyecek kadar” ve “hazin” sözcükleri kullanılarak verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bir başka örnek yine Çetin Altan'ın konuşmasından verilebilir:

“Bir devlet meselesi bu kadar gayri ciddi ölçülerde mütalaa edilemez” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 35, O. 1, s. 388). Altan'ın bu cümleyi içeren konuşması Johnson Mektubu'nun kamuoyuna açıklanmasından sonra Başbakan'ın emrivaki altında kaldığını iddia etmesi üzerine yapılmıştır. Hükümetin gayri ciddi davrandığı yorumu “bu kadar” ifadeleri kullanılarak abartılmıştır.

Partililer tarafından dile getirilen yukarıdaki ifadelerde hükümetin dış politika konusunda yetersiz ve aciz olduğu iddia edilmektedir. Abartılara yer verme ise hükümete yönelik bu eleştirilerde anlamı kuvvetlendirmeyi amaçlamaktadır. Kötü ya da olumsuz özelliklerin abartıldığı konuşmalarda politik muhalefetin gerçek dışı durumlar ya da taraflı söylemler üzerinden kurulduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir.

e. Sözde Bilgisizlik

Sözde bilgisizlik, parlamento konuşmalarında konuya dair imada bulunmayı amaçlayan bir stratejidir. Konuşmacılar belirli bir konu hakkında bilgileri yokmuş gibi davranabilir; fakat ima yoluyla bildiklerini söylerler ve kanıtlanmaya gerek olmayan iddialarda bulunurlar (Van Dijk, 2006: 104).

“Üçüncü grup devletlerin, Üçüncü Dünya Devletleri'nin lideri olmak ve hele onları sömürmek diye ifade etmek ve böyle yorumlamak... Doğrusu bilmiyorum böyle bir yorumlama nasıl yapılabilir?” (B. Boran, TBMM Tut. Der., 1966, B. 50, O.

3, s.604). Dışışleri Bakanı'nın Türkiye İşçi Partisi'nin niteliğı hakkında söylediğı bazı sözler⁶² üzerine yapılmış bu konuşmada, Van Dijk'ın deyimiyle açıkça itiraf edilmiş bilgisizliğe (Doğrusu bilmiyorum...) rağmen (2003: 104) aslında imalı bir ifadeyle eleştiri söz konusudur. Boran, "Üçüncü Dünya Devletleri'ni sömürmek" diye bir yorumun yapılamayacağını ifade etmek isterken, yorumu yapan tarafı da bu yorumdan dolayı eleştirmekte, kendisinin böyle bir yorumu aklına getirmeyeceğı gibi bir anlam yaratmaya çalışmaktadır.

f. Eğretileme

Türkiye İşçi Partili vekillerin konuşmalarında eğretileme ve düzdeğışmecelerin de yapıldığı görölmüştür. John Fiske, eğretileme için "Bilinmeyen bir şeyi bilinen bir şey açısından ifade etmek" (2003, 142) demektedir. Yani bilinmeyenlerin anlamı bilinenlerin araçları sayesinde ortaya konmaktadır. Birleşmiş Milletler ve NATO'nun uluslararası ilişkilerde birer denge unsuru olmadığını iddia eden TİP adına söz alan Muzaffer Karan, bu örgütlerle ittifak içinde olmanın ülkenin milli çıkarları ile bağdaşmadığını belirtmektedir. Karan, konuşmasının devamında "Dizginleri Amerika'nın elinde bulunan böyle bir askeri güç, bağımsızlık savaşları veren barışsever dünya milletleri için büyük bir tehlike olabilir" (TBMM Tut. Der., 1966, B. 55, O. 2, s.469) demiş, "dizgin" sözcüğünü kullanarak hem bir benzetme yapmış hem de NATO üzerindeki Amerikan gücü ve hakimiyetini bilinen bir unsur; yani "dizgin" üzerinden tanımlamıştır. Karan'ın vurgusu, NATO'yu, Amerika'nın yönettiğı üzerinedir.

⁶² Türkiye İşçi Partisi, Dışışleri Bakanı'nın Türkiye İşçi Partisi hakkında "Doğu Bloku'nun lideri olmak istiyorlar", "komünistlikle beraber olmak istiyorlar", "Üçüncü Dünya Devletleri'nin lideri olmak istiyorlar" şeklindeki ithamlarına karşı açıklama yapma ihtiyacı hissederek gündemi Kıbrıs'ın oluşturduğu bir konuşmanın başında Behice Boran aracılığıyla bu sözlere yer vermiştir.

Tapulama Kanunu'nun çıkarılmaması, bekletilmesi gerektiği yolunda görüşler ileri süren TİPliler, birtakım yarım tedbirlerin köylüyü daha zora sokacağını iddia etmektedirler. Anayasa aykırı hareket edilmesini doğru bulmayan Parti adına yapılan bir konuşmada Yunus Koçak şunları söylemektedir: "... Anayasa'yı kemirmek, yoksulun hakkını kemirmek, topraksız köylüyü, az topraklı köylüyü büsbütün toprak sahibi olmak ümidinden uzaklaştırmak doğru değildir" (TBMM Tut. Der., 1966, B. 43, O. 1, s.671). Bu ifadede hükümet bir kemirgene benzetilmiş ve "kemirmek" sözcüğü kullanılarak eğretileme yapılmıştır. Bilinen bir şey üzerinden bilinmeyene ulaşma söz konusudur ve "kemirmek" sözcüğü kullanılarak hükümetin Anayasa'yı ihlal edici bir şekilde davrandığı ima edilmiştir.

Milli Savunma Bakanlığı bütçesinin tartışıldığı bir konuşmada, Parti adına söz alan Karan, Türkiye İşçi Partisi'nin Rusya ve Amerika ile aşırı bağılılıkları tasvip etmediğini; fakat her iki devlete karşı düşmanlık beslenmesini de uygun bulmadığını belirterek "Tıpkı Kurtuluş Savaşı'ndaki Kuvay-ı Milliye Ordusu gibi adımları gök gürültüsü türkülerinde özgürlük ve bayrağında Atatürk olan bir ordu mutlaka kurulmalıdır" (M. Karan, TBMM Tut. Der., 1966, B. 55, O. 2, s. 472) ifadelerine yer vermiştir. Kurulacak ordunun Kuvay-ı Milliye Ordusu'na benzetilerek ve "adımları gök gürültüsü türkülerinde özgürlük" ifadeleriyle "özgür ve güçlü bir ordu" benzetmesi yapıldığı görülmüştür.

Toprak reformu kanun tasarısının hala Meclis gündemine gelmemiş olması Türkiye İşçi Partili vekiller tarafından eleştiri konusu olmuştur. Diğer kanun tasarılarına gösterilen özenin bu kanun tasarısı için de gösterilmesini isteyen partililerden Yunus Koçak, Partisi adına yaptığı konuşmasında hükümetin bu konuda isteksiz olduğunu belirterek şöyle demiştir. "Bakın af kanunu, seçim kanunu geldi. Demek ki istenildiği zaman karma komisyonlar kuruluyor, istenildiği zaman acele

etmesini biliyorlar ve komisyonlar yıldırım hızıyla çalışabiliyorlar” (TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.354). Komisyonların çalışmalarının “yıldırım hızına” benzetildiği bu konuşmada alttan alta bir ironi de söz konusudur.

g. Yineleme

Yinelemenin, retoriğe ait bir söz oyunu olarak Türkiye İşçi Partili vekillerin konuşmalarında sıkça başvurulan bir strateji olduğu tespit edilmiştir. Sadece kelime ya da cümle tekrarları şeklinde olmayıp anlamsal açıdan da gerek iç politika gerekse dış politikaya dair yapılan konuşmalarda yinelemeler görülmekle birlikte dış politikada Kıbrıs Sorunu ve iç politikada toprak reformu konuları çerçevesinde anlamsal yinelemeler yapıldığı görülmüştür. İncelenen konuşmalarda iyi ve kötü şeylerin ise kelime ya da cümle tekrarlarıyla dile getirildiği tespit edilmiştir. Kelime ve cümle tekrarları yapmak suretiyle yinelemelere gitme sadece iç politikada köylülükle ilgili sorunlara dair konuşmalar çerçevesinde yapılmıştır. “Bizim” iyi şeylerimizi “Onların” kötü şeylerini vurgulamanın genel stratejisinde belirli bir rol oynayan yineleme bireysel konuşmalarda ya da parlamento üyelerinden her birinin kendisi ile ilgili önceki konuşmacıların düşüncelerini desteklediği konuşmalarda böyle olabilir (Van Dijk, 2003: 105).

Dış politikayla ilgili olarak hükümetin yanlış bir yol takip ettiği ve bu durumun ülkenin bağımsızlığını tehlikeye düşürdüğü sık sık yineleme konusu olmuştur. Kıbrıs Sorunu’na NATO ve ABD çerçevesinde çözüm aranmasının büyük bir yanlış olduğu, bu yanlışın kendini çeşitli olaylarla kanıtladığı, bunlara örnek olarak da Türkiye’nin Üçüncü Dünya Ülkeleri ile ilişkilerini güçlendirememesi sonucu Kıbrıs Sorunu’nun çözümünde uluslar arası alanda yalnız kalması, Johnson Mektubu gibi konular gösterilerek, dış politikada bağımsız olunamayışı anlamsal açıdan yinelenmiştir. İç

politikada ise topraksız köylü ve bu nedenle köylünün çektiği sıkıntılar anlamsal yinelemelerle sık sık vurgulanmıştır. Özellikle Anayasa’da belirtildiği ve böyle bir zorunluluk bulunduğu halde toprak reformunun bir türlü gerçekleştirilememiş olması, konuyla ilgili olarak öngörülen tasarının ve tapulama kanununun zengin ve nüfuzlu kişilerin işine yarayacağına düşünülmesi ve büyük toprakların bu kişilerin mülkiyetinde bulunması sebebiyle zengini daha zengin fakiri de daha fakir yapacağı iddiaları, partililerin konuşmalarında sıkça vurguladıkları anlamsal yinelemelerdir⁶³.

Konuşmacıların anlamsal yinelemeler dışında sözcük tekrarları ile yapılan yinelemelere de başvurdıkları görülmüştür. Türkiye İşçi Partisi Grubu adına hükümet programının eleştirildiği konuşmada Mehmet Ali Aybar’ın, köylülerin sorunlarına değindiği ve kelime tekrarları ile anlamı pekiştirme yoluna gittiği görülmüştür. “Ormanlık ve dağlık bölgelerde yaşayan milyonlarca yoksul köylümüz toprak istiyor, köy yolu istiyor, içme suyu istiyor” (TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.172) diyen Aybar köylünün çektiği sıkıntıları eksikliklerle anlatmaya çalışmış bu eksiklikleri de “istemek” fiili ile vurgulamıştır. Sözcüğün yinelenmesinin ise eksikliklerin çokluğunu ve köylünün yaşadığı sıkıntıyı anlatma amacı taşıdığı düşünülmektedir. Konuşmacının, konuşmasını desteklemek amacıyla gerçek kişilerin üzerinden kelime tekrarları yoluyla yinelemeler yaptığı görülmüştür. Vatandaşların sıkıntıları üzerinden, onlardan aktarıncasına kelime tekrarlarına gidilmesi politik muhalefet kurulurken halkla iç içe bir söylem geliştirildiğini göstermektedir.

Kelime tekrarlarına başka bir örnek de Koçak’ın yukarıdaki konuşmasından verilebilir. Bu konuşmada “kemirmek”, “toprak” ve “köylüyü” sözcüklerinin yinelendiği görülmektedir. Bu tekrarlar anlamı kuvvetlendirmeyi amaçlamaktadır.

⁶³ Bkz. TBMM Tut. Der., 1965, B. 7, O. 1, s.171 – 172; TBMM Tut. Der., 1966, B. 48, O. 4, s.345, 352 – 353; TBMM Tut. Der., 1966, B. 53, O. 3, s.250 – 251; TBMM Tut. Der., 1966, B. 87, O. 2, s.160 – 161; TBMM Tut. Der., 1966, B. 92, O. 2, s.348; TBMM Tut. Der., 1966, B. 116, O.1, s.313.

NATO ittifakının ve Amerika ve İngiltere gibi devletlerle olan dostlukların ülkenin milli çıkarlarıyla ve ulusal bağımsızlığı ile bağdaşmadığının vurgulandığı konuşmalarda “İlk kurtuluş savaşını yapmış ülke” ifadesi ise cümle tekrarları yoluyla yinelemelere gidilmesinin bir örneğidir. Bu cümle aynı konuşma içinde arka arkaya birkaç kez tekrarlandığı gibi farklı konuşmalarda da dile getirildiği görülmüştür (M. A. Aybar, TBMM Tut. Der., B. 28, O. 1, s.32; B. Boran, TBMM Tut. Der., 1966, B. 50, O. 2, s.574, M. Karan, TBMM Tut. Der., 1966, B. 55, O. 2, s.472). Tarihsel başarıların yinelenmesi yoluyla duygulara hitap ederek ikna sürecini hızlandırma amacı içinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu tekrarlarla politik muhalefet kurulurken tarihsel olaylardan yararlanıldığı anlaşılmaktadır.

Bir başka örnek de Yunus Koçak’ın Toprak Reformu Tasarısı ile ilgili bir konuşmasından verilebilir. Soru cümlelerinin yinelemelerini yaparak konuya dair anlamı güçlendirme yoluna giden Koçak, şöyle konuşmuştur:

Niçin 100 binlerce köylünün toprak derdi bahis konusu olduğu zaman ve bu köylünün ümitle bu partiye rey verdiği herkesin bildiği bir gerçek olduğu halde, niçin bu konuda acele davranmıyorlar? Niçin karma komisyonlar teklif etmiyorlar? Niçin elimize belki beğenmeyeceğimiz bir kanun dahi getirmediler? (TBMM Tut. Der., B. 48, O. 4, s.353).

Arka arkaya soru tekrarları yapmak yoluyla cevabın belli olduğu imasında bulunan Yunus Koçak, burada sorunun neden kaynaklandığını aslında herkesin bildiğini ifade etmek istemiştir. Bu konuşmada sorulan soruların hepsinin içeriği farklı olmasına rağmen cevapları tektir. Aslında hükümetin gerçekte Anayasa’ya uygun bir tasarı geliştirmek zihniyetinde olmadığı, kendi isteğine göre bir tasarı hazırlamak amacıyla olduğu vurgusunun yapılmaya çalışıldığı konuşma hükümetin bu tavrını eleştiri amacına yöneliktir. Soru cümlelerinin arka arkaya tekrarlarının yapılması ise

iktidarı sorgulamaya yönelik bir eylem olarak düşünülmektedir. Bu konuşmalarda politik muhalefetin sorgulayıcı bir tavır üzerinden kurulduğu görülmüştür.

h. Tanık Gösterme

Tanık gösterme de Türkiye İşçi Partili vekillerin konuşmalarında sıkça başvurulan bir strateji olarak tespit edilmiştir. Bu stratejide amaç politikacıların tutarsızlıklarını ortaya sermektir. Hükümete yönelik eleştirilerde, hükümet üyelerinin ve Başbakan'ın daha önce söylediği sözlerden alıntılar yapmak suretiyle o zamanki sözler karşılaştırılarak aradaki tutarsızlıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte sadece bu amaç güdülmemiş ayrıca parti kendi görüşlerinin haklılığının kanıtı için de tanık gösterme yoluna gitmiştir.

Kıbrıs Sorunu konusunda Hükümet'in izlediği politikayı eleştiren ve bu konuda belirli bir tezi olmadığını, sürekli farklı ve zaman zaman da yanlış bir politika izlediğini ileri süren vekiller bu nedenle Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde başarısızlığa uğranıldığını iddia etmişlerdir. Hükümet'in Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde ne istediğini açıkça ortaya koymasının ancak bir başarı getirebileceğini ve soruna, Amerika ya da NATO bünyesinde çözüm aramanın bir hata olacağını belirten konuşmacıların, politik muhalefetlerini kurarken bu yönde görüş bildirmiş olan politikacıların sözlerine yer vermişlerdir.

... 1964 yazına doğru zamanın Başbakanı, hadiseleri yakından izlemiş olanları hayrete düşüren bir demeç verdi ve dedi ki: 'Ben Amerikan ittifakına inanmıştım. Şimdi, bu inancımdan dolayı pişmanlık duymaktayım ve Türkiye gerekirse yeni bir dünyada yerini alabilir.' (M. A. Aybar, TBMM Tut. Der., 1965, B. 28, O. 1, s.30).

Sayın Suad Hayri Ürgüplü'nün açıkladığına göre Türkiye şimdiye kadar Kıbrıs'ta ne istediğini açık olarak ortaya koyamamıştır. Gerçekten de Kıbrıs hakkında ileri sürülen ve boyuna değiştirilen tezler göz önünde tutulursa

Türkiye'nin oturmuş bir görüşü olmadığı anlaşılır (M. A. Aybar, TBMM Tut. Der., 1965, B. 28, O. 1, s.33).

Aybar, burada, Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde Amerikan ittifakına inanmanın bir hata olduğu yolunda partilerince ısrarla vurgulanan görüşün haklılık payının yüksek olduğu yolunda bir kanaat geliştirmeye çalışmış ve bunu da dönemin Başbakanı İnönü'den alıntı yaparak kuvvetlendirmek istemiştir. Aynı zamanda Aybar'ın kullandığı 'hadiseleri yakından izlemiş olanları hayrete düşüren' şeklindeki ifade de aslında anlaşılacak için çok geç kalınmış bir durumun tasviridir.

Türkiye'de hükümetlerin yıllardan beri Kıbrıs Sorunu'nu önemsemediklerini ya da bunu bir sorun olarak görmediklerini iddia eden Türkiye İşçi Partililer, bu iddialarını Meclis'te sık sık dile getirmişlerdir. Hükümet'in Kıbrıs konusuna gereken önemi verdiği iddiası ise keskin bir muhalefet diliyle çürütülmeye çalışılarak şöyle denilmiştir: "O tarihlerde Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Meclis'te beyanat verir ve 'Kıbrıs diye bir davamız yoktur' der" (M. A. Aybar, TBMM Tut. Der., 1965, B. 28, O. 1, s.29).

Amerika ile yapılan iki anlaşmalar konusunu gündeme getiren ve bu durumun Türkiye'nin bağımsızlığına gölge düşürdüğünü belirten Türkiye İşçi Partililer, hükümetin böyle anlaşmaların yapılmadığı; dolayısıyla bağımsızlığın tehlikede olmadığı yönündeki demeçlerine yine hükümetin başka bir üyesinin, bu anlaşmaların yapıldığını ortaya koyar şekilde söylediği sözlerle karşılık vermişlerdir: Parti adına konuşan Çetin Altan şunları söylemiştir:

... Buna karşı alınması gereken tedbirleri biz burada arz ederken, ikili anlaşmalardan bahsederken, Sayın Milli Savunma Bakanı, "yalan" diye bağırmıştır. Sonra Sayın Hariciye Bakanı, bu ikili anlaşmaların yeniden gözden geçirilmesi gerektiği hususunda demeçler verdi. Hani yalandı bizim söylediğimiz sözler? (TBMM Tut. Der., 1966, B. 110, O. 1, s.697).

Toprak reformunun yapılarak topraksız köylünün toprağa kavuşturulması gerektiğini her fırsatta dile getiren Partililer hükümetin bu reformu yapmak niyetinde olmadığını iddia etmişlerdir. Başbakanın da kendileri gibi düşündüğünü belirten Partili vekillerden Yunus Koçak, konuşmasında şöyle demiştir:

Esasen Başbakan da bu memlekette dağıtılacak toprak olmadığını söylemek suretiyle Adalet Partisi'ne oy veren yoksul köylü vatandaşlarımızın toprağa kavuşma hasretinin daha uzun yıllar yerine getirilemeyeceğini ve köylünün bu özlem içinde yaşayıp gideceğini ifade etmiş bulunmaktadır (TBMM tut. Der., 1966, B. 48, O. 4., s.345).

Türkiye İşçi Partililer'in tanık göstermeyi bir strateji olarak kullanması, politik muhalefetlerini keskin bir dille⁶⁴ ve özellikle hükümet üyelerinin kendi kendileriyle çelişir ya da kandırır durumlarını ortaya koyarak kurduklarını göstermektedir. Özellikle dış politika konularının anılan dönemde henüz kamuoyunda konuşulmuyor olması ya da yeni yeni konuşulmaya başlaması ve sadece Meclis'te siyasetçilerin siyaset yapabileceği, ülke sorunları üzerine tartışılabileceği algısının etkisi, Partililer'in söylemlerini kurarken politikacılardan yararlanmalarının sebebi olarak gösterilebilir. Dış politikanın kamuoyu önünde tartışılır olması konusunda önemli açılımlar getiren

⁶⁴ Etkili bir muhalefet diline sahip olduğunu söylemek mümkün olan ve “sayıca ufak ancak dinamik TİP Grubu'nun çıkışlarından iyice rahatsız olmaya başlayan”(Ünsal, 2002: 6) hükümet üyeleri ileride Partiye yönelik şiddetin dozunu da arttıracak ve fiziksel şiddet uygulayacaktır. Saldırıları parlamenterleri dövmeye kadar varacaktır. 1968 yılı bütçe görüşmeleri sırasında ise bu saldırıların en şiddetlileri yaşanacak ve Çetin Altan ölümüne dönecektir. Altan, AP'li vekillerin kendisine saldırması üzerine yaşadığı dehşeti, anılarında “‘demek artık her şey burada bitiyor’ dedim” diyerek anlatacaktır (2005: 401). Çetin Altan, AP'liler tarafından kendisine karşı bir saldırı planının olduğu haberini de CHP'li Orhan Birgit'ten şu şekilde alacaktır: “Kapıları tuttular, seni bu gece mutlaka dövecekler. Sen şimdiden gazeteciler kapısından sıvış” (2005: 164). Partinin, vekillere küfür etmek (Altan, 2005: 170) ya da TİP'i komünist ilan etmek yoluyla sık sık sözlü saldırılara maruz kaldığı da yine vekillerin anılarında ve parlamento tutak metinlerinde göze çarpmaktadır. AP'li İhsan Ataöv'ün, 26 Ocak 1968 tarihinde yaptığı bir konuşmayı, TİP'e yönelik saldırının bir örneği olarak göstermek mümkündür. Ataöv, şöyle konuşmuştur: “Bundan sonra Yüce Meclis huzurunda, millet huzurunda, her yerde “Türkiye İşçi Partisi” değil; “Türkiye Komünist Partisi” diye hitap edeceğiz” (Aktaran: Bahadın, 2006: 92).

Türkiye İşçi Partisi'nin, politik muhalefetini zıt görüşte olan politikacılar üzerinden kurduğu görülmüştür.

Devlet Bakanı Sayın Turhan Feyzioğlu bu kürsüden ifade etmiş olduğu bir beyanında <Bu borçların tehir edilmiş olduğu, Hükümet'in bu borçları tamamen affetmek için lüzumlu bütün tedbirleri alacağını ve bunun formülünün bulunacağını> ifade etmişti.

Muhterem arkadaşlar, bu beyana rağmen, aradan geçen dört sene içerisinde, bunun formülü bulunamamış ve bugün Ziraat Bankası bu bölgedeki halka, muhtaç çiftçilere yaptığı tebligatta haziran ayı içerisinde borçlarını ödemedikleri takdirde bu köylülerin icraya verileceğini tebliğ etmiştir (A. Kurtel, TBMM Tut. Der., 1966, B. 101, O. 1, s.222).

Bu konuşmalarda politikacıların tutarsızlıkları üzerinden bir muhalefet söz konusu iken aynı zamanda ironik bir durum da söz konusudur ve politikacıların geçmişte söylediği bazı sözler hayret verici bulunarak iğnelenmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye İşçi Partisi'nin parlamenter temsil bulduğu dönemde siyasal muhalefeti dile getirme biçimi incelenmeye çalışılmıştır. 1960'larda solda görülen canlanma içinde ortaya çıkan Türkiye İşçi Partisi'nin parlamenter temsili sola da ilk parlamenter muhalefet olanağını kazandırmıştır. İşçi sınıfını temsil eden bir parti olarak TİP'in Meclis'te farklı bir ideolojiyle muhalefet etmesi, bu süreçte farklı konuların ve muhalefet tarzının da gündeme gelmesini sağlamıştır. Özellikle dış politikanın tartışılır ve eleştirilir hale gelmesi, TİP'in ülke gündemine ve parlamenter muhalefet sürecine kazandırdığı önemli bir yeniliktir. Parti, başta bu yönüyle diğer muhalefet partilerinden ayrılmıştır. Kıbrıs Sorunu, üzerinde önemle durulan bir dış politika konusu olmuştur. Sorunu diğer partilerden ve iktidardan farklı olarak milliyetçi bir söylemle ele alan Partililer, bu bağlamda ABD ile ilişkilere de değinerek emperyalizm karşıtı bir tutum sergilemişlerdir. Bu konuşmalarında iktidarın iddia ettiği “dost ve müttefik ülke” vurgusunu eleştirir biçimde politik muhalefetin “bağımsızlık” vurgusu üzerinden kurulduğu görülmüştür. Programında ve yayınlarında dış politikayı ayrıntılı ve eleştirel bir biçimde ele alan ve bu tavrını, Meclis'e de taşıyan Parti, konuyla ilgili etkili bir muhalefet yürütmüş hatta bu nedenle saldırıların ve suçlamaların da hedefi olmuştur. Partililerin konuşmalarında milliyetçi, anti-emperyalist bir söylem hakimken kullanılan stratejilerle zaman zaman duygusal bir hava yaratılarak iktidarın Türkiye'nin tarihini hiçe saydığı ya da bu tarihe ihanet eder bir tavır sergilediği imasında bulunulmuştur.

TİP'in, yıllardan beri süregelen dış politika anlayışını eleştirmesi dışında; politik duruşuyla uyumlu olarak Meclis gündemine taşıdığı temalardan işçi sorunları ve hakları ile köylülerin sorunlarını da farklı açılardan ele aldığı görülmüştür. Toprak reformu ile grev ve toplu sözleşme haklarının hükümetin engeline takıldığı iddiası

Partililer tarafından dile getirilmiş, sadece dönemin hükümetinin politikaları değil, geçmiş dönem hükümetlerinin yanlış uygulamaları da konuşmalarda eleştiri konusu yapılmıştır. Parlamenter muhalefetin sınırlarını genişleten işçi hakları konusu bir muhalefet partisi tarafından sosyalist bir açıyla ilk kez ele alındığı gibi bu hakların tanımlanma şekli de farklılığı oluşturan bir başka unsurdur. Konuşmacılar işçi hakları arasında olduğunu belirttikleri grev ve toplu sözleşme haklarını, iktidarın iddialarının aksine Anayasa'ya dayandırarak, kişi hak ve hürriyetleri açısından yorumlamışlardır.

Konuşmalarda, toprak reformu da her şeyden önce Anayasal bir zorunluluk olarak değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili ikinci ve daha önemli husus ise reformun, Parti açısından önemli olan Doğu Sorunu bağlamında Meclis'te ilk kez ele alınmış olmasıdır. Sorunu'nun aynı dış politika gibi bir tabu sayıldığı dönemde, Partili vekiller toprak reformunu bu açıdan da ele alarak, konunun sadece topraksızlık sorunu olmadığını aynı zamanda Doğu'nun geri kalmışlığının bir nedeni olduğunu konuşmalarında öne çıkarmışlardır. Çoğunlukla Kürt vatandaşların yaşadığı Doğu Anadolu Bölgesi'nin geri kalmışlığı topraksızlık çerçevesinde değerlendirilmiş, bu değerlendirmenin altında da Kürt Sorunu imasının yer aldığı görülmüştür. Doğu Anadolu Bölgesi, aşiretlerin bulunduğu ve toprağın, ağaların mülkiyetinde olduğu, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan geri kalmış Kürt vatandaşların yaşadığı bir yer olarak ele alınmıştır. Türkiye İşçi Partili vekillerin muhalif söylemleri bu bakımdan da diğer partili vekillerinkinden farklılık göstermektedir. Bu bağlamsal farklılık başlı başına yeni bir muhalefet tarzına işaret ederek, politik muhalefetin sınırlarını genişleten bir özellik olmuştur. Fakat bununla birlikte, konuşmalarda Kürt iması bulunmasına rağmen bu kelimenin telaffuz edilmemesi bir eksikli olarak gözükmemektedir.

Parti'nin ideolojisi doğrultusunda belirlenen konular, konuşmalarda yukarıda anlatıldığı çerçevede ele alınırken, konuşmacıların ikna sürecinde etkili olabilmek için belli stratejilere ve dil oyunlarına başvurdukları görülmüştür. Özellikle, kanıt göstererek ispatlama ve karşılaştırma konuşmalarda öne çıkan stratejiler olarak yer almıştır. Kanıt gösterme stratejisinde, konuşmacıların belli otoritelere başvurmaları iknayı arttırıcı bir unsur olarak yer alırken; bunları, Atatürk, Nutuk, Kurtuluş Savaşı gibi duygulara hitap eden ve toplumsal açıdan manevi değeri yüksek olan otoriteler oluşturmuş, bu otoritelerin Parti'nin politik görüşüyle uyumlu olduğu ve meşruluğunu arttırıcı bir unsur olarak kullanıldığı görülmüştür. Konuşmalarda bilim insanları ya da Anayasa gibi otoritelere başvurulmasını ise siyasal muhalefetin dilinin pozitivist bir bakış açısıyla kurulduğunun kanıtı olarak değerlendirmek mümkündür.

Karşılaştırmaların ise konuşmalarda yer alan aktörler üzerinden yapıldığı görülürken bu aktörleri; emperyalist devletler – Üçüncü Dünya Ülkeleri – Türkiye; toprak ağaları – köylüler; köylüler – hükümet; işçiler – işveren; işçiler, sendikalar – hükümet oluşturmuştur. Bu konuşmalarda, Türkiye “sömürülen”, “bağımlı”; fakat “bağımsızlık için mücadele etmiş bir ülke” olarak konumlandırılırken; ABD ise “emperyalist”, “sömüren”, “ezen”, “casus” gibi sıfatlarla tanımlanmıştır. Köylüler, “yoksul”, “ıstırap içinde olan”, “ırgat”, “ortakçı”, “bir karış toprağa hasret” gibi sıfatlarla tanımlanırken karşında bulunan ağa ise “büyük mülk sahibi”, “vilayet kadar toprağı olan”, “zengin ve nüfuzlu kişi” olarak konumlanmıştır. İşçilerin konuşmalarda yer alış şekli, “hak isteyen”, “canlarından bezmiş kimselerken”; işverenler de “ezen” taraftır. Hükümet ise “samimi olmayan”, “baskıcı”, “sindirici” tarafı oluşturmaktadır.

Karşılaştırma kategorisinde ders olarak tarih de öne çıkan bir strateji olmuştur. Bu stratejinin, özellikle hükümetin dış politik tavrının eleştirildiği konuşmalarda iknayı sağlamak için belirgin olarak kullanıldığı görülmüştür. Ders olarak tarih'in bir

strateji olarak kullanılmasını, siyasal muhalefetin dilinin yaşanmışlıklar ve siyasal deneyimler üzerinden kurulduğu şeklinde yorumlamak mümkündür. Bununla birlikte bu strateji için yine konuşmaya duygusal bir hava katmak amacıyla olunduğu söylenebilir. Zira ders olarak tarih stratejisinde Türkiye'nin milletçe geçmişte yaşadığı deneyimler, bağımsızlık için verilen mücadeleler karşılaştırmalar yoluyla konuşmalarda yer almıştır.

Partili vekillerin konuşmalarında belirgin olarak öne çıkan bir özellik de biz – siz ayrımı yapılmasıdır. Olumsuz ötekini sunma stratejisinin kullanıldığı bu konuşmalarda, hükümet “Anayasa’yı ihlal eden”, “samimi olmayan”, “tutarsız” ya da “ihmalkar” taraf olarak ötekileştirilirken; Türkiye İşçi Partisi, “halktan yana” ve “Anayasa ve yasalara saygılı” taraf olarak konumlandırılmıştır.

TİP’li vekillerin konuşmalarında, dil oyunları da ikna sürecinde bir strateji olarak kullanılmıştır. Zaman zaman ironik bir durumun söz konusu olduğu bu konuşmalarda, aynı zamanda Parti, kendisine yönelik suçlamalara karşı da iktidarı sorgulayıcı bir tavır içine girerek bu suçlamaları reddetmiştir. Dil oyunlarında kanı birliği, birlik duygusu yaratmayı amaçlayan politik bir strateji olarak öne çıkmıştır. Bununla birlikte, genelleştirmenin de partinin ideolojisi doğrultusunda kullanılan ve birlik duygusu anlamını veren bir strateji olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Özellikle partililerle ilgili suçlamalara bazı genelleştirmelere gitmek yoluyla karşılık verildiği görülmüştür. Öne çıkan bir örnek ise “Sosyalist yalan söylemez” ifadesidir. Bunun dışında abartma, sözde bilgisizlik, yineleme, tanık gösterme gibi stratejilerin inanırlığı arttırarak ikna sürecinde etkili olabilmek amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. İktidarı eleştirirken, savunulan görüşlerin haklılığı için bir dayanak noktası oluşturma ve kendilerini haklı çıkarma amacı konuşmalarda ortak olan özelliktir. Belli bazı stratejiler kullanılarak iktidarın kendisiyle çelişir iddiaları ya da TİP’e yönelik

suçlamalarındaki haksız taraflar da ortaya konulmaya çalışılmış, bazı eylemlerinin ya da ifadelerinin mantıksallıktan uzak olduğu vurgulanarak TİP'lilerin kendi iddiaları için “biz söylemiştik” gibi bir anlam yaratılmak istenmiştir. Bu amaçla konuşmalarda kullanılan tanık gösterme ve sözde bilgisizlik öne çıkan stratejilerdir.

Çalışma sonucunda, incelenen örneklerden yola çıkarak Türkiye İşçi Partili vekillerin, kullandıkları stratejiler ve dile getirdikleri konular göz önünde bulundurulduğunda, Parti'nin politik muhalefetin sınırlarını genişleterek etkili ve dinamik bir muhalefet yürüttüğünü söylemek kolaylaşmaktadır.

KAYNAKÇA

Abadan, N., *Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1966.

Ahmad, F., *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007.

Ahmad, F., *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.

Ahmad, F., “Türkiye’nin Cumhuriyet Dönemi Siyasal Gelişmeleri”, içinde, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 1991 – 1998.

Akdere, İ. ve Karadeniz Z., *Türkiye Solunun Eleştirel Tarihi – I*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1996.

Aksoy, S., *Toprak Reformunun Temel İlkeleri*, Sosyal Adalet, 1965, sayı. 4, s.21

Akşin, S. ve ark., *Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2000.

Akşin, S., *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2001.

Altan, Ç., *Ben Milletvekili İken*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005.

Antaki, C. ve Leudar, I. “Recruiting The Record: Using Opponents Exact Words in Parliamentary Argumentation”, 2001, s. 467 – 488.

Arblaster, A., *Demokrasi*, çev. Nilüfer Yılmaz, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1994.

Aren, S., *Puslu Camın Arkasından*, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

Aren, *TİP Olayı 1961 – 1971*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993.

- Atılgan, G., *Behice Boran*, Yordam Kitap, İstanbul, 2007.
- Atılgan, G., “Yön – Devrim Hareketi”, içinde, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.597 – 646.
- Aybar, M. A., *Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1968.
- Aybar, M. A., *TİP Tarihi 1. Cilt*, BDS Yayınları, İstanbul, 1988.
- Aybar, M. A., *TİP Tarihi 2. Cilt*, BDS Yayınları, İstanbul, 1988.
- Aybar, M. A., *TİP Tarihi 3. Cilt*, BDS Yayınları, İstanbul, 1988.
- Aydın, S., “Milli Demokratik Devrim’den “Ulusal Sol”a Türk Solu’nda Özgücü Eğilim, *Toplum ve Bilim*, 78 Güz, 1998, s. 59 – 91.
- Aydınoğlu, E., *Türkiye Solu (1960-1980)*, Versus Kitap, İstanbul, 2007.
- Bahadınlı, Y. Z., *Meclis’in İçinde Vurdular Bizi*, Asya Şafak Yayınları, İstanbul, 2006.
- Bakırcı, F., *TBMM’nin Çalışma Yöntemi*, İmge Kitabevi Yayınlar, Ankara, 2000.
- Bayley, P., “The Ways and Wherefores of Analysing Parliamentary Discourse”, içinde, *Cross Cultural Perspectives on Parliamentary Discourse*, John Benjamins Publishing Company, Philadelphia, PA, USA, 2004, s. 7 – 50.
- Belge, M., “Sol”, içinde, *Geçiş Sürecinde Türkiye*, Schick, I. C., Tonak, E. A. (Der.) Belge Yayınları, İstanbul, 2006, s. 159 - 188.
- Belge, M., “Türkiye Cumhuriyeti’nde Sosyalizm (1960’tan Sonra)”, içinde, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988, s. 1955 – 1962.
- Belge, M., “Türkiye İşçi Partisi”, içinde, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 8, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 1955 – 1966.

Berkes, N., *Unutulan Yıllar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Boran, B., *İki Açıdan Türkiye İşçi Partisi Davası*, Bilim Yayınları, İstanbul, 1975.

Carbo, T., “Parliamentary Discourse When Things Go Wrong”, içinde, *Cross Cultural Perspectives on Parliamentary Discourse*, John Benjamins Publishing Company, Philadelphia, PA, USA, 2004, s. 62 – 337.

Çavdar, T., *Türkiye 1968*, İstanbul, 1969.

Çavdar, T., *Türkiye’ nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004.

Çetinkaya, Y. D., ve Doğan, M. G., “TKP’nin Sosyalizmi (1920 – 1990)”, içinde, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 275 – 338.

Demirel, T., “1946 – 1980 Döneminde Sol ve Sağ”, içinde, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler*, Cilt 9, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 413 – 446.

Devellioğlu, F., *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2006.

Erişçi, L., *Türkiye’de İşçi Sınıfının Tarihi*, Kurtulmuş Basımevi, İstanbul, 1951.

Eroğul, C., *Anatüzeeye Giriş*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2000.

Esen, B. N., *Anayasa Hukuku Genel Esaslar*, Ayyıldız Yayınları, Ankara, 1970.

Fırat, M. M., *1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997.

Fiske, J., *İletişim Çalışmalarına Giriş*, çevr. Süleyman İrvarn, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003.

Gerger, H., “Türk Dış Politikası (1946 – 1980)”, içinde, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 537 – 558.

Gönlübol, M. ve Sar, C., *Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1973*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977.

Güzel, Ş., “Cumhuriyet Türkiye’sinde İşçi Hareketleri”, içinde, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, 1988, s.1848 - 1876.

Heper, M., *Türkiye Sözlüğü*, Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2006.

Ilie, C., “Insulting as (un) Parliamentary Practise in the British and Swedish Parliaments A Rhetorical Approach”, içinde, *Cross Cultural Perspectives on Parliamentary Discourse*, John Benjamins Publishing Company, Philadelphia, PA, USA, 2004, s. 51 – 90.

Ilie, C., “Unparliamentary Language: Insults as Cognitive Forms of Ideological Confrontation”, içinde, *Language and Ideology, Volume 2: Cognitive Descriptive Approaches*, John Benjamins Publishing Company, Philadelphia, PA, USA, 2001, s. 235 – 263.

İleri, R. N. *Türkiye İşçi Partisi’nde Oportünist Merkezîyetçilik (1966 – 1968)*, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1987.

İnal, M. A., *Haberi Okumak*, Temuçin Yayınları, İstanbul, 1996.

Kanbolat, Y., *Olduğu Gibi Türkiye İşçi Partisi Üzerine Anılar*, Bayır Yayınları, Hatay, 1979.

Kotil, A., “Dünyada ve Türkiye’de Siyasal Partiler”, içinde, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 2000 – 2018.

Kurdakul, Ş. *Cezaevinden Babıali’ye Babıali’den TİP’e*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2003.

Mardin, Ş., “Yeni Osmanlılar ve Siyasi Fikirleri”, içinde, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1698 – 1701.

Nida, Ö., *Yarın Biz Konuşacağız: Türkiye İşçi Partisi Tarihi ve Anılar*, Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul, 1989.

Ortaylı, İ., “Bir Aydın Grubu: Yeni Osmanlılar”, içinde, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1702 – 1703.

Özdemir, H., *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön Hareketi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.

Özdemir, İ., “TBMM’de Savaş Retoriği: Körfez ve Irak Savaşları”, içinde, *Savaşın Yüzleri Uzlaşmanın Aşamaları*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2004.

Özman. A., “Mehmet Ali Aybar: Sosyalist Solda 40’lardan 90’lara Bir Köprü”, içinde, *Toplum Bilim*, Güz 78, 1998, . 134 – 158.

Parla, T., *Türkiye’ de Anayasalar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Sabuncu, Y., *Anayasa’ ya Giriş*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2006.

Sadi, K., *Türkiye’ de Sosyalizmin Tarihine Katkı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

Sargın, N., *TİP’ li Yıllar I – 1961-1971*, Felis Yayınları, İstanbul, 2001.

Sargın, N., *TİP’ li Yıllar II – 1961-1971*, Felis Yayınları, İstanbul, 2001.

Salman, T., *Türkiye İşçi Partisi Parlamentoda 1963-1966*, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2004.

Sezen, S., *Seçim ve Demokrasi*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1994.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, C. 6 (1071 – 1960), İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.

Sülker, K., “Cumhuriyet Dönemi İşçi Hareketleri”, içinde, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1843 – 1847.

Sülker, K., *100 Soruda Türkiye’de İşçi Hareketi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1968.

Şener, M., “Türkiye İşçi Partisi”, içinde, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 357 – 493.

Şişmanov, D., *Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi*, Belge Yayınları, İstanbul, 1990.

Taran, S., “Mythical Thinking, Aristotelian Logic and Metaphors in the Parliament of Ukraine”, içinde, *Beyond Public Speech and Symbols*, Praeger, London, 2000.

Tekeli, İ. ve İlkin, S., “Kadro ve Kadrocuların Öyküsü”, içinde, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 600 – 917.

Tekin, Y., Çiftçi, S., *1877’den Günümüze Türkiye’de Parlamento*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007.

Tevetoğlu, F., *Türkiye’ de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler 1900-1960*, Ankara, 1967.

TİP Çalışma Raporu, 1966.

TİP Programı, Karınca Matbaası, İstanbul, 1964.

TİP Tüzüğü, Töyko Matbaası, Ankara, 1962.

TİP Tüzüğü, Töyko Matbaası, Ankara, 1964.

TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri, Ürün Yayınları, 1997.

Topkaya, E., *Program ve Tüzükleriyle Türkiye’de Başlıca Siyasi Partiler*, Ulusal Basımevi, Ankara, 1969.

- Tunaya, T. Z., *Türkiye’de Siyasi Partiler*, Ankara, 1952.
- Tunaya, T. Z., *Türkiye’de Siyasal Partiler I*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
- Tunçay, M., *Türkiye’de Sol Akımlar I*, BDS Yayınları, İstanbul, 1992.
- Tunçay, M., *Türkiye’de Sol Akımlar II*, BDS Yayınları, İstanbul, 1992.
- Tunçay, M., “Türkiye Cumhuriyeti’nde Sosyalizm (1960’a Kadar)”, içinde, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1954 – 1962.
- Tunçay, M., “Siyasal Gelişmenin Evreleri”, içinde, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1967 – 1990.
- Tunçay, M., “Siyasal Miras”, içinde, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1964 – 1966.
- Turgut, N., *Siyasal Muhalefet*, Birey Toplum Yayınları, tarihsiz.
- Uçan Çubukçu, S., “Türkiye’de Merkez Solun ‘Sosyal Demokratlaş(ama)ma’ Vakası”, içinde, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler*, Cilt 9, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.519 – 540.
- Ünlü, B., *Bir Siyasal Düşünür Olarak Mehmet Ali Aybar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Ünsal, A., *Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002.
- Ünüvar, K., “Fikir Kulüpleri Federasyonu (1965 – 1969)”, içinde, *Sol*, Cilt 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 821 – 829.
- Van Dijk, T., *Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım*, Su Yayınları, İstanbul, 2003.
- Yetkin, Ç., *Türkiye’deki Soldaki Bölünmeler 1960-1970*, Ankara, 1970.

Yetkin, Ç., *Türkiye' de Tek Parti Yönetimi 1930-1945*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1983.

Yücekök, A. N., *Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Parlamento'nun Evrimi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983.

Zileli, G., *Yarılma (1954 – 1972)*, Ozan yayıncılık, İstanbul, 2002.

Zürcher, E. J., *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Dergiler ve Elektronik Kaynaklar

Sosyal Adalet, 17 Nisan 1964, Yıl 2, Sayı 19/1.

Sosyal Adalet, 18 Mayıs 1964, Yıl 2, Sayı 19/2.

Sosyal Adalet, 15 Haziran 1964, Yıl 2, Sayı 19/3.

Sosyal Adalet, 17 Temmuz 1964, Yıl 2, Sayı 19/4.

Sosyal Adalet, 8 Ağustos 1964, Yıl 2, Sayı 19/5.

Sosyal Adalet, 4 Eylül 1964, Yıl 2, Sayı 19/6.

Sosyal Adalet, 12 Ekim 1964, Yıl 2, Sayı 7.

Sosyal Adalet, 7 Kasım 1964, Yıl 2, Sayı 8.

Sosyal Adalet, 13 Aralık 1964, Yıl 2, Sayı 9.

<http://www.isimsizsiniz.com/content/view/1958/164/>

TBMM Tutanakları

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 1, Birleşim:21, 09. 12. 1965
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 1, Birleşim:19, 07. 12. 1965
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 1, Birleşim: 18, 12. 02. 1965
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 1, Birleşim: 27, 24. 12. 1965
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 28, 27.12.1965
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 1, Birleşim: 29, 28.12.1965
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 43, 09. 02. 1966
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 46, 15. 02. 1966
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 48, 17. 02. 1966
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 31, 05. 01. 1966
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 50, 19. 02. 1966
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 26, 22.12.1966

Dilek Keleş, Türkiye İşçi Partisi'nin Parlamenter Muhalefeti, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Ülkü Doğanay, 154 s.

Bu çalışma Türkiye İşçi Partisi'nin parlamenter muhalefetini konu edinmektedir. Parti milletvekillerinin 1965 – 69 yılları arasında Parlamento kürsüsünden yaptıkları konuşmalar incelenerek TİP'in Parlamento'da temsil bulduğu dönemde, siyasal muhalefeti dile getirme biçiminin saptamaya çalışıldığı tez iki ana bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde Türkiye'deki sol birikimin 1960'lı yıllarda yeni Anayasa'nın da getirdiği özgürlükler ortamının etkisiyle daha güçlü bir biçimde ortaya çıkışı ve bu birikimin ürünü olan Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşu, örgütlenişi ve politik duruşu, Parti'nin tüzüğü ve programı ışığında incelenmiştir. Ardından Parti içi muhalefete değinilmiş ve Parti'nin 1971 yılında sıkıyönetim komutanlığı tarafından kapatılması anlatılarak bölüm bitirilmiştir.

İkinci bölümde ise Türkiye İşçi Partisi'nin siyasal muhalefeti dile getirme biçimi ile ilgili olarak yapılan analiz sunulmuştur. Analiz, Teun Van Dijk referans alınarak yürütülmüş ve Partili vekillerin konuşmalarında öne çıkan temalar ve dilsel özellikler doğrultusunda araştırma kategorileri oluşturulmuştur.

TİP'in Parlamenter temsil bulduğu dönemde Parlamento gündemine taşıdığı konuların farklılığı, bu konuları dile getiriş biçimi ve kullanılan dilin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda incelenen süre boyunca Parti'nin etkili bir muhalefet yürüttüğü sonucuna varılmıştır.

Dilek Keleş, Parliamentary Opposition of the Turkish Labour Party, Post Graduate Thesis, Advisor: Assoc. Prof. Ülkü Doğanay, 154 p.

This study dwells upon the parliamentary opposition of the Turkish Labour Party (TLP). The thesis aims to determine the way in which TLP raised political opposition during the period when it was represented at the Parliament, through a review of the speeches delivered by the TLP deputies between 1965 - 69 from the rostrum of the Parliament. The thesis is composed of two main sections.

In the first section the revival of leftist background even stronger amid the climate of freedoms brought along by the new Constitution in 1960s and the establishment of the Turkish Labour Party which is a product of this background, its organisation and political stance have been reviewed in the light of the Party's regulation and manifesto. Later on opposition within the Party has been touched upon and the first section has been concluded following a part on the closure of the Party in 1971 by the command of martial law authorities.

In the second section an analysis on the way in which the TLP raised political opposition has been presented. Teun Van Dijk has been taken as a reference during the analysis and research categories have been formed on the basis of themes and linguistic features highlighted in the speeches of the deputies.

The variety of issues delivered to the agenda by TLP during the period it was represented at the Parliament, as well as the way these issues were raised and the features of the language employed, revealed that the Party had carried out an effective opposition throughout the period analysed.